

Till Landskapsstyrelsen

Med anledning av landstingets yttrande den 24 oktober 1979 över landskapsstyrelsens meddelanden nr 1 och 2/1978-79 rörande revision av självstyrelselagstiftningen tillsatte landskapsstyrelsen den 14 november 1979 en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppdrag att utarbeta ett förslag till ny självstyrelselag. Till ordförande för kommittén utsågs landstingsmannen Alarik Häggblom och till ledamöter landstingsmannen Sune Carlsson, jordbrukaren Börje Hagström, talmannen Olof Jansson, landstingsmannen Knut Mattsson, vice-tal mannen Jan-Erik Lindfors samt informationschefen Lars Wiklöf. Till sekreterare för kommittén utsågs lagberedningschefen Christer Jansson. Senare utsågs till ersättare för kommittémedlemmarna landskapsstyrelseledamoten Karl Sundblom (ersättare för Alarik Häggblom och Börje Hagström), landstingsmannen Ulf Andersson och landskapsstyrelseledamoten Olof Salmén (ersättare för Knut Mattsson, Sune Carlsson och Olof Jansson), landstingsmannen Roger Jansson (ersättare för Jan-Erik Lindfors) och landstingsmannen Roald Karlsson (ersättare för Lars Wiklöf).

Kommittén har till sin viceordförande utsett Knut Mattsson samt antagit namnet "Parlamentariska kommittén för revision av självstyrelselagen".

Kommittén har som sakkunniga hört landshövdingen Martin Isaksson, dåvarande regionplanechefen Stig Svahnström, äldre regeringssekreteraren Nils Wirtanen, landskapsveterinären Rolf Vennström, konsulenten Per Bondestam, dåvarande utbildningschefen Lennart Winqvist, överläkaren Olav Wallén, hälsovårdarna May Flodin och Mirjam Öberg, landssekreteraren Dan Risberg, byråingenjören Göran Holmberg, assessorn Gunnar Träskman, konsulenten Magnus Westling, landskapsläkaren Ossian Svensson, jur.kand. Kai Uotila samt ombudsmannen Justus Harberg. Diskussionsmöten har hållits med landskapsstyrelsen

samt med representanter för Ålands Producentförbund r.f., för arbetsmarknadsorganisationerna, för näringslivet, för läkarkåren, för bank- och försäkringsväsendet, för Ålandsgillet i Stockholm, för vissa riksmyndigheter och för de kyrkliga myndigheterna. Skriftliga yttranden har lämnats av chefläkaren Peter Wahlberg, försäkringsdirektören Johan Dahlman, assessorn Gunnar Träskman, Ålands Redarförening r.f., Lappo Andelsbank, Ålands Fiskarförbund och Ålands Yrkesfiskares Ekonomiska Sammanslutning. Dessutom har enkäter rörande verkningar av ett överförande av behörigheten i fråga om omsättningsskatten tillställts ett större antal berörda firmor och organisationer; en enkät rörande verkningarna av ett överförande av behörigheten i fråga om kollektivavtal har tillställts arbetsmarknadsorganisationerna.

Som utredare i ekonomiska frågor har fungerat lektorn Olof Erland, utvecklingsplaneraren Yngve Mörn samt utredarna Dag Boman och Casper Wrede.

Kommittén har hållit 120 sammanträden. Kommitténs betänkande har formen av ett förslag till regeringsproposition rörande revision av självstyrelselagen.

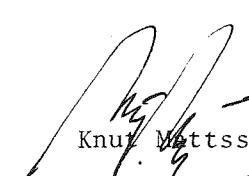
Genom landskapsstyrelsens beslut den 26 augusti 1981 ändrades kommitténs uppgifter i viss mån. Kommittén skall sålunda fram till den 1 juli 1983 fungera som en rådgivande kommitté för de åländska ledamöterna av den s.k. Ålandskommittén, vilken tillsatts av statsrådet och vars uppgift är att utarbeta ett på de åländska förslagen baserat förslag till ny självstyrelselag. Kommittén kompletterades tillika sålunda att suppleanterna och sekreteraren blev medlemmar; till medlemmar utsågs därjämte vicetalmannen Karl-Gunnar Fagerholm och lantrådet Folke Woivalin.

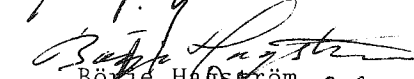
Efter att ha slutfört den del av arbetet som består i utarbe-

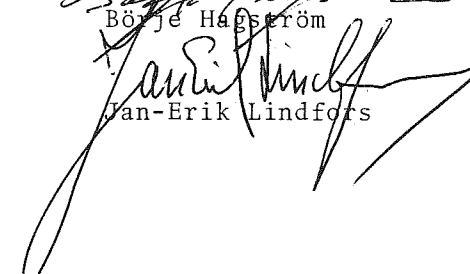
tandet av ett förslag till ny självstyrelselag har kommittén härmed äran överlämna sitt betänkande jämte utredningsmaterialet till landskapsstyrelsen. Betänkandet har inte undertecknats av de ledamöter som utsågs den 26 augusti 1981, eftersom dessa inte i sakligt hänseende deltagit i dess utarbetande. Till betänkandet är fogade fyra reservationer.

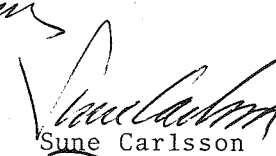
Mariehamn den 19 oktober 1981.

Alarik Häggblom

Knut Mattsson

Börje Hagström

Jan-Erik Lindfors

Sune Carlsson

Olof Jansson

Lars Wiklöf

Christer Jansson.

IV

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Skrivelse till landskapsstyrelsen	I.
Förslag till ny självstyrelselag för Åland	1.
A l l m ä n m o t i v e r i n g	1.
1. Propositionens samhälleliga betydelse	1.
1.1. Reformens mål	1.
1.2. Medel för reformens genomförande	3.
1.2.1. Medel för underlättande av lagtillämpningen	3.
1.2.2. Medel för utvidgande av självstyrelsen	4.
2. Den rådande situationen och ärendets beredning	7.
2.1. Lagstiftningen	7.
2.2. Beredningsorgan	7.
3. Propositionens organisatoriska verkningar	8.
4. Propositionens ekonomiska verkningar	9.
D e t a l j m o t i v e r i n g	10.
1 kap. Självstyrelsens grunder	10.
2 kap. Landskapets behörighetsområde	20.
3 kap. Rikets behörighetsområde	79.
4 kap. Bestämmelser om språket	99.
5 kap. Landskapets hushållning	105.
6 kap. Bestämmelser rörande mellanstatliga förhållanden	117
7 kap. Särskilda bestämmelser	121.
8 kap. Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser	126.
S j ä l v s t y r e l s e l a g f ö r Å l a n d	134.
R e s e r v a t i o n e r	163.

FÖRSLAG TILL NY SJÄLVSTYRELSELAG FÖR ÅLAND

Förslaget avser en totalreform av lagstiftningen rörande Ålands självstyrelse. Det tar främst sikte på en modernisering av självstyrelselagstiftningen och tillika en utvidgning av självstyrelsen inom lagstiftningsområdet och inom det ekonomiska området samt en minskning av statstillsynen över självstyrelseförvaltningen. Med tanke på reformens behandling i fortsättningen har förslaget utformats som en regeringsproposition.

ALLMAN MOTIVERING.

1. Propositionens samhälleliga betydelse.1.1. Reformens mål.

Landskapet Åland utgör ett utanför den allmänna länsindelningen stående självstyrande område där ett flertal funktioner som på andra håll i landet upprätthålls av statsmakten överförts på de särskilda organ som skapats för självstyrelsens behov. Självstyrelsens grundläggande syfte är att trygga bibehållandet av befolkningens svenska språk och kultur.

Den första självstyrelselagen trädde i kraft den 7 maj 1920 och självstyrelsen har fungerat sedan den 9 juni 1922. Den självstyrelselag som f.n. gäller trädde i kraft den 1 januari 1952. Huvuddelen av den gällande lagstiftningen rörande självstyrelsen bygger på ett beredningsarbete som inleddes redan i slutet av 1930-talet. Det främsta syftet med den revision som då ägde rum var att förtydliga bestämmelserna i den ursprungliga lagen och att bringa dem i samklang med den praxis som utvecklats och i nivå med det åländska samhällets utveckling.

Samma motiv som då utgör också nu en väsentlig del av bakgrunden till självstyrelselagsrevisionen. Sålunda har det under den gällande lagens giltighetstid skett stora förändringar

i samhällslivet, vilka medfört nya behov och nya krav. Och även om den gällande självstyrelselagen i tillämpningshänseende varit bättre än den första lagen så är den dock stiftad med tanke på förhållanden som gällde för närmare 40 år sedan och därför till väsentliga delar såväl i tekniskt som materiellt hänseende i många avseenden svår att tillämpa på nutida företeelser.

Jämsides med de motiv som ovan anförts föreligger som ytterligare ett väsentligt motiv för en lagrevision en strävan att utvidga och förstärka självstyrelsen. Bakgrunden till denna strävan är det förhållandet att självstyrelsen sådan den i praktiken gestaltat sig inte kommit att bli så omfattande som ursprungligen avsågs. Det mål som uppställdes i propositionen till den första självstyrelselagen, nämligen att landskapets invånare skulle tillförsäkras möjlighet att själva ordna sin tillvaro "så fritt det överhuvud är möjligt för ett landskap som icke utgör en egen stat" har inte nåtts ens genom den nu gällande självstyrelselagen.

Att självstyrelsen inte kom att utvecklas så som var avsett berodde dels på att förutsättningarna för upprätthållande av de funktioner som inneligger i självstyrelsen var bristfälliga då självstyrelsen infördes och dels på att relationerna mellan statens och landskapets myndigheter under den första - och för framtiden normgivande - tiden var sådana att möjligheter till en vidareutveckling av självstyrelsen saknades.

I fråga om förutsättningarna för utvecklande av självstyrelsen är förhållandena nu helt andra än vid självstyrelsens införande och tiden närmast därefter. I dag finns den fungerande landskapsförvaltning som behövs för genomförande av avsikterna i 1920 års proposition och i dag utgör relationerna mellan statens och landskapets myndigheter inget hinder för utvecklandet av självstyrelsen.

1.2. Medel för reformens genomförande.

1.2.1. Medel för underlättande av lagtillämpningen.

M i n s k n i n g a v a n t a l e t d e l a d e
r ä t t s o m r å d e n .

I den gällande självstyrelselagen är de angelägenheter som bedömts kunna bli föremål för lagstiftning grupperade i olika områden, s.k. rättsområden, i fråga om vilka lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten anförtratts antingen rikets eller landskapets vederbörande organ. (Rättskipningsbehörigheten har, oavsett frågans art, med få undantag anförtratts riksorganen). Vid delningen av behörigheten mellan rikets och landskapets organ har i flera fall förfarits så att områden som med hänsyn till behovet av likformig reglering bör betraktas som enhetliga delats mellan landskapets och rikets organ. Vanligen har delningen skett så att området i princip förklarats vara en angelägenhet för landskapet, dock så att regleringen av vissa mer eller mindre noggrant specificerade angelägenheter hänförts till rikets behörighetsområde. Så har förfarits med t.ex. hälso- och sjukvården samt undervisningsväsendet.

Systemet med delade rättsområden åstadkommer osäkerhet beträffande omfattningen av landskapets lagstiftnings- och förvaltningsområde, ett förhållande som är särskilt besvärande när reformer av rikslagstiftningen genomförs, och är således en av de faktorer som försvårar tillämpningen av självstyrelselagstiftningen. Av denna anledning har antalet delade rättsområden i någon mån inskränkts i lagförslaget.

K o n k r e t a r e b e s k r i v n i n g a v
r ä t t s o m r å d e n a .

I den gällande självstyrelselagen anges de olika rättsområdena i flera fall genom från den rättsvetenskapliga

litteraturen hämtade begrepp vilka i vetenskapligt syfte används (eller använts) för systematiseringen av de i rättsordningen ingående rättssatserna men vilka i övrig lagstiftning är okända, t.ex. "vattenrätten", "offentlig sjörätt", "till den allmänna privaträtten hörande delar av handelsrätten". Att på verkliga förhållanden tillämpa ur den rättsvetenskapliga litteraturen hämtade mer eller mindre omtvistade begrepp, vilka skapats för ett helt annat syfte, medför ofta stora svårigheter. För undanröjande av dessa svårigheter har rättsområdena i lagförslaget beskrivits så konkret som möjligt.

En omständighet som ytterligare försvårat tillämpningen av den gällande självstyrelselagen är den behörighetsreglering med hänsyn till de enskilda rättssatsernas hänförlighet till antingen civilrätten eller den offentliga rätten som gäller parallellt med behörighetsfördelningen enligt rättsområden. För att om möjligt avhjälpa dessa svårigheter föreslås inte i lagförslaget någon indelning av behörigheten utöver indelningen enligt rättsområden.

Vid konkretiseringen av rättsområdena har en strävan varit att i mån av möjlighet undvika en alltför detaljerad uppräknings av de olika företeelser som kan tänkas bli föremål för lagstiftnings- och förvaltningsåtgärder. Härigenom vinner man den fördelen att lagens grundlinjer framträder klarare och att lagen är mer anpassbar till ändrade förhållanden. Den brist i klarheten som härvid kan uppkomma motverkas av att antalet delade rättsområden minskat samt av att den omfattning ettvar område skall anses ha förhållandevis utförligt anges i detaljmotiveringen.

1.2.2. Medel för utvidgande av självstyrelsen.

U t v i d g n i n g a v l a g s t i f t n i n g s -
o c h f ö r v a l t n i n g s b e h ö r i g h e t e n .

Ett av de främsta medlen när det gäller att utvidga själv-

styrelsen är att ge landskapet utökade lagstiftnings- och förvaltningsbefogenheter. Utökningen av landskapets befogenheter härvidlag har i huvudsak kunnat ske i samband med minskningen av antalet delade områden och slopandet av den på rättssatsernas gruppering baserade indelningen. Dessa ändringar har följaktligen skett så att landskapets behörighetsområde utökats. I praktiken har detta förfarande inneburit närmast ett bortlyftande av vissa inskränkningar som gällt inom områden som för övrigt omfattas av landskapets lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet.

Även förslaget till ändring av grunderna för kontrollen av landskapslagstiftningen så att intrång i rättsområden som omfattas av riksorganens lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet kan göras i vissa fall utgör till sina faktiska verkningar en utvidgning av området för självstyrelseorganens lagstiftnings- och förvaltningsrätt.

En utvidgning av självstyrelseorganens lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet avses ske även därigenom att endast de grundläggande reglerna rörande deras funktioner samt rörande rättigheter och skyldigheter som tillkommer enskilda på grund av självstyrelselagen skulle anges i den samma medan den närmare regleringen skulle ske genom landskapslagstiftning.

M i n s k n i n g a v t i l l s y n e n f r å n
s t a t e n s s i d a .

Även avlägsnandet av möjligheterna till utfärdande av verkställighetsförbud enligt 24 och 40 §§ gällande självstyrelselag utgör, trots att institutet aldrig kommit i praktisk tillämpning, sett från principiell synpunkt en utvidgning av självstyrelsen; möjligheten för statliga organ att direkt ingripa i självstyrelseförvaltningen försvinner nämligen härigenom.

Förnyelse av det finansiella systemet.

Den största betydelsen när det gäller att utvidga självstyrelsen har sannolikt i praktiken den omläggning av det finansiella systemet som föreslås i propositionen. Enligt det nugällande systemet uppbär staten i huvudsak de skatter som härflyter från landskapet på samma sätt som i övriga delar av landet och staten tillskjuter följaktligen de medel som behövs för bekostande av självstyrelseförvaltningen. Enligt det föreslagna systemet åter skulle landskapet till alla delar träda i statens ställe vad gäller skattelagstiftning och skatteuppbörd. Som en följd härav skulle landskapet ersätta staten de kostnader som förorsakas av den statliga förvaltningen i landskapet.

Under ett övergångsskede skulle staten fortfarande uppbära skatteinkomsterna i landskapet men uppbörden skulle ske för landskapets räkning och de influtna medlen skulle alltså, efter avdrag för kostnader som förorsakas av statens förvaltning i landskapet, betalas till självstyrelsemyndigheterna.

Skillnaden mellan det gällande systemet och det föreslagna är inte enbart av principiell utan även i hög grad av praktisk natur. Sålunda skulle den prövning med hänsyn till utgifternas motsvarighet inom statsförvaltningen och behövlighet som sker enligt det gällande systemet helt bortfalla och ersättas med ett förfarande av närmast teknisk natur för att fastställa storleken av landskapets andel av statens utgifter.

Den föreslagna förnyelsen av det finansiella systemet skulle inte i nämnvärd grad påverka statens nettoutgifter för Åland. Från självstyrelsens synpunkt sett kommer den främsta vinningen med det nya systemet att vara den omständigheten att statens kontroll över självstyrelseorganens medelsanvändning upphör.

2. Den rådande situationen och ärendets beredning.

2.1. Lagstiftningen.

Den första lagen om självstyrelse för landskapet Åland utfärdades år 1920 (124/20). Samtidigt utfärdades en verkställighetslag (125/20). Som en följd av den s.k. Ålandsöverenskommelsen utfärdades år 1922 den s.k. garantilagen (189/22) och år 1938 en lag rörande inlösen av fastighet som förvärvats av utom landskapet bosatta personer (140/38).

Genom den gällande självstyrelselagen (670/51) upphävdes bl.a. 1920 års lag och garantilagen, vars bestämmelser i huvudsak inrymdes i den nya lagen, samt - delvis - verkställighetslagen. Lagen rörande inlösen av fastighet upphävdes år 1951 genom en ny lag i samma ämne (671/51), vilken år 1975 i sin tur ersattes av en lag rörande inskränkningar i rätten att förvärva och arrendera fastighet i landskapet (3/75).

Den gällande självstyrelselagen har ändrats vid ett par tillfällen. Den senaste ändringen skedde år 1975 (2/75), varvid bl.a. lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten i fråga om kollektivavtal överfördes till landskapets kompetens, såvitt gäller avtal som ingås för landskapets och kommunernas tjänstemän.

2.2. Beredningsorgan.

Beredningen av föreliggande lagreform inleddes år 1972 då Ålands landskapsstyrelse tillsatte en kommitté med uppdrag att utreda behovet av ändringar i den gällande självstyrelselagen. Kommittén avgav sitt slutbetänkande år 1978 (Åländsk utredningsserie 1978:9). Betänkandet innehåller riktlinjer för utformningen av en ny självstyrelselag. Landskapsstyrelsen tillsatte, sedan betänkandet varit föremål för behandling i landstinget, år 1979 en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppgift att på grundvalen av den tidigare kommitténs betänkande och de synpunkter som framkommit vid be-

handlingen därav i landstinget utarbeta en lagtext jämte motiveringar. Kommitténs betänkande avgavs år 1981 (Åländsk utredningsserie 1981:7).

Redan innan den parlamentariskt sammansatta landskapskommittén hade färdigställt sitt betänkande tillsatte statsrådet efter anhängan av landskapsstyrelsen en s.k. blandad kommitté, d.v.s. en kommitté där vissa av ledamöterna utnämns på förslag av landskapsstyrelsen, med uppgift att utarbeta ett förslag till proposition rörande revision av självstyrelselagstiftningen. (Kommittén antog namnet "Ålands-kommittén"). Till grund för kommitténs arbete lades bl.a. de från åländsk sida framförda önskemålen så som de kommit till uttryck i den parlamentariskt sammansatta landskapskommitténs betänkande och i de beslut som självstyrelseorganen fattat i anledning därav.

3. Propositionens organisatoriska verkningar.

En av grundtankarna bakom den föreslagna reformen är att självstyrelseförvaltningens uppgifter skall utökas och statsförvaltningens uppgifter i motsvarande mån minskas. Härav följer givetvis att reformen måste få organisatoriska verkningar såväl för stats- som för landskapsförvaltningens del. Verkningarna blir mest märkbara i fråga om de statliga förvaltningsgrenar som är representerade i landskapet, eftersom flera av de lokala förvaltningsorganen på grund av uppgiftsöverföringen kommer att indras och personalen överförs i landskapets tjänst. När reformen är fullt genomförd kommer bl.a. uppgifter som i dag omhändertas av härads-skrivaren i Ålands härad och post- och televerkets distriktsförvaltning samt Ålands skattebyrå att ankomma på självstyrelseförvaltningen, varvid vederbörande statliga organ således kommer att vara obehövliga.

De föreslagna nya benämningarna för landshövdingen och länsstyrelsen innebär inte i sig någon organisatorisk förändring. Emellertid förändras även dessa organs uppgifter till

vissa delar på grund av behörighetsförskjutningen mellan staten och landskapet.

Även på central nivå påverkas den statliga förvaltningen av behörighetsförskjutningen mellan staten och landskapet. Här blir dock de organisatoriska förändringarna, i den mån sådana måste företas, av givna skäl av endast marginell natur.

På grund av de delvis ändrade uppgifterna är det sannolikt att även Ålandsdelegationen måste undergå vissa ändringar av organisatorisk art.

Reformen föranleder slutligen relativt omfattande organisatoriska förändringar av landskapsförvaltningen. I förevarande sammanhang finns det dock inte skäl att närmare beröra den frågan.

4. Propositionens ekonomiska verkningar.

Den föreslagna reformen torde inte nämnvärt påverka statens ekonomi. Visserligen kommer frånvaron av skatteinkomster från Åland att innebära ett inkomstbortfall men å andra sidan så kommer även de årliga utjämningsanslagen till landskapet att bortfalla, varigenom en inbesparing görs. Dessutom förutsätts att landskapet ersätter staten för kostnader som föranleds av statens förvaltning i landskapet samt för subventioner som ur statsmedel betalas till landskapets invånare. Huruvida de bortfallande inkomsterna helt motsvaras av bortfallande utgifter och av ersättningar som landskapet betalar är visserligen omöjligt att på förhand säga men de beräkningar som gjorts visar att det under de senaste åren rått en ganska god överensstämmelse mellan de inkomster som staten skulle ha erhållit från landskapet och de utgifter som landskapet skulle ha åsamkat staten, om reformen redan varit genomförd.

Det sagda äger giltighet för normala förhållanden. Förorsakas av yttre omständigheter ekonomiska svårigheter särskilt för landskapet, så skulle staten på olika sätt lämna

bidrag till landskapet. Under dylika exceptionella omständigheter så kommer staten således att förorsakas särskilda kostnader för landskapet, vilka avses slutligt stanna staten till last. Å andra sidan är att observera att fråga är om tillfälliga utgifter av undantagskaraktär, varför deras ekonomiska verkningar åtminstone i ett längre tidsperspektiv kommer att vara endast av marginell natur.

DETALJMOTIVERING.

1 kap. Självstyrelsens grunder.

1 §. Den gällande självstyrelselagen innehåller ingen bestämmelse om anledningen till att landskapet åtnjuter självstyrelse. Frånvaron av en dylik s.k. deklatorisk bestämmelse bör, med hänsyn till lagens speciella karaktär, anses som en brist. Fördenskull föreslås - f.ö. i överensstämmelse med nyare lagstiftningspraxis - att i förevarande paragraf uttryckligen anges självstyrelsens syfte. De uttryckssätt som härvid valts har hämtats från den mellan Finland och Sverige ingångna, av Nationernas Förbunds Råd den 27 juni 1921 godkända, s.k. Ålandsöverenskommelsen och från riksdagens svar på regeringens proposition med förslag till särskilda lagar rörande landskapet Åland (prop. nr 42/1921 rd).

Det med hänsyn till självstyrelsens syfte uppenbara förhållandet att landskapet med avseende på stats-, landskaps- och kommunalförvaltningen är att anse som enspråkigt svenskt, oavsett om det utgör en del av en större administrativ enhet, en egen enhet eller är indelat i flera enheter, framgår redan av bestämmelserna i den gällande självstyrelselagen. Eftersom förhållandet dock framgår endast indirekt, föreslås en uttrycklig bestämmelse härom intagen i förevarande paragraf. Beträffande språkförhållandena i övrigt vid statens, landskapets och kommunernas myndigheter skulle, inom de

ramar som anges i förevarande bestämmelse och i bestämmelserna i 4 kapitlet, reglerna i 10 § 1 och 2 punkterna samt 20 § 1 punkten vara tillämpliga.

2 §. Under tiden 13 juni 1918 - 7 maj 1920 utgjorde Åland i administrativt hänseende ett särskilt län, vilket, när den första självstyrelselagen sistnämnda dag trädde i kraft, ombildades till det utanför länsindelningen stående autonoma området "landskapet Åland", vars gränser kom att sammanfalla med de tidigare länsgränserna, ett förhållande som inte undergått ändring med ikraftträdandet av den gällande självstyrelselagen (1 § 2 mom.).

Den omständigheten att landskapets gränser fixerats vid de förhållanden som rådde en angiven dag kan ge anledning till uppfattningen att de inte skulle undergå någon ändring om Finlands territorialvatten utvidgades. Eftersom det naturliga i ett sådant fall vore att det till landskapet gränsande vattenområdet fogades till landskapets område, föreslås att i förevarande paragrafs 2 mom. intas en uttrycklig bestämmelse härom.

Vid en gränsutvidgning skulle det kunna uppstå oklarhet beträffande landskapets gräns mot riket. Gränsens exakta sträckning skulle enligt förslaget fastställas genom uppgång av rårna mellan berörda kommuner.

I 3 mom. regleras den situationen att riket i visst eller vissa avseenden utsträcker sin behörighet till område utanför rikets gränser utan att fråga är om territorieutvidgning i egentlig mening. Exempel härpå utgör lagstiftningen rörande den till Finlands kust anslutna kontinentalsockeln (149/65) och rörande Finlands fiskezon (839/74). Det är naturligt att i en dylik situation tillämpa samma regler som gäller vid egentlig territorieutvidgning. För den skull föreslås i förevarande moment en bestämmelse med innebörd att reglerna i 2 mom. skall äga analog tillämpning, när fråga är om utsträckning av rikets överhöghet till nytt territorium utan att territorialgränsen tillika flyttas.

En förutsättning för att de ovan föreslagna bestämmelserna skall komma i tillämpning i praktiken är givetvis att utvidgningen av överhögheten avser angelägenhet som faller inom självstyrelsens kompetensområde.

Den situation som regleras i 3 mom. är av undantagskaraktär. I princip är nämligen såväl rikslagarnas som landskapslagarnas giltighet begränsad till rikets respektive landskapets territorium. Ytterligare ett undantag utgör det förhållandet att vissa delar av ett lands lagstiftning kan vara gällande ombord på fartyg som är hemmahörande i landet även när fartyget befinner sig utanför landets gränser. På motsvarande sätt har landskapslagstiftningen tillämpats ombord på fartyg som hör hemma i landskapet. De uttryckliga regler rörande utvidgning av landskapets överhöghet i vissa fall som föreslås i förevarande paragraf är inte avsedda att medföra några ändringar i denna praxis.

3 §. De i 1 mom. föreslagna bestämmelserna motsvarar i huvudsak bestämmelserna i 2 § 1 mom. och 7 § gällande självstyrelselag. Avvikelsen från 2 § 1 mom. gällande självstyrelselag vad beträffar landstingets representativitet motiveras av det förhållandet att landstinget, oavsett att på det formellt ankommer i huvudsak endast lagstiftande uppgifter inom ramen för den behörighet som tillkommer landskapet, i praktiken ansetts representativt i alla för den åländska befolkningen vitala frågor, oavsett vad saken gäller. Den föreslagna bestämmelsen innebär således ingen ändring vad gäller landstingets befogenheter i fråga om lagstiftningsrätten utan endast ett erkännande av dess rätt att få bli betraktat som representativt för ålänningarna i alla frågor som kan anses vara av betydelse för dem.

Avvikelsen från 7 § gällande självstyrelselag vad beträffar valsätt och rösträttsålder motiveras av att dessa angelägenheter inte kan anses vara av så grundläggande natur att de behöver regleras genom självstyrelselagen. I samman-

hanget kan även observeras att den omständigheten att rösträtten är lika inte behöver betyda att envar röstberättigad har endast en röst.

De i 2 mom. föreslagna bestämmelserna motsvarar delvis bestämmelserna i 8 § 2 mom. gällande självstyrelselag. Förslaget att det i princip skulle ankomma på republikens president att öppna och avsluta landstinget grundar sig på det förhållandet att landshövdingen när han öppnar eller avslutar landstinget fungerar som företrädare för republikens president. Detta förhållande framträder klarare om befogenheterna i fråga uttryckligen tilläggs i första hand republikens president och först i andra hand rikets främste företrädare i landskapet.

Förslaget i 3 mom. att republikens president skall samråda med landstingets talman innan han fattar beslut om upplösande av landstingets motiveras av att det måste anses skäligt att begära att han inhämtar något slag av information från landstinget innan en så genomgripande åtgärd som landstingsupplösning vidtas. I förevarande sammanhang kan ytterligare observeras att den rätt att upplösa landstinget som republikens president föreslås äga närmast är att betrakta som ett undantag från den allmänna principen att det ankommer på landstinget att självt reglera formerna för sin (och övriga självstyrelseorgans) verksamhet. Den nu föreslagna bestämmelsen utesluter därför inte att samma rätt genom landskapslagstiftning tilläggs något av självstyrelseorganen.

Att bestämmelserna i 8 § 1 och 2 mom. gällande självstyrelselag rörande landstingets sessioner samt rörande sättet för överlämnande av republikens presidents framställningar och meddelanden till landstinget inte föreslås få någon motsvarighet i den nya lagen beror på att fråga är om sådan detaljreglering rörande landstingets respektive riksmyndigheternas arbetssätt som lämpligen bör ske genom land-

skaps- respektive rikslagstiftning.

4 §. De bestämmelser som föreslås intagna i paragrafen motsvarar i huvudsak bestämmelserna i 2 § 2 mom. gällande självstyrelselag. Av samma anledning som anförts ovan i fråga om detaljbestämmelserna beträffande landstinget föreslås inte några bestämmelser rörande landskapsstyrelsens organisation.

5 §. De bestämmelser som föreslås intagna i 1 mom. motsvarar i stort sett bestämmelserna i 6 § 1 mom. gällande självstyrelselag. Dock föreslås att den osäkerhet som rått rörande utnämningsförfarandet när landstingets talman har förfall undanröjs så att det uttryckligen förutsätts att talmannen vid förfall ersätts av någon annan. Enligt f.n. gällande regler ersätts talmannen i första hand av förste vice-talmannen.

Anledningen till förslaget att bestämmelserna i 6 § 2 mom. gällande självstyrelselag beträffande förfarandet om republikens president finner att ingen av de kandidater landstinget föreslagit kan utses till landshövding inte skall erhålla någon motsvarighet är främst den omständigheten att den situation de reglerar, i ljuset av de erfarenheter som vunnits under självstyrelsens mångåriga existens, bör anses vara så osannolik att den inte behöver regleras särskilt men delvis även den omständigheten att det föreskrivna förfarandet i någon mån avviker från det förfarande som förutsätts i Ålandsöverenskommelsen. Att särskilt ange de kvalifikationer som den främste riksrepresentanten på Åland bör ha kan också anses överflödigt. Avvikande från gällande lag föreslås således inga särskilda regler härom.

Motiven för att föreslå en ändrad benämning för landshövdingen är i huvudsak två. Dels avviker landshövdingens uppgifter och ställning redan enligt den gällande självstyrelselagen väsentligt från det som i allmänhet gäller för

landshövdingar, ett förhållande som i den nu föreslagna lagen är än mer framträdande, och dels leder beteckningar av typen landshövding (och länsstyrelse), med hänsyn till den allmänna innebörden därav, till upprepade missförstånd sålunda att landskapet uppfattas som ett län bland andra län och inte som ett utanför länsindelningen stående självstyrande område.

De i 2 mom. föreslagna bestämmelserna motsvarar i sak bestämmelserna i 6 § 4 mom. gällande självstyrelselag.

Den i 3 mom. föreslagna bestämmelsen äger ingen motsvarighet i den gällande självstyrelselagen. Motivet för införande av regler rörande hörande av landstingets talman, när fråga är om tvångsmässigt entledigande av riksombudsmannen, är det förhållandet att landskapets intressen självklart berörs inte bara när fråga är om utnämning utan även när fråga är om entledigande av riksombudsmannen.

6 §. I den gällande självstyrelselagen finns ingen bestämmelse som rent allmänt anger Ålandsdelegationens uppgifter. Någon direkt motsvarighet till de i 1 mom. föreslagna bestämmelserna finns således inte i lagen.

I sakens natur ligger att Ålandsdelegationen i egenskap av expertorgan kan ge sakkunnigyttranden i frågor rörande självstyrelsen även när så inte uttryckligen är förutsatt.

De i 2 mom. föreslagna bestämmelserna motsvarar i huvudsak 28 § 2 och 3 mom. gällande självstyrelselag. Att en särskild mandattid föreslås för ledamöterna och deras ersättare motiveras av det förhållandet att uppdragen är jämförbara med sådana förtroendeuppdrag som är tidsbundna.

7 §. I 2 mom. anges de främsta av de rättigheter som är förknippade med den åländska hembygdsrätten, vilken kan betecknas som ett slags lokalt medborgarskap. De föreslagna bestämmelserna överensstämmer i huvudsak med de bestämmelser som ingår i 4 § 1 och 2 mom. gällande självstyrelselag. I

fråga om rätten att utöva näring föreslås dock dels den ändringen att någon skillnad inte skulle göras mellan näring för vars utövande förutsätts anmälan eller tillstånd och näring till självförsörjning och dels den ändringen att fem års bosättning i landskapet inte utan vidare skulle berättiga till näringsutövning.

Det förra ändringsförslaget motiveras bl.a. av det förhållandet att det i praktiken kan vara svårt att avgöra huruvida fråga är om anmälningspliktig näring eller inte; ofta görs anmälan även i fall då fråga är om näring till självförsörjning. Från rättssäkerhetssynpunkt mindre tillfredsställande är även att de gällande bestämmelsernas materiella innehåll inte kan fastställas på basen av lagtexten utan det är beroende av de regler som vid varje särskild tidpunkt gäller beträffande rätten till näringsutövning i riket, vilka regler inte ingår i grundlag utan i "vanlig" lag eller förordning.

Det senare ändringsförslaget innebär ett förenhetligande av reglerna rörande de rättigheter som följer av innehavet av hembygdsrätt. Tillika innebär det ett förstärkande av det nationalitetsskydd som hembygdsrätten ger.

Det i 3 mom. föreslagna bestämmelserna motsvarar i huvudsak bestämmelserna i 34 § gällande självstyrelselag. Förslaget att möjligheterna att anordna civil tjänstgöring i stället för värnplikten skulle utgå motiveras av det förhållandet att någon ersättande tjänstgöring ännu inte anordnats trots att ifrågavarande regler varit i kraft snart 60 år. De praktiska möjligheterna att anordna tjänstgöringen är f.ö. små.

De föreslagna bestämmelserna rörande åldersgränsen för befrielse från värnplikt vid inflyttning till landskapet överensstämmer med motsvarande regler i 1920 års självstyrelselag. Liksom tidigare skulle givetvis gälla att även den som inte är skyldig att fullgöra värnplikt har rätt därtill, om

han uppfyller de allmänna förutsättningarna härför. Någon uttrycklig bestämmelse härom kan dock inte anses erforderlig i självstyrelselagen.

De i 4 mom. föreslagna bestämmelserna saknar direkt motsvarighet i den gällande självstyrelselagen. Avsikten med bestämmelserna är att så långt som möjligt överlåta till landskapslagstiftningen att detaljreglera de allmänna inskränkningar beträffande näringsutövning och fastighetsinnehav som i enlighet med bestämmelserna i 2 mom. förutsätts kunna gälla den som inte innehar åländsk hembygdsrätt. Härigenom förenklas förfarandet t.ex. när det gäller att göra ändringar och kompletteringar vilka föranleds av bristfälligheter som kommer till synes i den praktiska lagtillämpningen.

I förenämnda hänseende blir det i praktiken närmast fråga om reglering av inskränkningarnas art och omfattning samt om de förutsättningar under vilka undantag från inskränkningarna kan göras. Dessa angelägenheter regleras f.n., såvitt gäller näringsrätten, i självstyrelselagen och, såvitt gäller rätten att inneha fastighet, i lagen om inskränkning i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet Åland (3/75). Sistnämnda lag kommer i enlighet med de i 48 § 2 mom. föreslagna bestämmelserna att gälla till dess den ändras eller upphävs genom landskapslag. Detsamma gäller bestämmelserna i 4 § 2-5 mom. gällande självstyrelselag, vilka med stöd av lagens 14 § 4 mom. intagits i landskapslagen om rätt att idka näring i landskapet Åland (ÅFS 11/57). Eftersom det i vartdera fallet är fråga om bestämmelser som är av grundlagsnatur föreslås att för landskapslagstiftning rörande ifrågavarande angelägenheter skall krävas kvalificerad majoritet.

Att regleringen av näringsutövning och fastighetsförvärv i landskapet anförtros självstyrelseorganen, utan direkta förbehåll vad gäller utländska medborgare, innebär att det f.n. för utländska medborgare ifrågakommande förfarandet med an-

sökningar till såväl landskapets som rikets organ förenklas sålunda att det i tekniskt hänseende blir jämförbart med det förfarande som nu gäller för övriga delar av landet.

Den omständigheten att inskränkningar i rätten att utöva näring och förvärva fastighet enligt 2 och 4 mom. förutsätts kunna gälla för den som saknar hembygdsrätt innebär givetvis inte att de som åtnjuter hembygdsrätt helt fritt och oberoende av annan riks- eller landskapslagstiftning kan bedriva näring och inneha fastighet i landskapet. Syftet med de föreslagna reglerna är nämligen endast att upprätthålla de sedan tidigare gällande allmänna begränsningar som i förevarande avseende gäller för den som inte åtnjuter åländsk hembygdsrätt och inte att tillförsäkra dem som åtnjuter åländsk hembygdsrätt sagda rättigheter; friheten från inskränkningar avser för deras del alltså endast inskränkningar som kan införas med stöd av förevarande paragraf.

Med de i 4 mom. angivna "övriga" rättigheter och skyldigheter som skulle kunna knytas till hembygdsrätten avses bl.a. sådana förmåner av ekonomisk och därmed jämförbar natur (med vilka kan vara förknippade olika slag av skyldigheter) som, trots att inget nämns uttryckligen därom i gällande självstyrelselag, ansetts genom landskapslagstiftning kunna göras beroende av innehav av åländsk hembygdsrätt.

8 §. De i paragrafen föreslagna bestämmelserna är avsedda att ersätta de regler som ingår i 3 § gällande självstyrelselag. De nuvarande reglerna är ytterst detaljerade såväl vad gäller grunderna som vad gäller sättet för förvärvande av åländsk hembygdsrätt. Inte desto mindre förutsätts att ytterligare bestämmelser rörande hithörande angelägenheter skall kunna utfärdas genom landskapslag (3 § 9 mom.). Sådana bestämmelser har även utfärdats (AFS 4/53).

Att i motsats till gällande lag endast vissa grundläggande förutsättningar för förvärv av åländsk hembygdsrätt föreslås angivna i självstyrelselagen medan den närmare reg-

leringen av såväl grunderna som sättet för förvärv av hembygdsrätt skulle ske genom landskapslagstiftning motiveras dels av önskemålet att undvika alltför omfattande detaljreglering i en grundlag som självstyrelselagen och dels även av det förhållandet att ändringar i detaljer ofta kan bli påkallade p.g.a. ändrade förhållanden, t.ex. till följd av ny lagstiftning; att göra dylika ändringar i självstyrelselagen är så omständligt att ett bibehållande av detaljregleringen även av denna orsak ter sig obefogad, särskilt som den är av ringa betydelse i jämförelse med de grundläggande bestämmelserna.

Vad gäller de i 1 mom. föreslagna grundläggande förutsättningarna för förvärv av hembygdsrätt så kan konstateras att finskt medborgarskap jämväl enligt den gällande självstyrelselagen utgör en förutsättning för förvärv och innehav av åländsk hembygdsrätt (3 § 1 mom.).

I fråga om kravet på insikter i svenska språket vid förvärv av hembygdsrätt på ansökan kan konstateras att något motsvarande krav inte direkt anges i den gällande lagen. Å andra sidan är ju hembygdsrättsinstitutet främst ett instrument för bevarande av den åländska befolkningens nationalitet och förvärv av hembygdsrätt på ansökan förutsätter regelmässigt fem års fast bosättning i landskapet; även om fem års bosättning är för handen kan hembygdsrätt förvägras, såvida vägande skäl föreligger. I sammanhanget bör även beaktas att självstyrelselagens syfte uppenbart skulle motverkas, om hembygdsrätt beviljades även den som inte lärt sig så mycket svenska att han kan komma tillrätta i ett enspråkigt svenskt samhälle. Det sagda ger alltså vid handen att det bör anses skäligt och naturligt att som grundläggande förutsättning för förvärv av åländsk hembygdsrätt på ansökan kräva insikter i svenska språket. Såsom av 2 mom. följer skulle regler beträffande graden av insikter ingå i landskapslag.

9 §. De föreslagna bestämmelserna överensstämmer i sak

med bestämmelserna i 45 § gällande självstyrelselag.

2 kap. Landskapets behörighetsområde.

L a g s t i f t n i n g

1920 års självstyrelselag innehöll inga bestämmelser rörande de rättsområden på vilka landstinget skulle äga lagstiftningsrätt utan landstinget förutsattes äga en allmän lagstiftningsbehörighet, från vilken föreskrevs vissa undantag till rikets förmån. Den osäkerhet rörande behörighetsgränserna som uppkom vid tillämpningen av lagen föranledde ibruktagandet av det system med en i princip uttömmande uppräkningsav såväl landskapets som rikets behörighetsområden som karakteriserar den gällande självstyrelselagen. Det system som nu föreslås innebär ingen ändring vad gäller den parallella uppräkningsav rikets och landskapets behörighetsområden. Däremot förslås rätt genomgripande ändringar såväl vad gäller systematiken vid angivandet av de olika rättsområdena som vad gäller ärendenas sakliga fördelning mellan rikets respektive landskapets lagstiftande organ.

Reglerna i gällande självstyrelselag beträffande kompetensfördelningen mellan rikets och landskapets lagstiftande organ följer två huvudlinjer: dels görs en "materiell" uppdelning i ämnesområden, gällande i samhällslivet förekommande företeelser vilka anges konkret (t.ex. eldfarliga oljor) eller abstrakt (t.ex. vattenrätten = de rättssatser som reglerar förhållanden med särskild anknytning till vattnet) och dels görs en "formell" uppdelning baserad på en i den vetenskapliga litteraturen (och tidigare inom de juridiska studierna) gjord indelning i rättssatser av s.k. civil-(el. privat-)rättslig respektive s.k. offentligrättslig natur. Rättssatserna av civilrättslig natur tänkes regleras förhållandet mellan enskilda och rättssatserna av offentligrättslig natur antingen förhållandet mellan samhällets olika organ eller mellan samhället och de enskilda.

Orsaken till att en uppdelning gjorts med hänsynstagande till huruvida fråga är om rättssats av civilrättslig eller offentligrättslig natur är sannolikt det förhållandet att man förutom att förbehålla rikets lagstiftande organ utslutande rätt att lagstifta i fråga om vissa särskilt angivna ämnesområden även velat ge dem rätten att i fråga om huvuddelen av de rättsområden som underlagts landstingets behörighetsområde ensamma föreskriva vilka regler som skall gälla, såvitt fråga är om förhållandet mellan enskilda. Sålunda gäller i fråga om regleringen av t.ex. byggnadsverksamheten att landstinget äger behörighet att införa sådana inskränkningar och skyldigheter som skall anses påkallade främst av samhällsintresset medan regler som närmast har tillämplighet på förhållandet grannar emellan kan införas endast genom rikslagstiftning. I fråga om väghållningen är förhållandet likartat: regler rörande allmänna vägar kan intas i landskapslagstiftning, däremot inte (frånsett ett specialfall) regler rörande enskilda vägar.

Varken uppdelningen med hänsyn till ämnesområde eller den med hänsyn till bestämmelsernas karaktär är helt konsekvent genomförd. Sålunda finns det som redan nämnts (s. 3) exempel på att områden som bör betraktas som enhetliga delats mellan landskapet och riket vad gäller behörigheten att lagstifta, varvid uppkommit s.k. delade lagstiftningsområden.

I fråga om uppdelningen med hänsyn till bestämmelsernas karaktär görs det undantaget att landstinget inom vissa ämnesområden kan anta regler av såväl offentligrättslig som civilrättslig natur. Så är förhållandet t.ex. när fråga är om reglering av jordbruksnäringen.

I fråga om det system för indelning av de olika rättsområdena och gränsdragningen mellan landskapets och rikets behörighetsområden som tillämpas i den gällande självstyrelselagen kan, utöver det som redan anförts, ytterligare påpekas följande:

1) gränsdragningen enligt två parallella linjer med hänsyn såväl till områdets natur som ifrågakommande bestämmelserns karaktär förefaller omotiverad och har i vissa fall lett till svårigheter i det praktiska lagstiftningsarbetet; lagstiftningsarbetet kan nämligen i praktiken inte utföras så att vissa lagar kommer att innehålla bestämmelser av enbart offentligrättslig karaktär och vissa åter bestämmelser av enbart civilrättslig karaktär; härtill kommer de ofta förekommande svårigheterna att i praktiken avgöra huruvida en viss bestämmelse är av offentligrättslig eller civilrättslig karaktär; att det allmänna intresset blivit alltmer framträdande även inom rättsområden som av tradition betraktats som lydande under civilrätten ökar ytterligare svårigheterna;

2) systemet med delade rättsområden är utformat så att behörigheten på ett givet område generellt förts till antingen riket eller landskapet, varvid uttryckligen eller underförstått undantagits vissa till området hörande angelägenheter, vilka förts till den andra partens behörighetsfär; härav följer bl.a. den nackdelen att det i tolkningssituationer uppstår osäkerhet om i vilken utsträckning man kan anses vara berättigad att dra analogier från bestämmelser som har karaktär av undantag, en frågeställning som är av särskild betydelse för landskapet därför att det mest är till rikets förmån som undantag gjorts från de ledande principerna för fördelningen av rättsområdena; en omfattande analogisk tolkning av de bestämmelser som framstår som undantag inskränker nämligen i praktiken omfattningen av landskapets behörighetsområde mer än lagtexten förefaller ge vid handen;

3) indelningen i olika ämnesområden är i vissa avseenden mindre väl genomtänkt; dels förekommer å ena sidan områden vilka anges med yttersta exakthet (t.ex. eldfarliga oljor) och å andra sidan områden som anges ytterst allmänt (t.ex. upprätthållande av allmän ordning och säkerhet), dels beskrivs ämnesområdena ibland genom hänvisning till de i verk-

ligheten förekommande (eller i tanken föreställda) företeelser som avses kunna regleras genom lagstiftning (t.ex. "bosättningslån", "rätt till expropriation") ibland åter genom hänvisning till mer eller mindre omtvistade, av rättsvetenskapen för systematisering av rättsordningen skapade beteckningar, avsedda att utgöra inbegrepp av rättssatser som rör särskilda företeelser i rätts- eller samhällslivet (t.ex. "vattenrätten", "offentlig sjö rätt", "till den allmänna privaträtten hörande delar av handelsrätten").

Vad gäller de under punkt 3) nämnda förhållandena så är det givet att de största svårigheterna uppkommer när det gäller att på verkliga förhållanden tillämpa ur den rättsvetenskapliga litteraturen hämtade uttryck och begrepp.

Vid utformandet av de nya reglerna rörande fördelning av ämnesområden mellan rikets och landskapets lagstiftande organ har två centrala mål uppställts: största möjliga klarhet och största möjliga anpassbarhet till ändrade förhållanden. Målen är såtillvida svårförenliga att fullständig klarhet fordrar en detaljriktighet som döljer lagens grundlinjer och gör dess bestämmelser svårtillämpbara under ändrade förhållanden. Eftersom det bedömts som mest angeläget att lagen är anpassbar till ändrade förhållanden, så beskrivs i lagtexten de olika ämnesområdena i relativt allmänna ordalag. Den brist i klarheten som härvid kan uppkomma motverkas av att antalet delade ämnesområden minskat, att ämnesområdena anges så konkret som möjligt utan någon indelning baserad på teorier om olika bestämmelserns natur och att den omfattning ettvar område skall anses ha förhållandevis utförligt anges i motiveringen.

10 § 1 punkten. De i punkten föreslagna bestämmelserna saknar exakt motsvarighet i den gällande självstyrelselagen. I och för sig är det självklart att den närmare regleringen av de olika självstyrelseorganens uppbyggnad och verksamheten därstädes är att hänföra till självstyrelsens behörighets-

område, men för överskådlighetens skull och för uppnående av enhetlighet i systematiskt hänseende bör principen komma till positivt uttryck i lagtexten. I förevarande sammanhang bortses från den indelning i lagstiftande, förvaltande (i egentlig mening) och rättskipande verksamhet som brukar göras på basen av verksamhetens karaktär och vilken i övrigt har betydelse för uppgiftsfördelningen mellan landskapets och rikets organ. När det gäller angelägenheter som genom självstyrelselagen anförtrotts självstyrelseorganen skulle således i princip det förhållandet att angelägenheten anförtrotts dessa organen vara avgörande för lagstiftningsbehörigheten i fråga om sättet för utförande av härtill anknutna uppgifter och inte uppgifternas egen karaktär. En sak för sig är att t.ex. uppgifter av rättskipningskaraktär endast i begränsad omfattning avses bli anförtrodda självstyrelseorganen.

I sammanhanget kan ytterligare uppmärksammas att begreppet "förvaltning" täcker såväl s.k. förvaltningsakter (beslutfattande vid myndighet) som s.k. faktiska handlingar (konkreta åtgärder som utförs i anledning av förvaltningsakt eller direkt på grund av bestämmelse i författning).

Inom förevarande rättsområde faller förutom normer som rör landskapsorganen själva och verksamheten därstädes även normer som rör landskapets tjänstemän i deras egenskap av delar av organisationen. Hit hör således normer rörande löner, pensioner, arbetsförhållanden, bestraffning på grund av fel begångna i tjänsten m.m. Även utan den i förtydligande syfte föreslagna bestämmelsen i 26 punkten skulle således regleringen av s.k. tjänstekollektivavtal till den del landskapets tjänstemän kommer i fråga vara en angelägenhet för landskapets lagstiftande organ. (I fråga om kommunernas tjänstemän gäller samma regel p.g.a. bestämmelserna i 2 punkten).

2 punkten. Bestämmelserna i punkten äger motsvarighet i 11 § 2 mom. 18 punkten och 13 § 1 mom. 3 punkten gällande självstyrelse-

lag. Förslaget att rätten att lagstifta rörande kommunindelning skulle överföras till landstinget föranleds av strävandena att förenhetliga rättsområdena.

Någon motsvarighet till bestämmelserna i 11 § 2 mom. 7 p. gällande självstyrelselag föreslås inte. Anledningen härtill är dels strävan att förenhetliga rättsområdena och dels det förhållandet att det inte kan anses föreligga något behov av att i självstyrelselagen ange de grundprinciper som skall följas vid kommunalval i landskapet utan det bör anses tillfyllest att de anges i författningar som närmare reglerar den kommunala självstyrelsen. Så är ju f.ö. även förhållandet vad gäller rikslagstiftningen, där principerna i fråga uttalas enbart i kommunallagen (15 och 16 §§).

De ändringar som föreslås vad gäller kommunindelning och kommunalval innebär att all reglering avseende den kommunala organisationen och formerna för kommunalförvaltningen i fortsättningen kommer att ske genom landskapslagstiftning. Vad gäller kommunernas rättigheter och skyldigheter inom samhällslivets olika områden, d.v.s. kommunalförvaltningens "materiella" sida så föreslås inga ändringar. Liksom f.n. skulle alltså gälla att möjligheterna för såväl landstinget som rikets lagstiftande organ att pålägga kommunerna skyldigheter eller att ge dem rättigheter är beroende av vem lagstiftningsrätten inom området i fråga tillkommer. Av sambandet mellan lagstiftning och förvaltning följer att det genom rikslagstiftning är möjligt att ge kommunerna endast sådana rättigheter eller pålägga dem sådana skyldigheter som det, såvitt landskapet Åland kommer ifråga, är möjligt att tilldela rikets egna organ. På motsvarande sätt gäller att kommunerna genom landskapslagstiftning kan ges endast sådana uppgifter som det är möjligt att genom landskapslagstiftning tilldela landskapets egna organ.

3 punkten. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar delvis bestämmelserna i 13 § 1 mom. 20 punkten gällande självstyrelse-

selag. De relativt små ändringar som föreslås syftar till att medgiva utvidgad användning av Ålands flagga och därmed öka dess värde som symbol för självstyrelsen. Dock skulle riksflaggan fortfarande användas av andra handelsfartyg än dem som landskapet äger; övriga i landskapet hemmahörande fartyg och farkoster skulle - om så med stöd av förevarande bestämmelse föreskrivs i landskapslagstiftningen - använda landskapsflaggan såväl inom som utom landskapet.

4 punkten. Enligt den gällande självstyrelselagen (11 § 2 mom. 1 punkten) ankommer lagstiftningsrätten i fråga om utövandet av yttrande-, församlings- och föreningsfriheten på rikets lagstiftande organ. Det finns följande två motiv att överföra lagstiftningsbehörigheten till landstinget.

Lagstiftningen rörande utövandet av ifrågavarande rättigheter sker i allmänhet utgående från grunder som anknyter till den allmänna ordningens och säkerhetens upprätthållande, inom vilket område lagstiftningsrätten tillkommer landskapet. Ett av motiven för överföring av behörigheten är således strävandena att undvika delade rättsområden.

Det andra motivet för att överföra lagstiftningsbehörigheten är av kulturpolitisk art.

I förevarande sammanhang förtjänar observeras att den föreslagna behörighetsförskjutningen inte innebär någon ändring vad gäller kompetensen i fråga om det grundlagsenliga skyddet av de berörda rättigheterna. Av de bestämmelser som föreslås ingå i 20 § 2 punkten följer nämligen att några ändringar härvidlag inte är avsedda. Genom landskapslagstiftning skulle således inte kunna företas större inskränkningar i rättigheterna i fråga än vad som genom rikslag medgivits (jfr 11 §).

5 punkten. Enligt den gällande självstyrelselagen (11 § 2 mom. 14 punkten) ankommer rätten att lagstifta rörande folkbokföringen på rikets lagstiftande organ. Lokal folkbokföringsmyndighet är häradsskrivaren i Ålands härad.

Anledningen till att lagstiftningsbehörigheten föreslås

överförd är det förhållandet att självstyrelsemyndigheterna av näringspolitiska och arbetskraftspolitiska skäl samt med hänsyn till hembygdsrättsinstitutet behöver mer detaljerade uppgifter i ifrågavarande hänseende än riksmyndigheterna.

6 punkten. Alla i punkten nämnda angelägenheter är f.n. hänförliga till rikets behörighetsområde (11 § 2 mom. 1, 8 och 17 punkterna självstyrelselagen). Motivet för överförande av behörigheten är i fråga om firmaregistreringen den omständigheten att en överföring av behörigheten skulle ge bättre möjligheter än nuvarande system att kontrollera efterlevnaden av den åländska näringsrättsliga lagstiftningens specialvillkor.

Den omständigheten att registrering av firmor föreslås bli en angelägenhet för landskapslagstiftningen innebär att formerna för registreringen samt uppbyggnaden av de myndigheter som behövs för ändamålet skall regleras genom landskapslagstiftning. Däremot skulle reglerna för uppbyggnaden av de näringsutövande sammanslutningar för vilka registret främst finns till och reglerna för deras inre verksamhetsformer fortfarande vara en angelägenhet för rikslagstiftningen (jfr 20 § 14 punkten). Även om det således är möjligt att från principiell synpunkt särskilja de bägge ifrågavarande rättsområdena så följer av registreringens sekundära karaktär att landskapslagstiftningen härom inte kan ske utan hänsynstagande till de regler som i förevarande avseende gäller enligt rikslagstiftningen beträffande sammanslutningar av ifrågavarande art.

Förslaget att det skulle ankomma på landstinget att lagstifta rörande föreningsregistrering utgör en följd av förslaget under 4 punkten rörande överförande av lagstiftningsrätten beträffande utövandet av föreningsfriheten.

Överförandet av behörigheten till lagstiftning rörande fartygsregistrering föranleds förutom av ovan angivna skäl även av den omständigheten att en stor del av landets handels-

och fiskeflottor är hemmahörande i landskapet; bl.a. av den orsaken bör existensen av ett lokalt fartygsregister säkras.

Motivet för överförande av behörigheten i fråga om affärsbokföring är det förhållandet att skattelagstiftningen skulle ankomma på landskapet. Liksom i fråga om skattelagstiftningen skulle behörigheten inte övergå omedelbart vid lagens ikraftträdande utan vid den tidpunkt då landstinget anser att behov därav föreligger (jfr 53 § 1 mom.).

7 punkten. F.n. är lagstiftningsbehörigheten beträffande "allmän statistik" anförtrodd rikets lagstiftande organ (11 § 2 mom. 14 punkten självstyrelselagen). Detta förhållande har inte ansetts utgöra hinder för att i särskilda fall genom landskapslagstiftning införa skyldighet att tillhandahålla landskapsmyndigheterna uppgifter av statistisk art. De regler som nu föreslås införda och vilka innebär att landskapet och riket parallellt ges rätt att lagstifta rörande statistik (jfr 20 § 11 punkten) utgör således i praktiken ingen egentlig ändring av de nu gällande reglerna.

För undvikande av de olägenheter som eventuellt kan åsamkas enskilda och myndigheter till följd av parallellt gällande likartad riks- och landskapslagstiftning föreslås i 17 och 21 §§ särskilda regler rörande samverkan mellan rikets och landskapets myndigheter i frågor rörande statistik.

8 punkten. Enligt den gällande självstyrelselagen är lagstiftningsbehörigheten i fråga om expropriation (och därmed jämförbara åtgärder) delad mellan riket och landskapet (11 § 2 mom. 1 punkten och 13 § 1 mom. 1 punkten). Änderingsförslaget innebär att behovet av expropriation även såvitt fråga är om expropriation av fastighet för "allmänna riksbehov" skulle prövas enligt i landskapslag angivna normer och av landskapsmyndigheter. Denna regel gäller redan i fråga om lös egendom

vid expropriation för riksbehov.

Änderingsförslaget motiveras delvis av strävandena att undvika delade rättsområden. Härtill kommer att expropriation för riksbehov, som redan nu sällan kommer i fråga, i framtiden blir än mer sällan förekommande, såvida förslagen i 42 § genomförs.

Ordet "tvångsinlösen" används här - liksom i allmänt språkbruk - för att beteckna sådant överförande i tvångsväg av egendom som sker mot ersättning. Med "annat tvångsöverförande" av egendom avses således sådant - ytterst sällan förekommande - överförande i tvångsväg av egendom som sker utan ersättning. Oavsett fråga är om överförande av egendom genom tvång mot ersättning eller utan ersättning så gäller - liksom i fråga om annan landskapslagstiftning - som förutsättning att lagstiftningsåtgärderna är möjliga med hänsyn till det skydd för äganderätten som regeringsformen erbjuder (jfr 11 §).

9 punkten. F.n. gäller att endast bötesstraff kan ifrågakomma som påföljd för överträdelse av norm som anges i landskapslag (13 § 1 mom. 11 punkten självstyrelselagen), såvida inte för förfarandet i fråga är föreskrivet frihetsstraff i rikslag, i vilket fall frihetsstraff kan ifrågakomma som påföljd även vad gäller överträdelse av landskapslagens norm. Reglerna medför i praktiken den olägenheten att även den minsta olikhet i den materiella regleringen mellan en landskapslag och en motsvarande rikslag föranleder oenhetlighet i påföljdssystemet sålunda att frihetsstraff som t.ex. alternativ till bötesstraff inte kan komma i fråga vad gäller överträdelse av landskapslagens regler. För överträdelse därav kan, oavsett hur liten den materiella skillnaden mellan riks- och landskapslagen är, således ifrågakomma enbart bötesstraff.

En omständighet som ytterligare inskränker möjligheterna till påföljdsreglering genom landskapslag är den regel enligt vilken lagstiftningsbehörigheten tillkommer riket då ärendet

rör "den allmänna strafflagen" (11 § 2 mom. 13 punkten självstyrelselagen). Bestämmelsens innebörd är i viss mån oklar; bl.a. är det osäkert huruvida fråga enbart är om en närmast formell regel med innebörd att någon allmän strafflag för landskapet inte kan antas eller om regeln även har en materiell innebörd och anger att förfarande som är straffbelagt enligt bestämmelse i strafflagen inte genom landskapslag kan straffbeläggas på avvikande sätt och således inte heller genom landskapslag göras tillåtet i andra fall än de då möjlighet därtill öppnats genom rikslagstiftning innebärande "avvikelse" från strafflagen (jfr det som sägs beträffande avvikelse från grundlag, s.53 f).

I praxis har det vanligen ansetts att ifrågavarande bestämmelse rörande strafflagen har en materiell innebörd såtillvida att förfarande som är straffbelagt genom bestämmelse i strafflagen inte får straffbeläggas på avvikande sätt genom landskapslag. Däremot har det inte ansetts att regeln hindrar att förfarande som i och för sig förbjuds i strafflagen görs tillåtet genom landskapslag. Sålunda bör det anses att polisman har rätt att för förhindrande eller utredande av brott mot t.ex. landskapslagen om fredning av skeppsvrak (AFS 65/74), vilken lag saknar motsvarighet i riket, vidta sådana tvångsåtgärder som förutsätts i landskapslagen om polisverksamheten (AFS 10/71) utan att därför riskera straff för t.ex. i 25 kap. 12 § strafflagen avsett nödgande.

Den innebörd som praxis givit ifrågavarande bestämmelse måste anses rimlig; utvidgas bestämmelsens tillämpningsområde så kommer den nämligen att medge rikets lagstiftande organ rätt att blott och bart genom ändringar av strafflagen inskränka eller utvidga landstingets behörighetsområdes utsträckning i sakligt hänseende. En sådan möjlighet kan knappast ha varit avsedd.

Den ändring som nu föreslås kommer att undanröja de ovan berörda tolkningsproblemen och sålunda underlätta landstingets

lagstiftningsarbete. I praktiken kommer de nya bestämmelserna emellertid inte att innebära någon större skillnad. Det finns i huvudsak två anledningar härtill. Den ena är det förhållandet att strafflagen i stor utsträckning innehåller regler rörande påföljder som skall ifrågakomma när någon på ett eller annat sätt underlåter att respektera de grundrättigheter som enligt regeringsformen tillkommer de enskilda medborgarna (20-22, 24 och 25, 27-36, 38 och 39 kap. strafflagen). Eftersom skyddet av dessa grundrättigheter gentemot såväl det allmänna som mot enskilda föreslås tillhöra området för rikets lagstiftningsbehörighet (20 § 2 punkten) så är det givet att påföljder för brott mot dessa rättigheter skall regleras genom rikslag (jfr 20 § 6 punkten).

Den andra anledningen är det förhållandet att den andra stora gruppen regler i strafflagen avser påföljder som ifrågakommer vid förfaranden som ansetts menliga för den verksamhet som statsmakten bedriver (11-17, 26, 37 och 40 kap.) och reglerna i fråga kan således inte, annat än i den mån de undantagsvis blir tillämpliga i förhållande till landskapets myndigheter, ändras genom landskapslagstiftning.

Andringsförslaget innebär inte att landstinget skulle tilldelas behörighet att lagstifta rörande sådana normer som tillhör straffrättens s.k. allmänna del. Härmed avses regler som äger mer eller mindre generell giltighet inom straffrätten (i huvudsak bestämmelserna i 1-8 kap. strafflagen).

Vad ovan sagts om påföljder i form av straff skulle även gälla påföljder i form av skadestånd och dylikt, vilka anses vara av civilrättslig natur och därför enligt den gällande självstyrelselagen hänförliga till rikets behörighetsområde. De allmänna regler i fråga om skadeståndsskyldighet p.g.a. normvidrigt handlande (s.k. utomobligatorisk skadeståndsskyldighet) som gäller enligt skadeståndslagen (412/74) skulle således vara tillämpliga även i fråga om skadeståndsskyldighet som kan föranledas av överträdelse av landskapslag.

I fråga om skadeståndsskyldighet som föranleds av oför-
måga att fullgöra utfästelser enligt avtal (s.k. obligatorisk
skadeståndsskyldighet) skulle 20 § 23 punkten normalt äga
tillämpning.

10 punkten. Även enligt den gällande självstyrelselagen
ankommer det på landstinget att lagstifta i frågor rörande
allmän ordning och säkerhet (13 § 1 mom. 12 punkten). Rättsområdet
är tämligen omfattande. Normerna inom området kan uppdelas
i två huvudgrupper: sådana som närmast har till syfte att
förebygga störningar i ordningen och sådana som närmast har
till syfte att förebygga störningar i säkerheten. Till den
förra hör normer beträffande t.ex. utövandet av yttrandefri-
heten, spel, lotterier och dylikt och till den senare grup-
pen normer beträffande bl.a. vapen, eldfarliga varor och
giftiga ämnen.

I den gällande självstyrelselagen har vissa angelägenheter
som bör anses falla under förevarande rättsområde avskiljts
till egna rättsområden. Sålunda anges utövandet av yttrande-
friheten, skjutvapen och skjutförnödenheter samt tillverkning
och försäljning av gifter och preparat i vilka gift ingår
som särskilda till rikets lagstiftningsbehörighet hänförliga
rättsområden (11 § 2 mom. 1, 10 och 15 punkterna). Till
landskapets lagstiftningsbehörighet har såsom ett särskilt
rättsområde hänförliga eldfarliga oljor och explosiva ämnen
(13 § 1 mom. 13 punkten). Undantag görs dock för reglering som rör
statens säkerhet, i vilket fall behörigheten tillkommer rikets
lagstiftande organ.

De flesta av de ovan nämnda angelägenheterna föreslås,
för undvikande av oenhetlighet i systematiken och för undvikan-
de av en omfattande uppdelning av behörigheten beträffande
rätten att reglera näringsutövningen, i den nya lagen bli
hänförliga till landstingets behörighetsområde. Såvitt fråga
blir om reglering som gäller statens säkerhet skulle bestäm-

melserna i 20 § 3 punkten äga tillämpning.

11 punkten. Enligt den gällande självstyrelselagen är
undervisningsväsendet hänfört till landstingets behörighets-
område (13 § 1 mom. 2 punkten). Dock gäller den begränsningen att
det ankommer på rikets lagstiftande organ att reglera frågor
rörande läropliktens omfattning, de fordringar läroinrättning
bör fylla för att äga dimissionsrätt till statens universi-
tet samt den kunskap och skicklighet som erfordras för vinnan-
de av kompetens som godkänns av staten (11 § 2 mom. 6 punkten). Nå-
got motiv för att frågor rörande läropliktens omfattning
även i fortsättningen skulle undantas från landskapets behörig-
hetsområde synes inte föreligga, varför begränsningen i
fråga föreslås bortfalla. Såvitt gäller de övriga två ange-
lägenheterna är att observera följande. Självstyrelselagen
innehåller föreskrifter rörande lagstiftning med giltighet inom
landskapet. Behörigheten att införa normer med giltighet inom
landskapet är på visst sätt delad mellan landskapet och riket.
Mot den bakgrunden står det klart att företeelser som finns
utanför landskapets gränser redan med hänsyn till lagens
grundläggande syfte inte i allmänhet kan vara underkastade
landstingets behörighet. En annan grundläggande princip som
måste anses gälla enligt självstyrelselagen är att rikets och
landskapets behörighetsområden i förhållande till varandra
är exklusiva sålunda att riket ensamt äger behörighet inom
sitt område och landskapet ensamt inom sitt. Det sagda ger
vid handen dels att några regler rörande på vem det ankommer
att fastställa inträdesfordringarna till statens universitet
(vilka är belägna utanför landskapet; för eventuella universi-
tet inom landskapet gäller regler som tilläventyrs intagits
i landskapslagstiftningen) inte bör ingå i självstyrelselagen
och dels att det inte heller finns behov av några regler
rörande av staten godkänd kompetens; såvitt gäller landskapets
område är statsorganens möjligheter att föreskriva regler

rörande kunskap och skicklighet inom olika områden beroende av den uppdelning som självstyrelselagen gör. Bl.a. följer av 11 § 2 mom. 16 punkten att regleringen av kompetenskrav för statstjänster är förbehållen rikets lagstiftande organ. Såvitt gäller övriga delar av riket följer av det redan sagda att kompetens som vunnits på grund av bestämmelser i landskapslagstiftning inte i och för sig är bindande för statens organ. Regeln att riket äger rätt att lagstifta om viss av staten godkänd kompetens säger f.ö. ingenting mer än att staten äger rätt att förfoga över det som staten har rätt att förfoga över. Fråga är således om en självklarhet, varför regeln redan av den anledningen bör utgå ur lagen.

Av 11 § 2 mom. 15 punkten självstyrelselagen följer att utbildningen av bl.a. sjukvårdspersonal är en riksangelägenhet. Någon anledning att i detta avseende begränsa landstingets behörighet torde inte föreligga; fördenskull föreslås inte någon motsvarande begränsning i förevarande lagförslag.

Även om någon inskränkning vad gäller landskapets rätt till lagstiftning (och förvaltning) inom undervisningsväsendet inte skulle gälla, så är dock att observera att landskapet vanligen inte har något intresse av att reglera utbildningen inom landskapet så att stora skiljaktigheter i förhållande till övriga delar av landet uppkommer. En orsak härtill är det förhållandet att arbetsmarknaden i landskapet är så liten att många av dem som studerar vid landskapets läroinrättningar, särskilt de som inte är bosatta i landskapet, efter avslutad skolgång söker arbete på annan plats i landet, varvid man kan räkna med att något slag av jämförelse görs mellan den utbildning som tillhandahålls i landskapet och utbildning av motsvarande slag som ges i övriga delar av landet. En annan orsak är den omständigheten att det finns många slag av sysslor för vilka endast de som uppfyller särskilda i olika slag av författningar angivna krav anses kompetenta att handha. Sistsagda omständighet har, med hänsyn till

behörighetsfördelningen mellan landskapet och riket, betydelse även vad gäller arbetsmarknaden i landskapet. Sålunda gäller särskilda kompetenskrav först och främst i fråga om anställning hos staten själv men även t.ex. i fråga om anställning hos enskilda arbetsgivare, t.ex. i fråga om sjöttjänst, (beroende på att handelssjöfart på grund av bestämmelserna i 20 § 7 punkten skulle regleras genom rikslagstiftning), och t.o.m. i något fall även i fråga om anställning hos landskapet och vid självständig yrkesutövning (jfr 20 § 20 punkten).

Av ovan angivna orsaker har på landskapsstyrelsens anhallan i ett flertal fall utfärdats förordningar, varigenom vid skolor i landskapet alyagda examina jämförts med examina av liknande slag som avlagts vid skolor i övriga delar av landet; härvid har som förutsättning för likabehandlingen i allmänhet framställts kravet att undervisningen till sina huvuddrag måste överensstämma med motsvarande undervisning i skolor utanför landskapet.

I praktiken har det ansetts att reglering av allmänna kulturella frågor och frågor rörande idrott varit att hänföra till landstingets behörighetsområde. Den föreslagna uttryckliga lagregleringen innebär således ingen kompetensförskjutning.

12 punkten. Enligt den gällande självstyrelselagen ankommer det på rikets vederbörande organ att lagstifta i frågor rörande "rätt till förnamn och släktnamn" (11 § 2 mom. 8 punkten). Anledningen till att lagstiftningskompetensen nu föreslås överförd till landstinget är det förhållandet att namnskick och därmed sammanhängande frågor är att anse som angelägenheter av närmast kulturell art och att det inte syns föreligga någon anledning att i behörighetshänseende särskilja dem från andra därmed jämförbara frågor.

13 punkten. Enligt den gällande självstyrelselagen ankommer det på landstinget att lagstifta i frågor rörande fornminnesvården, dock så att rikets lagstiftande organ är förbehållna lagstiftningsrätten när fråga är om det "legala skyddet för fasta fornlämningar; statens befogenhet att inlösa sådana fornfynd som icke av landskapet förvärfvas eller behållas, samt de stadganden som avse skifte av jord varå fast fornlämning finnes" (13 § 1 mom. 10 punkten och 11 § 2 mom. 12 punkten).

Någon motsvarighet till de förbehåll för riket som enligt den nuvarande lagen gäller inom fornminnesvården föreslås inte. Motivet härför är dels strävandena att undvika delade rättsområden och dels det förhållandet att förvaltningsuppgifterna såväl vad gäller lösa som fasta fornlämningar redan nu är anförtrodda landskapets myndigheter; någon anledning till att lagstiftningsbehörigheten beträffande skyddet av fasta fornlämningar fortfarande skulle förbehållas riket synes mot den bakgrunden inte föreligga. Förbehållet beträffande skifte av jord där fast fornlämning finns är överflödigt, eftersom regler rörande lagstiftningsbehörigheten i fråga om skiftesväsendet föreslås intagna på annan plats i lagen (20 § 12 punkten).

14 punkten. I den gällande självstyrelselagen är lagstiftningsbehörigheten i fråga om arkivväsendet förbehållen rikets lagstiftande organ, dock så att landskapsmyndigheternas och kommunernas arkiv inte utan landskapsstyrelsens och vederbörande kommuns samtycke får bortföras från landskapet (11 § 2 mom. 12 punkten). Bestämmelsen, som saknade motsvarighet i 1920 års självstyrelselag, infördes i den gällande lagen utan närmare motivering. I praktiken är regleringen av arkivväsendet beroende av dels regleringen av olika myndigheters organisation och funktion och dels regleringen av biblioteks-

och museiväsendet. Det förhållandet att regleringen berör närmast landskapet och kommunerna, vilka upprätthåller arkiv i landskapet, och att biblioteks- och museiväsendet ansetts utgöra en sådan kulturell angelägenhet i fråga om vilken lagstiftningsbehörigheten tillkommer landstinget motiverar den föreslagna behörighetsförskjutningen. I praktiken innebär förskjutningen inte några större förändringar. Dels gäller redan enligt nuvarande lag en viss begränsning i rikets lagstiftningsbehörighet till förmån för landskapet och kommunerna, dels skulle rikets organ fortfarande förbehållas lagstiftningsrätten i fråga om från statsmyndigheter härrörande arkivalier (20 § 22 punkten) och dels har landskapet genom en s.k. överenskommelseförordning (1040/77) anförtrotts en stor del av de till arkivförvaltningen hörande uppgifterna.

15 punkten. Enligt den gällande självstyrelselagen ankommer det på landstinget att lagstifta rörande "bosättningslån, kommunala hemvårdarinnor och familjebostadsunderstöd", "fattigvård och annan social omvårdnad", "kommunala vårdnämnder" samt rörande "barnskydd", varvid lagstiftningsrätten beträffande vissa för genomförandet av skyddet erforderliga åtgärder förbehållits rikets lagstiftande organ. (13 § 1 mom. 5, 14 och 15 punkterna). Den begränsningen gäller även att sådana till socialvården hänförliga angelägenheter som socialförsäkring, moderskapsunderstöd, familje- och barnbidrag samt invalidvård och invalidpenning hänförs till rikets behörighetsområde (11 § 2 mom. 9 punkten). Till rikets behörighetsområde har även hänförts behandlingen av lösdrivare, alkoholister och arbetsovilliga personer, ett område som åtminstone delvis äger samband med socialvården (11 § 2 mom. 13 punkten).

Innebörden av de bestämmelser som föreslås intagna i förevarande lagrum är att alla de ovan nämnda angelägenheterna hänförs till området för landstingets lagstiftningsbehörighet.

Motivet härför är dels strävandena att undvika delade rättsområden och dels även det förhållandet att landskapsmyndigheterna i stöd av en s.k. överenskommelseförordning omhänderhar många förvaltningsuppgifter i fråga om de socialvården tillhörande angelägenheter där lagstiftningsbehörigheten tillkommer riket (1039/77). (Beträffande tidpunkten för överförande av lagstiftningsrätten i fråga om socialförsäkring, se 53 § 1 mom.).

I sammanhanget förtjänar uppmärksammas att området "socialvård" innefattar en stor mängd mer eller mindre likartade företeelser inom samhällslivet. Ett typiskt gemensamt kännetecken för de företeelser som bör anses konstituera socialvården är emellertid det förhållandet att fråga är om ett samhällsengagemang i någon form, vars primära syfte är att på olika sätt erbjuda samhällets stöd åt den som av någon orsak utan sådant stöd saknar eller har nedsatt förmåga att i visst avseende själv komma tillrätta. Detta grundläggande drag kan spåras bakom så i övrigt olikartade yttringar av lagstiftningsverksamheten som t.ex. barndagvård, allmän rättshjälp och stöd för bostadsproduktionen.

16 §. I den gällande självstyrelselagen är lagstiftningen rörande alkoholhaltiga drycker hänförd till rikets behörighetsområde (11 § 2 mom. 9 punkten). Genom den ovan nämnda förordningen (1039/77) har dock vissa förvaltningsuppgifter inom området överförts till landskapsmyndigheterna. Förslaget att landstinget skulle medges lagstiftningskompetens såvitt gäller de med alkohol sammanhängande frågorna motiveras dels av deras nära samband med socialvården och sjukvården och dels därav att regleringen av hithörande frågor har särskild betydelse för landskapet på grund av att dess ekonomi i stor utsträckning är beroende av turistnäringen, som lätt påverkas av beslut och åtgärder av alkoholpolitisk art.

I fråga om åtgärder av förvaltningskaraktär vilka är av

mer vittgående betydelse föreslås samråd äga rum med vederbörliga riksmyndigheter (17 § 2 punkten).

17 punkten. I den gällande självstyrelselagen anges som huvudregel att lagstiftningskompetensen i frågor hörande till hälso- och sjukvården tillkommer landstinget (13 § 1 mom. 16 punkten). Från denna huvudregel görs dock uttryckligen undantag till rikets förmån beträffande bl.a. bekämpandet av epidemier och andra smittosamma sjukdomar hos människor och husdjur, rättsmedicinska undersökningar, kastrering och sterilisering, avbrytande av havandeskap, eldbegängelse, köttkontroll, förbud mot införsel av djur och djurprodukter, slakt av husdjur samt viss yrkesverksamhet inom hälso- och sjukvårdens område (11 § 2 mom. 15 punkten). Till hälso- och sjukvårdens område kan, trots att så inte sker enligt den systematik som tillämpas i självstyrelselagen, åtminstone delvis räknas angelägenheter som äger anknytning till arbetarskyddet och behandlingen av alkoholister (11 § 2 mom. 9 och 13 punkterna; beträffande behandlingen av alkoholister, se motiveringen till 15 punkten).

En stor del av de förvaltningsuppgifter vilka förutsätts i den rikslagstiftning som enligt det ovan sagda skall gälla i landskapet har antingen direkt genom självstyrelselagen (19 § 1 mom. 7f punkten) eller genom s.k. överenskommelseförordningar pålagts landskapets myndigheter (312/71, 375/73 och 1039/77). Denna omständighet motiverar förslaget att vissa av de delområden inom hälso- och sjukvården som enligt gällande självstyrelselag regleras genom rikslagstiftning skall överföras till landstingets behörighetsområde. I fråga om arbetarskyddet är dock det främsta motivet för överförande av behörigheten den omständigheten att rättsområdet i praktiken p.g.a. utvecklingen under senare år inte går att avgränsa från hälso- och sjukvården i övrigt och att även dess gränser mot vissa andra, till landstingets behörighetsområde hörande

rättsområden (t.ex. byggnadsväsendet), är ytterst svåra att dra. Genom överförandet skulle mycket av den rättsosäkerhet och oklarhet som f.n. råder beträffande kompetensförhållandena mellan olika myndigheter försvinna.

Yrkesutövningen inom hälso- och sjukvårdens område berörs i motiveringen till 25 punkten.

18 punkten. I den gällande självstyrelselagen hänförs djurskyddet till rikets behörighetsområde (11 § 2 mom. 15 punkten). Motivet för överförande av behörigheten är dels den omständigheten att djurskydd i sakligt hänseende äger nära samband med bl.a. boskapsskötsel och jakt, vilka angelägenheter är hänfödda till landskapets behörighetsområde, och dels det förhållandet att staten, i motsats till självstyrelseorganen, inte lokalt i landskapet upprätthåller någon förvaltningsberedskap vad gäller området i fråga.

19 punkten. I den gällande självstyrelselagen hänförs "vaghållningen och skjutsväsendet, reglering av trafiken samt motorfordon" liksom även "den lokala sjötrafiken och härför avsedda kommunikationsleder" till landstingets behörighetsområde (13 § 1 mom. 17 punkten). Till rikets behörighet hänförs "specialföreskrifter om snabbgående motorfarkoster" (13 § 1 mom. 17 punkten) och "lots- och fyrväsendet samt annan offentlig sjörätt; lufttrafiken; järnvägsväsendet" (11 § 2 mom. 17 punkten). Uttrycket "offentlig sjörätt" har ansetts innebära bl.a. att lagstiftningen rörande inrättande och upprätthållande av farleder för sjötrafiken som inte är av enbart lokal betydelse är en angelägenhet för rikets lagstiftande organ. Förvaltningsuppgifterna i fråga om lufttrafiken inom landskapet, såvitt fråga är om sjukvården och turismen, ankommer på landskapsstyrelsen (19 § 1 mom. 8 punkten.)

Kommunikationerna inom landskapet är, såsom framgår ovan,

med få undantag en landskapsangelägenhet. Den reglering som nu föreslås innebär en viss utökning av landstingets lagstiftningskompetens. Sålunda föreslås inget undantag till rikets förmån vad gäller "specialföreskrifter om snabbgående motorfarkoster"; efter det föreskrifterna i rikslagstiftningen om registrering av motorbåtar ändrats så att motorstyrkan och inte hastigheten blivit avgörande för registreringsskyldigheten har det för övrigt inte existerat några specialföreskrifter av ifrågavarande art. Någon anledning att undanta regleringen av järnvägsväsendet från landstingets behörighetsområde synes inte föreligga; f.ö. så får det betraktas som ytterst osannolikt att någon järnväg någonsin kommer att byggas i landskapet.

Ovan har redan berörts (s. 21) det förhållandet att lagstiftningen beträffande enskilda vägar på grund av den skillnad som i den gällande självstyrelselagen görs mellan normer av offentligrättslig och civilrättslig natur har hänförts till området för rikets lagstiftningsbehörighet. Eftersom det enligt förevarande lagförslag inte görs någon indelning baserad på arten av de normer som reglerar olika samhälleliga företeelser utan en indelning som grundar sig enbart på företeelsernas egen natur, så kommer även regleringen av enskilda vägar att anses som en till trafikväsendet hörande angelägenhet.

Till rikets behörighetsområde skulle fortfarande hänföras reglering som avser handelssjöfart och lufttrafik. Grunderna för dessa undantagsbestämmelser anges i motiveringen till 20 § 7 punkten.

20 punkten. Angelägenheter hörande till post-, telegraf-, telefon- och radioväsendena är enligt den gällande självstyrelselagen hänfödda till rikets behörighetsområde (11 § 2 mom. 17 punkten). Vissa till radioväsendet hänförliga förvaltningsuppgifter har dock genom en överenskommelseförord-

ning (610/81) överförs till landskapsstyrelsens handläggning. Dessutom är ett förslag om utfärdande av en överenskommelseförordning rörande postväsendet f.n. anhängigt.

Förslaget att ifrågavarande rättsområden skulle överföras motiveras av strävandena att åt självstyrelseorganen anförtro så mycket som möjligt av den verksamhet som bedrivs lokalt av det allmänna och dels ge självstyrelsen mer inflytande i frågor som är av betydelse med hänsyn till självstyrelsens syfte. Särskilt radio- (och televisions-)väsendet är härvid av intresse för landskapet, eftersom fråga är om en verksamhet som har framträdande betydelse för bevarandet och utvecklandet av landskapets nationella och kulturella särart.

En överföring av lagstiftningsbehörigheten medför i fråga om vissa av de ovan angivna rättsområdena att vissa förvaltningsuppgifter som staten f.n. omhänderhar övertas av landskapet. För övertagandet av dessa uppgifter erfordras en övergångsperiod. Eftersom det är mest praktiskt att lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten övergår på samma gång, så föreslås att övergångsbestämmelserna utformas så att lagstiftningsbehörigheten i fråga om vissa av de ovan angivna rättsområdena övergår samtidigt med övertagandet av förvaltningen. Förfarandet härvid beskrivs närmare i motiveringen till 53 §.

21 punkten. Enligt 13 § 1 mom. 19 punkten gällande självstyrelselag tillkommer landstinget lagstiftningsrätt rörande bl.a. "brandskydd". I praxis har det ansetts att även räddningsväsendet är en angelägenhet som faller inom självstyrelsens behörighetsområde. De regler som föreslås intagna i förevarande lagrum medför således ingen förskjutning av lagstiftningsbehörigheten.

22 punkten. Enligt 13 § 1 mom. 19 punkten gällande självstyrelselag tillkommer landstinget lagstiftningsrätt rörande

bl.a. stadsplan, tomtindelning och byggnadsreglering. Som redan konstaterats är självstyrelselagen så uppbyggd att skillnad görs såväl vad gäller rättsområdenas sakliga karaktär som vad gäller karaktären av de normer genom vilka regleringen av rättsområdena sker. I fråga om de rättsområden där såväl "sakkompetensen" som "normkompetensen" tillhör landstinget uppkommer inga svårigheter. I fråga om rättsområdet byggnadsreglering är förhållandet emellertid det att området inte finns med bland de rättsområden inom vilka landstinget på grund av bestämmelserna i 11 § 2 mom. 11 punkten självstyrelselagen äger rätt att anta normer av civilrättslig natur. Innebörden härav är att frågor rörande servitut och grannlagsförhållanden i övrigt, vilka i allmänhet kan anses ha närmast privaträttslig natur, inte ens när de uppkommer i samband med byggnadsverksamhet är att hänföra till landstingets behörighetsområde. På grund av att någon dubbelindelning av rättsområdena inte föreslås i förevarande lagförslag, så skulle emellertid även frågor rörande byggnads-servitut och övriga frågor rörande byggande, där grannars inbördes förhållanden berörs, komma att omfattas av landstingets behörighet.

Sådana med byggnadsväsendet i viss mån sammanhängande angelägenheter som bostadsproduktion och skydd av kulturhistoriskt värdefulla byggnader anses enligt den gällande självstyrelselagen höra till landstingets behörighetsområde. Någon ändring häri föreslås inte. Med hänsyn till den fördelning av lagstiftningsbehörigheten som föreslagits är det likgiltigt om angelägenheterna i fråga hänförs till byggnadsväsendet eller eventuellt till socialvården (bostadsproduktionen) respektive kulturväsendet (skyddet av kulturhistoriskt värdefulla byggnader).

23 punkten. Enligt 13 § 1 mom. 18 punkten gällande självstyrelselag tillkommer landstinget lagstiftningsrätt rörande

"naturskydd och inplantering av främmande djurarter i landskapet". Den s.k. klassiska naturvården har således uttryckligen hänförs till landstingets behörighetsområde. Bl.a. ifrågavarande lagrum har ansetts ge stöd för uppfattningen att landstinget äger lagstiftningsrätt i frågor som gäller miljö-
vård överhuvud. Stöd för denna uppfattning erhåller man även av 13 § 1 mom. 4 och 16 punkterna, vari landstinget ges rätt att lagstifta om vattenrätten respektive hälsovården. Såväl vatten- som hälsovårdslagstiftningen innehåller nämligen normer vars syfte är att förhindra nedsmutsning av miljön.

Begreppet "miljövård" omfattar även vattenvård. Regleringen av vattnets användning som vätska kan i övrigt närmast hänföras till området för hälsovårdslagstiftningen, dess användning som kommunikationsmedel till området för trafiklagstiftningen och dess användning för bedrivande av fiske och jakt till området för jakt- och fiskelagstiftningen. Med hänsyn härtill finns det inget behov av att, såsom i gällande självstyrelselag, avskilja normerna rörande vatten till ett särskilt rättsområde.

Som av det sagda följer, innebär de bestämmelser som föreslås ingå i förevarande lagrum ingen förskjutning av lagstiftningsbehörigheten.

24 punkten. Enligt 13 § 1 mom. 8 punkten gällande självstyrelselag tillkommer landstinget lagstiftningsrätt rörande bl.a. "idkande av jordbruk, boskapsskötsel, skogsbruk och jordbrukets övriga binäringar; bete och ägors fredande; jakt, fiske och växtskydd;". I 7 punkten anges att landstinget äger lagstiftningsbehörighet beträffande bl.a. "kolonisationsverksamhet". Att lantbruket åtskiljts från övrig näringsverksamhet beror möjligen på det förhållandet att den s.k. urproduktionen av tradition inte betraktats som näring i "egentlig" mening. I behörighetshänseende har separationen nämligen inte någon betydelse; den omständigheten att en

likartad indelning föreslås i förevarande paragraf föranleds enbart av att överskådligheten därigenom främjas.

Avsikten är inte att någon grundläggande förskjutning av behörigheten beträffande ifrågavarande angelägenheter skall äga rum. Emellertid påkallar den utveckling av lantbrukets villkor som skett sedan den gällande självstyrelselagen stiftades någon form av beaktande. Av särskild betydelse i sammanhanget är det invecklade system av regler som införts för att bl.a. ge lantbrukarna en skälig levnadsstandard, upprätthålla skäliga konsumentpriser och hålla produktionen på en sådan nivå att exportbehov av olönsamma produkter undviks. Det har i praktiken uppstått viss tvekan om hur behörigheten fördelar sig mellan landskapet och riket i fråga om förevarande regelkomplex. Allmänt taget kan sägas att man varit rätt enig om att regleringen åtminstone till vissa väsentligare delar i princip är att betrakta som lagstiftning rörande lantbruk. Samtidigt har man dock pekat på att fråga är om ett komplex vars olika delar är beroende av varandra, varför regleringen, för uppnående av det eftersträfvade syftet borde vara enhetlig i alla delar av landet samt att åtminstone vissa delar av den reglering som direkt rör lantbruket är av sådan undantagskaraktär att den i 13 § 1 mom. 8 punkten angivna huvudregeln viker för den i 11 § 2 mom. 1 punkten intagna regeln enligt vilken reglementering av näringslivet som sker p.g.a. undantagsförhållanden, såvitt enhetlig reglering förutsätts, sker genom rikslagstiftning, oavsett vad som beträffande landskapets behörighet kan vara föreskrivet. Å andra sidan kan man med skäl ifrågasätta om den reglering beträffande lantbruket som hållits i kraft under en lång följd av år numera kan anses ha karaktär av undantagslagstiftning.

För att det inte skall föreligga några hinder för landskapets vederbörande organ att utforma den del av det åländska

näringslivet som lantbruket utgör efter de linjer man anser fördelaktigast, föreslås uttryckligen stadgat att enbart främjandet av exporten av lantbruksprodukter, vilken kan förutsättas leda till åtaganden vilka är övermäktiga för självstyrelseorganen, skulle vara en till rikslagstiftningen hänförlig angelägenhet (20 § 19 punkten); till övriga delar skulle regleringen av lantbruket således ske genom landskapslagstiftning.

25 punkten. I fråga om näringsrättsliga angelägenheter gäller som huvudregel att lagstiftningsrätten tillkommer landstinget såväl vad gäller normer av offentlighetsrättslig som av civilrättslig natur (13 § 1 mom. 9 punkten, 11 § 2 mom. 11 punkten gällande självstyrelselag). Det finns dock ett flertal delvis mycket svårtolkade undantag och förbehåll av olika slag. Sålunda är omfattningen av landstingets lagstiftningsbehörighet beroende av huruvida näringsutövningen i fråga enligt rikslag förutsätter anmälan eller tillstånd; samtidsvis äger landstinget rätt att genom landskapslag föreskriva att visst slag av näringsutövning skall vara beroende av tillstånd (13 § 1 mom. 9 punkten). Undantagen landstingets behörighet är även regleringen av "illoyal konkurrens" (11 § 2 mom. 8 punkten), "villkoren för utlännings näringsrätt" (11 § 2 mom. 10 punkten) och "varuutbytets frihet" (11 § 2 mom. 17 punkten; härmed avses enligt motiveringen till 1946 års proposition rörande ny självstyrelselag för Åland (prop. nr 100/46) "den inom vissa näringsrättsliga skrankor frilagda inrikescirkulationen av handelsvaror och förnödenheter mellan säljare och köpare samt mellan olika landsdelar"). Vid utövandet av sin lagstiftningsrätt är landstinget bundet av "näringsfrihetens grundsats", vilken bundenhet dock av allt att döma inte innebär annat än att allmän näringsreglementering av det slag som gällde före näringsfrihetens införande inte kan genomföras i landskapet.

Av de särskilda närings- och yrkesgrenarna undantas från landstingets behörighet "upplags- och warrantrörelse" (11 § 2 mom. 8 punkten), "bok- och stentryckerirörelse, spridning av tryckskrifter, bank-, sparbanks-, pantlåne- och försäkringsrörelse samt valutahandel" och "handeln med konstgjorda gödselämnena och beredda fodermedel samt med utsädesvaror" samt "mäklar-, skeppsklarerar- och auktionsförrättaryrket; tillverkning och försäljning av stämpling underkastade arbeten av ädla metaller och andra sådana alster" (11 § 2 mom. 10 punkten). Ytterligare undantas från landstingets kompetens lagstiftning rörande behörigheten att utöva verksamhet inom "hälso- och sjukvårdens samt apoteksväsendets områden" samt lagstiftning rörande "tillverkning, förvaring och försäljning av gifter och preparat, uti vilka gift ingår" (11 § 2 mom. 15 punkten). I fråga om reglering av formerna för yrkesmässig utövning av verksamhet inom hälso- och sjukvårdens områden tillkommer landstinget dock lagstiftningsbehörighet.

Rättsområdena "gruvor och mineralfyndigheter", "margarintillverkningar" (=margarinprodukter) samt "skjutvapen och skjutförnödenheter" tillhör alla på grund av 11 § 2 mom. 10 punkten självstyrelselagen rikets behörighetsområde. Av allt att döma bör bestämmelserna förstås så att även näringsgrenarna gruvdrift, margarintillverkning och vapenhandel (såvitt skjutvapen kommer ifråga) regleras genom rikslagstiftning.

De ändringar som föreslås i den gällande regleringen är av två slag. Dels skulle de delvis mycket svårtolkade generella begränsningarna i landstingets rätt att lagstifta i näringsrättsliga frågor försvinna och dels skulle de flesta av de näringsgrenar som genom den gällande självstyrelselagen undlades rikets lagstiftningsbehörighet återföras till landstingets behörighetsområde. Ändringarna motiveras dels av strävandena att undvika delade områden och dels av den omstän-

digheten att det inte kan anses som något väsentligt riksintresse att i de avseenden varom är fråga få normera näringsverksamheten i landskapet; däremot är det av stort intresse för landskapet att dels vinna större klarhet beträffande kompetensgränserna och att dels kunna genom landskapslagstiftning skapa näringsrättsliga normer av så generell giltighet som möjligt.

Som näringsrättsliga frågor betraktas i förevarande sammanhang med näringsutövning nära sammanhängande regleringar i allmänhet, vare sig regleringen sker för upprätthållande av ordning och säkerhet, för skyddande av konsumenter, för fastställande av handelsagenters rättigheter eller i något annat likartat syfte.

Avvikande från huvudregeln att landstinget tillkommer lagstiftningsbehörigheten i fråga om närings- och yrkesverksamheten föreslås, oaktat det ovan sagda, att det även i den nya självstyrelselagen skulle ingå undantag beträffande vissa angelägenheter i fråga om vilka riksintresset är så väsentligt att de bör förbehållas rikets lagstiftande organ. För undantagens innebörd redogörs närmare i motiveringen till de särskilda punkter i 20 § där de föreslås intagna.

Motivet för införande av det "undantag från undantagen" enligt vilket landstinget skulle ha lagstiftningsrätt jämsides med rikets lagstiftande organ, såvitt gäller främjandet av sådan näringsverksamhet som underliggar rikets behörighet, är den omständigheten att det i landskapet i ifrågavarande hänseende kan förekomma stödbehov som inte föreligger i landet i övrigt och som därför möjligen inte beaktas i rikslagstiftningen. För dylika situationer samt även för de fall då man i landskapet anser att det stöd staten tilläventyrs lämna är otillräckligt bör det finnas möjlighet att lämna stöd även genom självstyrelseorganens försorg.

Till landstingets behörighetsområde skulle givetvis fortfarande höra bl.a. de angelägenheter av näringsrättslig natur

som anges i 13 § 1 mom. 6 punkten gällande självstyrelselag.

26 punkten. Enligt den gällande självstyrelselagen hänförs rättsområdena "arbetsavtal, arbetsreglemente och läroavtal" till landstingets behörighetsområde (13 § 1 mom. 6 punkten). Till rikslagstiftningens område hänförs arbetarskyddet, kollektivavtal (dock inte tjänstekollektivavtal för landskapets och kommunernas tjänstemän), medling i kollektiva arbetstvister samt "annan arbetslagstiftning" (11 § 2 mom. 9 punkten). Huvudregeln är således att lagstiftningsrätten inom arbetsrättens område tillkommer rikets lagstiftande organ. Någon ändring av denna princip föreslås inte. De ändringar och kompletteringar som föreslås i fråga om särskilda angelägenheter betingas, vad gäller arbets- och olycksfallspension av den nära anknytningen till socialvården och socialförsäkringen (beträffande tidpunkten för överförandet av lagstiftningsrätten, se 53 § 1 mom.), vad gäller arbetarskyddet, dels av det ovan berörda förhållandet att arbetarskyddet är svårt att avgränsa från andra rättsområden och dels av den omständigheten att arbetarskyddet handhas effektivast när både över- och underordnade myndigheter verkar lokalt samt, vad gäller de anställdas rätt till medbestämmande i företag, dels av att fråga är om en angelägenhet som äger näringsrättsliga drag, varför det kan vara svårt att i praktiken dra gränsen mot näringsrätten, och dels av den omständigheten att området till den del arbetsrätten berörs närmast motsvarar den tidigare gällande lagstiftningen rörande arbetsreglementen, varom landstinget äger rätt att lagstifta.

I 13 § 1 mom. 6 punkten gällande självstyrelselag anges uttryckligen att det ankommer på landstinget att lagstifta beträffande läroavtal. Eftersom dylika avtal närmast är att anse som en del av undervisningsväsendet, så skulle lagstiftningen härom på grund av bestämmelserna i 11 punkten

förevarande paragraf fortfarande vara en angelägenhet för landstinget.

27 punkten. Enligt den gällande självstyrelselagen hänförs rättsområdet "jord- och tomtlegorätten" till landstingets behörighetsområde (13 § 1 mom. 8 punkten). Däremot hänförs normeringen av hyresförhållanden på grund av bestämmelserna i 11 § 2 mom. 11 punkten till rikets behörighetsområde. Andringsförslaget motiveras, vad gäller behörighetsförskjutningen i fråga om hyreslagstiftningen, dels av det förhållandet att det inte synes föreligga någon anledning till att lagstiftningsbehörigheten beträffande två i många avseenden från varandra så svåravskiljbara rättsområden som hyra och arrende är delad och dels av det i sakens natur liggande förhållandet att regleringen i fråga har väsentligen blott lokalt intresse.

Motivet för bestämmelsen rörande tvångsarrende m.m. av mark är den omständigheten att jord som behövs för produktivt ändamål till följd av bortflyttning från den åländska landsbygden och skärgården i allt större omfattning ärvs av personer bosatta på annat håll, varvid de som för sitt uppehälle brukar jorden i växande utsträckning är tvungna att arrendera den mark som utgör grunden för deras utkomst. Till låts utvecklingen fortsatta, föreligger dels risk för att andelen självägande lantbrukare i landskapet nedgår samtidigt som det uppstår en klass av arrendatorer samt dels även risk för att andelen vanhävdad mark ökar. En sådan utveckling är såväl av sociala som näringspolitiska orsaker oönskad. Avsikten är därför att genom den nu föreslagna bestämmelsen medge möjligheter att i landskapslagstiftning införa skyldighet för den som inte själv brukar jordbruksmark, som han äger, att genom landskapets förmedling arrendera ut den till någon som har möjlighet härtill; vederbörande skulle sedan, efter att ha arrenderat marken under en särskilt bestämd tidsrymd, kunna förvärva en lagstadgad rätt att lösa in den.

Som av det sagda följer så skulle ifrågavarande landskapslagstiftning vara tillämplig enbart i fråga om egendom som behövs för jordbruket och dess binäringar. Tvångsarrende och tvångsinlösen av t.ex. fritidsstugor och -tomter skulle således inte komma i fråga.

Att en särskild bestämmelse, som avviker från de i 11 § och 20 § 2 punkten angivna principerna, behövs för att landstinget skall ha möjlighet att genomföra lagstiftning av denna art beror på att reformen är angelägen och därför inte bör bli beroende av sådan föregående rikslagstiftning som blir nödvändig, såvida det anses att de behov som skulle tillgodoses genom lagstiftningen, oaktat det grundläggande syftet, är av enskild natur och att bestämmelserna i 6 § 3 mom. regeeringsformen (och 10 § 8 punkten lagförslaget) således inte är tillämpliga. Däremot skulle vid inlösen av mark i ifrågavarande fall inte erläggas en löseskilling som understiger markens gängse värde.

28 punkten. Bestämmelsen saknar motsvarighet i den gällande självstyrelselagen. Den avses bl.a. vara tillämplig när fråga är om lagstiftning varigenom man av närings- och sysselsättningspolitiska skäl på olika sätt reglerar och styr bankernas och andra kreditinrättingars verksamhet i fråga om in- och utlåning. Vad gäller den på lagstiftningen grundade förvaltningen så är bl.a. fråga om vissa slag av uppgifter som f.n. är anförtrödda Finlands Bank.

Den föreslagna bestämmelsen motiveras av det förhållandet att man i lagstiftningen i fråga och vid vidtagandet av de därpå grundade åtgärderna inte i tillräcklig omfattning tagit hänsyn till att näringslivet i landskapet till sin struktur i så betydande grad avviker från näringslivet i övriga delar av landet att åtgärder som ter sig nödvändiga och eftersträfvansvärda, när man betraktar landet som helhet, för landskapets del kan bli utan verkan eller t.o.m. få en

verkan helt motsatt den avsedda och därigenom vara skadliga för näringslivet i landskapet. Eftersom näringsfrågor i övrigt i allmänhet är en angelägenhet för självstyrelsen och eftersom näringslivet i landskapet har en relativt ensidig inriktning, en omständighet som gör att eventuella negativa effekter av de nämnda åtgärderna ytterligare förstärks, så är det uppenbart att det bör anses skäligt att på förslaget sätt ge självstyrelseorganen ett visst begränsat inflytande vad gäller ifrågavarande angelägenheter.

29 punkten. I fråga om angelägenheter som inte är föremål för reglering i lagstiftningen kan särskiljas dels den situationen att fråga är om en helt ny företeelse och dels den situationen att fråga är om en bekant företeelse som inte tidigare varit föremål för normering från samhällets sida. Den gällande självstyrelselagens i viss mån oklara bestämmelser (11 § 2 mom. 20 punkten, 13 § 1 mom. 21 punkten) rörande fördelning av behörigheten i fråga om angelägenheter som inte reglerats lagstiftningsvägen har ansetts innebära att riket och landskapet i princip är likställda när det gäller att avgöra huruvida viss angelägenhet, som är föremål för lagstiftning, i landskapet skall regleras genom rikslag eller landskapslag; genom prövningen skall, utgående från grundsatserna i 11 och 13 §§, fastställas till vilket i paragraferna nämnt rättsområde som angelägenheten i fråga är att hänföra. Som ovan redan anförts så medför uppsplittningen i olika delområden av undantagskaraktär många gånger att det är ytterligt svårt att i konkreta situationer avgöra till vilket rättsområde den aktuella företeelsen är att hänföra.

Förslaget att område som hittills inte förutsatts i lagstiftningen skulle hänföras till landskapets behörighetsområde syftar till att avhjälpa en del av de olägenheter som nämnts ovan. Regleringen skulle tillika innebära att det blir

lättare att tillämpa självstyrelselagen under ändrade förhållanden och riskerna för att självstyrelsen de facto beskärs genom för landskapet oförmånlig tolkning minskar. Rikets intressen i sammanhanget tillgodoses därigenom att möjlighet fortfarande skulle finnas att stoppa lagstiftningsåtgärd från landstingets sida som tilläventyrs rör rikets säkerhet.

11 §. Den gällande självstyrelselagen förutsätter att lagstiftningsbehörigheten tillkommer vederbörande riksorgan i fråga om stiftande, ändring, förklaring och upphävande av grundlag (11 § 1 mom.). I fråga om de regler av "materiell" natur som för skyddande av vissa s.k. grundrättigheter intagits i regeringsformen har de gällande bestämmelserna ansetts ha den innebörden att det ankommer på rikets lagstiftandeorgan att fastställa vilket skydd rättigheterna minst skall åtnjuta. Av detta betraktelsesätt följer att en rikslag i visst ämne, vilken, på grund av att därigenom i något avseende görs intrång i rättighet som skyddas genom regeringsformen, stiftats i den för stiftande av grundlag gällande ordningen, inte äger omedelbar tillämpning i landskapet, såvida den inte reglerar angelägenhet som avses i 11 § självstyrelselagen. Är fråga om angelägenhet som faller inom landskapets behörighetsområde, så anses det att regeringsformens skydd för rättigheten i fråga inskränks i det avseende förenämnda rikslag avser och att det står landstinget fritt att för landskapets del antingen bibehålla rättigheten oinskränkt eller inskränka den, högst i den utsträckning den inskränkts genom rikslagstiftningen.

Den praxis som i nämnda avseende utbildat sig måste anses riktig, eftersom det inte kan ha varit avsett att rikslagar inom ämnesområden där landstinget har lagstiftningsrätt och vilka inte är att anse som grundlagar men vilka på grund av ovan angivna skäl stiftats i den för stiftande av grundlag

gällande ordningen utan det för avvikelse från självstyrelselagen förutsatta samtycket från landstingets sida skulle betraktas som omedelbart tillämpliga i landskapet. De i förevarande paragrafs 1 mom. intagna reglerna är alltså att anse endast som en kodifiering av en redan gällande grundsats. Förslaget att återinförande av grundlagsskydd inte skulle påverka giltigheten av landskapslag, varigenom rättigheten inskränkts i landskapet, innebär dock införande av en helt ny regel; någon praxis finns nämligen inte i förevarande avseende. Med hänsyn till att det av rättssäkerhetsskäl är önskvärt att en lag skall ha det innehåll den synes ha, så är regeln motiverad.

Den i 2 mom. föreslagna bestämmelsen innebär att landstingets inflytande när fråga är om inskränkning av grundlagsskyddade rättigheter utvidgas till att i visst avseende gälla även vid lagstiftning inom områden där lagstiftningsrätten tillkommer rikets organ. Bestämmelsen motiveras därav att de inskränkningar som kan komma i fråga ofta är av så genomgripande natur att det är skäligt om landstinget som företrädare för den åländska befolkningen har möjlighet att för landskapets del avgöra om de skall gälla i landskapet eller inte. Bestämmelserna i 11 § 3 mom. gällande självstyrelselag utgör i någon mån en parallell till den nu föreslagna regeln.

Den i 3 mom. föreslagna regeln tar främst sikte på de situationer då ändringar görs i regeringsformen, vilket sker relativt sällan. På grund härav har det i förevarande avseende inte utbildat sig någon praxis vad gäller dylika ändringars inverkan på självstyrelselagstiftningen. Eftersom det dock, som ovan anförts, bör anses givet att ändringar av de behörighetsgränser som självstyrelselagen anger i princip kan ske endast med iakttagande av det härför föreskrivna särskilda förfarandet, skall den föreslagna bestämmelsen närmast uppfattas som ett förtydligande av rättsläget

samt som ett komplement till bestämmelserna i 1 mom.

Eftersom fråga i 1 och 2 mom. är om inskränkningar i rättigheter som är skyddade genom grundlag, så är det motiverat att även i landstinget kräva kvalificerad majoritet för beslutsfattande (4 mom.).

12 §. Rätten att delegera normgivningskompetensen från landstinget till landskapsstyrelsen är i den gällande självstyrelselagen inskränkt till frågor som gäller verkställighet och tillämpning av landskapslag (13 § 3 mom.). Innebörden härav är att all sådan reglering genom förordning (samt statsråds- och ministeriebeslut) som i riket sker med stöd av fullmakt som ges genom annan lag än regeringsformen, i landskapet måste ske lagstiftningsvägen. Detsamma gäller reglering som avser organisering av självstyrelseförvaltningen.

Det säger sig självt att redan ovensagda förhållande måste medföra stora svårigheter för landskapet att kvantitativt hålla sin lagstiftning i nivå med rikets lagstiftning inom de områden där landstinget äger lagstiftningsrätt. Problemen accentueras ytterligare av det förhållandet att landskapets personella och ekonomiska resurser är mycket mer begränsade än rikets inom motsvarande områden.

Sägda förhållanden, liksom även det förhållandet att det inte kan anses önskvärt att den lagstiftande församlingen sysselsätter sig med allehanda detaljfrågor av ringa principiell bärvidd, utgör motiv för förslaget att delegation av lagstiftningsrätt skulle kunna ske från landstinget till landskapsstyrelsen på ungefär samma sätt som från riksdagen till republikens president, statsrådet och enskilt ministerium..

De regler som föreslås utsagda i 2 och 3 mom. bör under de givna förutsättningarna anses gälla utan särskilt omnämnande, varför bestämmelserna i fråga endast har klargörande syfte.

Med begreppet "lag" avses i 2 mom. såväl landskapslag som

sådan rikslag som när självstyrelselagen träder i kraft gäller inom rättsområde där lagstiftningsbehörigheten tillkommer landstinget.

I fråga om den kommunala normgivningskompetensen innehåller den gällande självstyrelselagen inga bestämmelser. Eftersom denna kompetens, såvitt fråga är om område där landstinget äger lagstiftningsbehörigheten, inskränker landstingets egen kompetens, har det i praxis ansetts att delegation av normgivningskompetens till kommunala organ skall ske genom lagstiftningsåtgärder från landstingets sida till den del fråga är om angelägenheter som faller inom landstingets kompetensområde. Regeln i 4 mom. är avfattad i enlighet med denna praxis.

Någon skyldighet för landskapsstyrelsen att begära yttrande från Ålandsdelegationen rörande planerade förordningar, liknande den som gäller enligt 13 § 3 mom. gällande självstyrelselag, föreslås inte. Motivet för ändringen är dels det förhållandet att behandlingen av förordningar i Ålandsdelegationen p.g.a. den stora arbetsbördan ofta drar ur på tiden så länge att de syften som man avser att nå genom förordningen äventyras, ett förhållande som blir än mer markerat när den nya lagen har trätt i kraft, och dels den omständigheten att hörandet av Ålandsdelegationen i sig inte föranleder några rättsliga följder; oavsett yttrandets innehåll kan landskapsstyrelsen utfärda en förordning av den lydelse den finner av behovet påkallad. På samma sätt som i fråga om riksförordningar sker den rättsliga prövningen vid tillämpningen av förordning så att den tillämpande myndigheten prövar förordningens förenlighet med lag (43 § 1 mom. självstyrelselagen). Ålandsdelegationen uppträder alltså endast som en rådgivande instans vad gäller landskapsförordningarnas förenlighet med lag.

Det sagda innebär inte att Ålandsdelegationens roll som remissinstans i fråga om landskapsförordningar helt skulle

försvinna. Det finns tvärtom anledning att betona Ålandsdelegationens rådgivande funktion. Man kan förutsätta att hörande av Ålandsdelegationen efter lagändringen blir aktuellt åtminstone när svårare kompetensfrågor uppkommer.

13 §. Den gällande självstyrelselagen innehåller inga regler rörande utfärdandet av landskapslagarna. Detta förhållande har i praktiken lett till viss osäkerhet beträffande förfarandet härvid. Av den anledningen föreslås att det uttryckligen skulle stadgas att det ankommer på landskapsstyrelsen att utfärda landskapslagarna.

Utfärdandet (och kungörandet) av landskapslag skulle antingen äga rum omedelbart sedan landstinget meddelat landskapsstyrelsen om antagandet av lagen eller sedan det, efter den särskilda kompetenskontroll som föreslås ske i vissa fall, står klart att lagen inte kommer att förfalla. Reglerna rörande kompetenskontrollen föreslås intagna i 14 och 15 §§.

Förslaget att landstinget skulle kunna överlämna åt landskapsstyrelsen att fatta beslut om tidpunkten för ikraftträdande av landskapslag föranleds av den omständigheten att det kan förekomma situationer då det vid behandlingen i landstinget är svårt att taga ställning till vilken dag som är den lämpligaste ikraftträdelsedagen för lagen.

Enligt 73 § landstingsordningen (AFS 11/72) ankommer det på landskapsstyrelsen att kungöra landskapslagarna. I konsekvens med att en uttrycklig bestämmelse rörande utfärdandet av landskapslag skulle intas i den nya självstyrelselagen föreslås att även en bestämmelse om kungörandet av sådan lag medtas.

14 §. Även i den nya självstyrelselagen skulle det finnas bestämmelser rörande kontroll av de antagna landskapslagarnas förenlighet med självstyrelselagen (jfr 14 § gällande lag). Rätt stora förändringar föreslås dock såväl vad gäller de grun-

der som kan föranleda att landskapslag förordnas att förfalla som vad gäller själva kontrollförfarandet (15 §).

Enligt den gällande självstyrelselagen (14 § 2 mom.) kan antagen landskapslag förordnas att förfalla om den "berör ärenden, som hänförts till rikets lagstiftningsbehörighet, eller rikets inre och yttre säkerhet". Från huvudregeln görs det undantaget att bestämmelser av "rikslagstiftningsnatur" för vinnande av enhetlighet och överskådlighet kan intas i landskapslag, ett förhållande som dock inte innebär någon möjlighet till förskjutning av behörighetsgränserna, eftersom ändringar av de recipierade rikslagsbestämmelserna medför att de i landskapslagen intagna bestämmelserna inte längre skall tillämpas efter sin ordalydelse utan i enlighet med de ändringar som gjorts i rikslagen (14 § 4 mom.).

De gällande reglerna rörande påföljderna vid kompetensöverskridande måste med hänsyn till ogörligheten av att dra någon klar gräns mellan rikets och landskapets behörighetsområden anses alltför rigorösa. Sålunda åstadkommer principiellt den obetydligaste meningsskiljaktighet mellan landstinget och de kompetenskontrollerande organen rörande gränsen mellan rikets och landskapets behörighetsområden att den kontroll underkastade landskapslagen får förfalla. Det är givet att en dylik påföljd med alla de omgångar, den tidsutdräkt och den risk för rättsförluster som uppkommer innan en ny landskapslag i ämnet antagits, uppfattas som särskilt omotiverad, om anledningen till att lagen förfallit är en omständighet utan större praktisk betydelse.

Förslaget att överskridning av lagstiftningsbehörigheten skall kunna föranleda att landskapslag får förordnas att förfalla endast under förutsättning att överskridningen är av väsentlig betydelse är avsett att undanröja risken för de ovan nämnda, mindre önskvärda följderna av den nuvarande regleringen och ge möjlighet att i större utsträckning beakta överskridningens betydelse i materiellt hänseende.

De gällande reglerna rörande intagande i landskapslag av bestämmelser av "rikslagstiftningsnatur" för vinnande av klarhet och överskådlighet har ingen direkt motsvarighet i förevarande lagförslag. Anledningen härtill är dels den omständigheten att det från rättssäkerhetssynpunkt är mindre tillfredsställande att allmänheten inte kan lita på att i landskapslag ingående bestämmelser verkligen är gällande lag och dels det förhållandet att behovet av en möjlighet att intaga bestämmelser av ifrågavarande art inte kommer att vara lika stort om indelningen i behörighetsområden görs enbart utgående från de företeelser som rättssatserna är avsedda att reglera och inte tillika utgående från rättssatsernas egen natur. Eftersom det dock kan förekomma situationer där regleringen av viss angelägenhet inom område där landstinget äger behörighet att lagstifta för uppnåendet av lagstiftningsåtgärdens syfte fordrar kompletterande bestämmelser inom annat område, som ligger utanför landstingets behörighetssfär, föreslås en regel med innebörd att dylika för landskapslagens fullständighet erforderliga bestämmelser får intas utan hinder av att den angelägenhet som därigenom kommer att regleras är hänförlig till rikets behörighetsområde. De sålunda antagna bestämmelserna skulle inte nödvändigtvis behöva överensstämma med eventuellt motsvarande bestämmelser i rikslagstiftningen och de skulle förbli gällande intill dess de ändras eller upphävs genom landskapslag. Anledningen till att någon överensstämmelse med motsvarande bestämmelser i rikslagstiftningen inte skulle krävas är - förutom det självklara fall att ett dylikt krav inte kan uppställas om motsvarande bestämmelser saknas - den att rikslagstiftningens bestämmelser inte sällan är svåra eller direkt omöjliga att oförändrade tillämpa i de åländska förhållandena, bl.a. beroende på självstyrelseförvaltningens avvikande organisation. Det kravet skulle dock ställas att de kompletterande bestämmelserna förutom att de skall vara behövliga inte skall få

strida mot grunderna för rättsordningen; samma förbehåll gäller i fråga om tillämpningen av utländska civilrättsliga regler i landet.

Av det ovensagda följer att överskridningar av behörigheten vid antagandet av landskapslagar skulle godtas i två olika situationer:

- a) överskridningen är - vanligen - oavsiktlig och den är inte av mer väsentlig betydelse,
- b) överskridningen är - vanligen - avsiktlig och den kan vara av väsentlig betydelse men måste anses vara behövlig.

Någon klar åtskillnad mellan de bägge olika situationerna kan i praktiken knappast göras och bör heller inte anses nödvändig. Således kan man väl tänka sig möjligheten att en oavsiktlig överskridning som är av väsentlig betydelse kan uppfylla kriterierna på behövlighet och därmed uppfattas som en godtagbar kompletterande bestämmelse samt även möjligheten att en avsiktlig överskridning uppfattas som obehövlig men på grund av sin oväsentlighet ändå godtagbar.

Som ett fall då en överskridning av behörigheten kan anses behövlig kan nämnas den situationen att i en rikslag föreskrivits att beslut vars rättsverkningar det är önskvärt att bekantgörs för allmänheten skall antecknas i något av staten fört register. (T.ex. beslut varav följer att fastighet utgör underpant för fordran som staten äger). Vid stiftandet av en motsvarande landskapslag uppkommer följande problem. Rättsverkningarna av beslut som fattas med stöd av landskapslag skall visserligen följa av landskapslagens bestämmelser. Men eftersom förutsättningarna för och formerna för anteckningar i t.ex. fastighetsregistren - liksom enligt gällande självstyrelselag - skulle vara en angelägenhet för rikslagstiftningen, så uppkommer frågan om hur rättsverkningarna av det beslut som fattats med stöd av landskapslagen skall göras bekanta för allmänheten. Enligt den föreslagna regeln skulle konflikten lösas så att i landskapslagen

(liksom i den motsvarande rikslagen) införs regler med innebörd att registrering av det med stöd av landskapslagen fattade beslutet skall ske på samma sätt som gäller för motsvarande beslut som fattas med stöd av rikslagstiftningen.

I det valda exemplet kan tänkas två olika slag av föreskrifter vilka i två olika avseenden innebär överskridande av landskapets behörighet: 1) föreskriften att registreringen skall ske under vissa förhållanden och 2) föreskriften att registreringen skall utföras av den (statliga) myndighet som omhänderhar registret i fråga. Den senare föreskriften innefattar en regel om utförande av en förvaltningsakt med stöd av en landskapslag, vilken akt i princip borde utföras av en landskapsmyndighet, om inte annat genom s.k. överenskommelseförordning avtalats. När det gäller situationer av ifrågavarande karaktär, där förvaltningsuppgiften föranleds av ett intrång i materiellt hänseende i rikets behörighetsområde, så ligger det dock närmast till hands att olika med varandra sammanhängande moment i överskridningen betraktas som en helhet, ifråga om vilken det gäller att avgöra huruvida kriterierna rörande behövlighet är uppfyllda eller inte.

15 §. Kontrollförfarandet i den gällande självstyrelselagen fungerar normalt på följande sätt. Beslut om antagande av landskapslag översänds på försorg av landstingets talman till republikens president. Republikens president begär utlåtande över lagen från Ålandsdelegationen och, om tveksamhet råder rörande fördelningen av lagstiftningskompetensen inom området i fråga, från högsta domstolen. Härefter tar han ställning till frågan om lagen skall förordnas att förfalla eller inte. Lagen får inte förordnas att förfalla med mindre även högsta domstolen hörts i ärendet. Republikens presidents beslut skall fattas inom tre månader från dagen då landstingsbeslutet i fråga anlände.

Det kontrollförfarande som skall tillämpas enligt gällande självstyrelselag har suspensiv verkan såtillvida att antagna landskapslagar inte får träda i kraft förrän det framgått att republikens president inte använt sin vetorätt. Denna verkan upphör dock om tremånaderstiden gått till ända utan att beslut i frågan fattats. I dylika sällsynt förekommande situationer träder således landskapslagarna i kraft utan att republikens president tagit ställning till frågan om lagstiftningsbehörigheten.

Mot det gällande kontrollsystemet har från landskapets sida riktats främst den anmärkningen att det i vissa situationer är ägnat att oskäligt fördröja lagstiftningsförfarandet. Trots de besvärliga gränsdragningsproblem som ibland kan förekomma, så kan man nämligen beträffande den stora majoriteten landstingsbeslut med stor säkerhet på förhand fastslå att de inte kommer att föranleda några anmärkningar från republikens presidents sida. Detta gäller särskilt när fråga är om ändringar i redan gällande landskapslagar eller ersättande av föråldrade landskapslagar med nya lagar i samma ämne. Görs kompetensbedömningen mindre rigorös, i enlighet med vad ovan föreslagits, så kommer säkerheten i förutsägelsen att bli ännu större. I fråga om den situation som normalt är för handen är det således omotiverat att kontrollförfarandet äger suspensiv verkan. Eftersom olika lagstiftningsinitiativ i landstinget vanligen utgår från motsvarande rikslagstiftning och eftersom beredningsarbetet i landskapsstyrelsen och behandlingen i landstinget, om arbetet påskyndas, tar två å tre månader i anspråk, så kan den motsvarande landskapslagen i allmänhet tidigast träda i kraft sex månader efter det rikslagen trätt i kraft. Detta förhållande är särskilt besvärande när fråga är om allmänt eftersträvt reformer eller reglering som av någon anledning behöver ske i brådskande ordning.

De skäl som ovan anförts utgör motivet för förslaget

att kontrollförfarandet i normalfallet inte skulle ha någon suspensiv verkan utan att landskapslagarna skulle få utfärdas, kungöras och träda i kraft så snart de antagits. Kontrollförfarandet skulle därmed som regel i stället för suspensiv verkan erhålla resolutiv verkan sålunda att landskapslagar som redan trätt i kraft skulle kunna återbrytas. Även om risken för rättsförluster i dylika situationer sannolikt är mindre än risken härför på grund av den fördröjning av ikraftträdandet av antagna landskapslagar som följer av det gällande systemet, så bör man givetvis försöka utforma kontrollsystemet så att risken för att landskapslagar kommer att återbrytas minimeras; särskilt gäller detta lagar som mer kännbart ingriper i medborgarnas rättssfär.

Den ändring av grunderna för bedömningen av landstingets lagstiftningskompetens som föreslagits ovan kommer att väsentligt minska risken för att landskapslagar återbryts på grund av kompetensöverträdelser. Risken minskas ytterligare genom de ändringar i kontrollförfarandet som föreslås i förevarande paragraf. Sålunda innebär förslaget att Ålandsdelegationen skulle utgöra enda kontrollinstans, när den inte har några anmärkningar, att det i det övervägande flertalet fall redan efter två månader kommer att stå klart om någon risk för återbrytande föreligger; eftersom man - som ovan konstaterats - beträffande det övervägande flertalet landskapslagar på förhand med stor säkerhet kan säga att landstinget inte överskridit sin lagstiftningsrätt, så är det m.a.o. sannolikt att man i de flesta fall redan efter två månader kan konstatera att anledning till anmärkning inte föreligger.

I situationer där det bedöms som osäkert om kontrollinstanserna kommer att ha samma uppfattning som landstinget beträffande kompetensgränserna skulle man enligt förslaget kunna förfara på två olika sätt. Den ena möjligheten vore att landskapsstyrelsen på grund av sin befogenhet enligt 13 § att fatta beslut om ikraftträdandet av landskapslagar fast-

ställer en ikraftträdelsedag så långt fram i tiden att man därförinnan vet om republikens president inlagt veto mot lagen eller inte. Den andra möjligheten är att landstinget begagnar sig av den i 4 mom. föreslagna rätten att i enskilt fall tillämpa ett granskningsystem som påminner om det nu gällande, varvid granskningsförfarandet undantagsvis skulle erhålla suspensiv verkan. Det sistsagda förfarandet är avsett att tillämpas närmast vid lagstiftning inom för landstinget nya ämnen där behörighetsfrågorna är oklara och där det inte brådskar med ikraftträdandet av lagen.

16 §. De bestämmelser som föreslagits intagna i paragrafen motsvarar i huvudsak bestämmelserna i 15 § gällande självstyrelselag.

F ö r v a l t n i n g o c h r ä t t s k i p n i n g .

17 §. I den gällande självstyrelselagen ingår bestämmelserna rörande fördelningen av förvaltningsuppgifterna i 3 kap. (17-20 §§). Den gällande regleringen utgår från principen att lagstiftningsrätt och förvaltningsbehörighet följs åt. Från denna huvudregel görs det dock ett flertal undantag såväl till landskapets som till rikets förmån (19 §).

Regeln att lagstiftningsrätt och förvaltningsbehörighet följs åt skulle bibehållas även i den nya lagen. I fråga om de avvikelser från huvudregeln som görs i den nuvarande lagen gäller att de delvis är inaktuella till följd av samhällsutvecklingen. I andra delar blir de på grund av de föreslagna förskjutningarna i lagstiftningsbehörigheten överflödiga. Å andra sidan har behov av nya avvikelser uppstått, såsom nedan framgår. Avvikelser som i övrigt blir nödvändiga för att åstadkomma ett ändamålsenligt handhavande av den offentliga förvaltningen kan lämpligen göras genom s.k. överenskommelseförfordningar (jfr 22 §).

Några närmare regler rörande landskapsmyndigheternas organisation och verksamhet eller rörande de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dem som är anställda inom självstyrelseförvaltningen föreslås inte intagna i den nya självstyrelselagen utan reglerna härom skulle utgöra en del av landskapslagstiftningen (jfr 10 § 1 punkten). Bestämmelser av den art som intagits i bl.a. 36 § gällande självstyrelselag skulle således enligt den föreslagna lagen vara att hänföra till landskapslagstiftningens område.

Avvikelserna från principen att kompetensen i fråga om förvaltningsuppgifterna skall följa samma regler som kompetensen i fråga om lagstiftningsuppgifterna kan i fråga om såväl den gällande som den föreslagna självstyrelselagen indelas i följande två huvudgrupper.

1. Förvaltningsuppgifter har överförts i större eller mindre utsträckning.

2. Ingen egentlig överföring av förvaltningsuppgifter har ägt rum men förvaltningskompetensen har i visst avseende reglerats i detalj antingen negativt, så att viss åtgärd inte får vidtas (eller får vidtas endast om särskilt angivna förutsättningar är för handen) eller positivt, så att viss åtgärd förutsätts bli vidtagen. I någon mån är skillnaden mellan den positiva och den negativa regleringen en fråga om lagskrivningsteknik.

Vad gäller motiven till de avvikelser från grundprinciperna rörande förvaltningskompetensen som föreslås i förevarande paragraf är följande att anföra.

1 punkten. Bakgrunden till de bestämmelser som finns intagna i förevarande lagrum (och i 21 § 1 mom. 5 och 6 punkterna) har redan berörts ovan under motiveringen till 10 §

7 punkten.

2 punkten. Förslaget om samråd i fråga om vissa åtgärder av alkoholpolitisk natur föranleds av den behörighetsförskjutning som förelås i fråga om alkohollagstiftningen (10 § 16 punkten) och det behov av koordination mellan landskapets och statens åtgärder inom området som kan föranledas därav.

3 punkten. Enligt 20 § 20 punkten skulle det ankomma på rikets vederbörande organ att lagstifta rörande bekämpandet av smittosamma sjukdomar hos människor och husdjur, beträffande mediciner, framställning av hälsofarliga preparat samt om dylika preparats användningsområde. Att förvaltningsuppgifterna i dessa angelägenheter, såvitt fråga är om uppgifter som pålagts statens myndigheter, föreslås ankomma på landskapsmyndigheterna beror dels på att en i viss mån motsvarande reglering finns redan i den gällande självstyrelselagen (19 § 1 mom. 7f punkten) och dels på den behörighetsförskjutning som p.g.a. ovan (s.39) nämnda överenskommelseförordningar faktiskt redan ägt rum i förevarande hänseende.

4 punkten. I 20 § 20 punkten föreslås bl.a. en bestämmelse med innebörd att det, liksom enligt den gällande självstyrelselagen, skall ankomma på rikets lagstiftande organ att reglera förutsättningarna för medgivande av rätt att verka inom hälso- och sjukvården. Anledningen till att det föreslås ankomma på landskapsstyrelsen att bedöma om den som erhållit behörighet i annat nordiskt land skall anses kompetent för tjänsteutövning i landskapet samt att härvid endast skall prövas vederbörandes insikter i den i förevarande avseende gällande landskaps- och rikslagstiftningen är dels det förhållandet att en i viss mån likartad reglering finns redan i den gällande självstyrelselagen (19 § 1 mom. 7a punkten) och dels att det kan anses rimligt att prövningen ankommer

på landskapsstyrelsen, eftersom fråga är om verksamhet som skall utövas i landskapet och vars tillåtlighet i det enskilda fallet dessutom är beroende av den vid varje särskild tidpunkt gällande landskapslagstiftningen rörande utövande av näring och yrke.

Förslaget att prövningen av yrkeskompetensen skulle inskränka sig enbart till en bedömning av insikterna i den ifrågakommande lagstiftningen är motiverat även med hänsyn till de f.n. gällande nordiska överenskommelserna rörande gemensam nordisk arbetsmarknad för sjukvårdspersonal.

5 punkten. De föreslagna bestämmelserna innebär ingen ändring i förhållande till de gällande reglerna (19 § 1 mom. 8 punkten gällande självstyrelselag).

6 punkten. I den gällande självstyrelselagen utsägs uttryckligen att rikets lagstiftande organ tillkommer lagstiftningsrätt i fråga om bl.a. "polisuppgifterna på de områden, för vilka rikets lagstiftning skall gälla även på Åland" (13 § 1 mom. 12 punkten). Av 19 § 1 mom. självstyrelselagen följer att de till förvaltningen hörande uppgifter som föranleds av lagstiftningen rörande såväl polisuppgifter av ifrågavarande art som övrig i landskapet tillämplig rikslagstiftning med vissa undantag handhas av rikets vederbörande organ. Eftersom sistsagda lagrum inte innehåller något allmänt undantag vad gäller den del av polisens verksamhet som består i brottsbekämpning, en verksamhet som vid tillämpningen av självstyrelselagen inordnats under den förvaltande verksamheten, har det ansetts att de åtgärder av typisk polisiär art vilka är erforderliga för att den rikslagstiftning som gäller i landskapet skall vara effektiv i princip skall utföras av rikets vederbörande organ.

Även om den principiella utgångspunkten som synes är klar, så har den faktiska lagtillämpningen varit en annan. Eftersom

staten inte upprätthåller någon polisstyrka av betydelse i landskapet, så har nämligen landskapets polismyndigheter i praktiken handhaft huvuddelen av de uppgifter som enligt ifrågavarande lagrum bort ombesörjas av riksorgan, ett förhållande som blivit särskilt markerat sedan länsmanstjänsterna i landskapet indrogs. Visserligen har polisförvaltningen i landskapet i olika avseenden reglerats genom s.k. överenskommelseförordningar men i bl.a. den som f.n. gäller (184/80) utsägs, trots de faktiskt gällande förhållandena, uttryckligen att de uppgifter som är i fråga ankommer på statens polisförvaltning.

Syftet med de i förevarande lagrum föreslagna bestämmelserna är att anpassa lagstiftningen till de förhållanden som rått i verkligheten under många års tid och i vilka det av praktiska och ekonomiska skäl inte är att vänta någon ändring.

18 §. Enligt 84 § regeringsformen kan i statstjänst i allmänhet anställas endast den som är finsk medborgare. Denna regel har ansetts gälla även kommunal tjänst såvitt fråga är om tjänst som medför rätt till myndighetsutövning, d.v.s. sådan tjänst varmed följer rätt till maktutövning på det offentliga samfundets (kommunens) vägnar. De som berörs av bestämmelserna på kommunal nivå är således främst chefs-tjänstemän. Självstyrelselagen innehåller ingen uttrycklig föreskrift rörande skyldighet för den som är i landskapets tjänst att inneha finskt medborgarskap. Det har dock ansetts att detta krav gäller även landskapets tjänstemän, bl.a. därför att självstyrelseförvaltningen handlägger ärenden som delegerats från staten och vilka på andra håll i landet omhänderhas av statens myndigheter. Ett sådant krav kan möjligen även - indirekt - utläsas ur 19 § 1 mom. 7a punkten självstyrelselagen.

Anledningen till att en ändring i förenämnda avseende

föreslås är dels de allmänna strävandena till likabehandling av nordiska medborgare oavsett bosättningsland, vilka tagit sig uttryck i gemensam nordisk arbetsmarknad inte bara i fråga om privat utan även i fråga om allmän tjänst (i fråga om sjukvårdspersonal), och dels det förhållandet att det i enskilda fall kan finnas behov av att i landskapets tjänst anställa person som inte är finsk medborgare, t.ex. om personen i fråga besitter viss specialkompetens som behövs i landskapsförvaltningen.

19 § 1 mom. Regler rörande rättskipningen finns i den gällande självstyrelselagen i 21 och 22 §§ (4 kap.) samt i 40 § 1 mom., varav framgår att den rättskipande verksamheten även såvitt gäller till landskapets behörighetsområde hänföra ärenden i regel ankommer på vederbörande riksorgan. Ytterligare gäller att rätten att reglera de rättskipande organens verksamhet tillkommer rikets lagstiftande organ (11 § 2 mom. 13 punkten). I lagen förutsätts emellertid även att särskilda bestämmelser kan finnas vad gäller till självstyrelsen hörande ärenden, såvitt fråga är om uppgifter som kan hänföras till "Den förvaltningsrättsliga lagskipningen" (22 §). Någon förklaring beträffande innebörden av begreppet "förvaltningsrättslig lagskipning" lämnas inte. På grund av bestämmelserna i paragrafen har emellertid utfärdats en särskild lag om tillämpningen i landskapet Åland av lagen om ändrings-sökande i förvaltningsärenden (182/79). Enligt lagen utgör landskapsstyrelsen besvärsinstans när fråga är om överklagande av lägre förvaltningsmyndighets beslut och ärendet hör till självstyrelsen (2 §).

I fråga om den rättskipande verksamheten föreslås inga ändringar vad gäller den grundläggande principen att rättskipningen omhänderhas av rikets vederbörande organ även när fråga är om rättsområde där lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten tillkommer landskapet. I 1-4 punkterna föreslås dock

vissa undantag vilka föranleds av följande omständigheter.

1 punkten. Förslaget innebär i huvudsak att de regler som redan gäller p.g.a. den nyssnämnda lagen (182/79) införs i självstyrelselagen. Av rättssäkerhetsskäl skulle det dock inte göras någon skillnad mellan ärenden som hör till självstyrelsen och ärenden som hör till riksförvaltningen (men vilka p.g.a. överenskommelseförordning handhas av landskapsmyndigheter); besvärsgången skulle alltså fastställas helt och hållet med ledning av formella kriterier.

2 punkten. Enligt den gällande självstyrelselagen (40 § 1 mom.) kan besvär anföras över landskapsstyrelsens avgöranden "såsom stadgat är om anförande av besvär i motsvarande fall över länsstyrelsens beslut". Avsikten vid införandet av bestämmelsen var av allt att döma att ändring regelmässigt skulle sökas hos högsta förvaltningsdomstolen, dit besvär över länsstyrelsens avgöranden, när fråga var om samma typ av ärenden som handlades av landskapsstyrelsen, vanligen skulle riktas. Den decentralisering av ärenden från ministerierna och de centrala ämbetsverken till länsstyrelserna som skett sedan dess har komplicerat förhållandena vad gäller besvärsgången. Sålunda skall besvär över beslut som fattats vid avdelning för specialförvaltning i länsstyrelse anföras hos vederbörande ministerium (eller centrala ämbetsverk), över vars beslut besvär sedan kan anföras hos högsta förvaltningsdomstolen. (Besvär över beslut av länsstyrelses skolavdelning riktas sålunda till skolstyrelsen samt besvär över beslut av länsstyrelses social- och hälsovårdsavdelning, beroende på ärendets natur, till socialstyrelsen, medicinalstyrelsen eller jord- och skogsbruksministeriet).

Ett av motiven för att ordna besvärsgången på det ovan angivna sättet har varit strävandena att åstadkomma så ändamålsenliga beslut som möjligt i de ofta fackkunskaps-

krävande frågor som är föremål för behandling vid "specialförvaltningarna". Eftersom beslut av landskapsmyndighet i princip inte kan prövas av riksmyndighet vad gäller beslutets ändamålsenlighet, (varom närmare nedan), så är motivet för handläggning av besvär över landskapsorgans beslut vid riksförvaltningen tillhörande fackmyndighet inte lika framträdande som inom statsförvaltningen. Denna omständighet är en av anledningarna till förslaget att besvär över beslut av landskapsstyrelsen alltid skall anföras direkt hos högsta förvaltningsdomstolen utan någon omväg över ministerier eller centrala ämbetsverk. En annan anledning är den omständigheten att 40 § 1 mom. gällande självstyrelselag förutsätter att besvär skall anföras på samma sätt som över beslut av länsstyrelse när fråga är om "motsvarande fall", en regel som i enskilda fall ofta är synnerligen svår att tillämpa, beroende på att ärenden som motsvarar den typ av ärenden som landskapsstyrelsen handlägger i statsförvaltningen handläggs alltifrån länsstyrelsenivå och därunder ända upp till statsrådsnivå. På grund härav är svårigheterna att få fram ett "motsvarande fall" ställvis betydande; ibland finns f.ö. ingen motsvarighet till ärendet i fråga inom statsförvaltningen och ibland kan det vara svårt att avgöra på vilken nivå inom statsförvaltningen det egentliga beslutsfattandet sker (jfr t.ex. 5 § lagen om skydd för kulturhistoriskt märkliga byggnader, 572/64).

3 punkten. Den föreslagna bestämmelsen är närmast avsedd att klargöra att rätten till ändringssökande enligt 1 och 2 punkterna inte är absolut utan att inskränkningar däri även vad gäller landskapslagstiftningen kan göras i olika avseenden t.o.m. så långt att rätten till ändringssökande medelst ordinära rättsmedel kan vara utesluten.

4 punkten. Bakgrunden till den föreslagna bestämmelsen

är följande. Det är svårt för att inte säga omöjligt att dra en klar gräns mellan förvaltning och rättskipning. Problemet avhjälpes visserligen delvis av att begreppet "rättskipning" definieras (2 mom.) men det oaktat får man räkna med att oklara situationer fortfarande kommer att uppstå. Bl.a. kan det vara svårt att avgöra huruvida en uppgift som påläggs en myndighet innefattar avgörande av tvist eller inte. Vid jakande svar återstår dessutom att avgöra huvuvida tvisten rör en rätts- eller en lämplighetsfråga, en uppgift som kan vara särskilt svår att lösa. På grund härav och med hänsyn till att landskapsstyrelsen skulle utgöra besvärinstans i förhållande till underlydande organ såväl vad gäller laglighets- som lämplighetsfrågor och då tvister rörande lämpligheten av förvaltningsåtgärder som förutsätts i självstyrelselagstiftningen slutligt avgörs av landskapsstyrelsen, så har det förefallit mest ändamålsenligt att, för undvikande av osäkerhet rörande omfattningen av landskapets lagstiftningsrätt, medge att landskapsorganen, i fråga om rättsområden där behörigheten att lagstifta tillkommer landstinget, kan påföras uppgifter som enligt den i 2 mom. föreslagna definitionen är att betrakta som förvaltningsrättskipning.

De rättskipande uppgifter som man kan tänka sig att pålägga kommunala myndigheter är närmast av typen besvär hos kommunstyrelsen över nämnds avgörande. Motiven för att kommunala myndigheter skall kunna åläggas ifrågavarande uppgifter genom landskapslagstiftning är i huvudsak desamma som ovan i samma avseende anförts beträffande landskapsmyndighet.

2 mom. I den gällande självstyrelselagen definieras varken begreppet "rättskipning" ("lagskipning") eller begreppen "lagstiftning" och "förvaltning". Om den i lagen ingående grundläggande principen att olika former av myndighetsverksamhet inom de skilda rättsområdena ombesörjs av det samfund,

staten eller landskapet, till vars behörighetssfär området hänförts, var undantagslös, så skulle det inte finnas något behov av att definitionsmässigt åtskilja de tre olika (på idéhistorisk grund byggande) formerna för utövande av offentlig makt; det skulle alltid stå klart att de olika former av myndighetsverksamhet som landskapslagstiftningen förutsatte var att anse som en angelägenhet för landskapets egna organ. Eftersom den rättskipande verksamheten emellertid utgör och föreslås fortfarande utgöra ett undantag från huvudregeln sålunda att den i princip är anförtrödd riksorgan även i fråga om angelägenheter som är att hänföra till landskapets behörighetsområde, så föreligger det ett behov av att åtskilja den rättskipande verksamheten från lagstiftning och förvaltning. Den omständigheten att de element som skall anses kännetecknande för rättskipningen inte anges i den gällande självstyrelselagen i förening med det faktum att det inom rättsvetenskapen inte finns någon enighet vad gäller gränserna mellan närmast rättskipning och förvaltning innebär nämligen i det praktiska lagstiftningsarbetet stora svårigheter för landskapets lagstiftande organ. Sålunda anses en kompetensöverskridning vara för handen, om en uppgift som förutsätts utförd för uppnåendet av syftet med en lag av landstinget bedömts som hänförlig till den förvaltande verksamheten och därför pålagts självstyrelseorganen, av de kompetenskontrollerande organen bedöms vara att hänföra till den rättskipande verksamheten och därför enligt deras uppfattning bort påläggas de (riks-)organ som utför sådan verksamhet. På motsvarande sätt anses ett kompetensöverskridande vara för handen, om uppgiften i fråga av landstinget bedöms vara av rättskipningsnatur men av de kompetenskontrollerande organen av förvaltningsnatur.

Den föreslagna definitionen på rättskipning innehåller de bägge element som är typiska för den verksamhet som utövas vid allmänna domstolar: avgörande av tvister och ådömande av

straff.

Att prövning av rättssenligheten av myndighets avgörande (även domstol är myndighet i här avsedd bemärkelse) föreslås uttryckligen hänförd till rättskipningens område beror på att den verksamhet som särskilt högre förvaltningsmyndigheter och förvaltningsdomstolar utövar i egenskap av besvärinstanser vanligen inte kan anses innefatta avgörande av tvist eller ådömande av straff. Sålunda kan t.ex. den omständigheten att någon anför besvär över myndighets avgörande i förvaltningsärenden vanligen inte anses konstituera en tvist mellan vederbörande och myndigheten; något partsförhållande råder ju inte dem emellan.

Vad gäller de rättskipande organens verksamhet så är att märka att den även innefattar moment som - enligt den föreslagna definitionen - inte är att betrakta som rättskipning utan som förvaltning. Hit hör handläggningen av olika slag av ansökningsärenden rörande t.ex. familjerättsliga förhållanden, fastigheter, konkurser m.m. Eftersom lagstiftningsbehörigheten rörande de angelägenheter som härvid kommer i fråga i allmänhet tillhör riket, så föreligger vanligen i praktiken inget behov av att skilja åt rättskipning och förvaltning i förevarande fall. Undantagsvis föreligger dock ett dylikt behov. Sålunda består t.ex. vattendomstolarnas verksamhet mestadels i att handlägga ansökningsärenden. Eftersom denna verksamhet i huvudsak är att betrakta som förvaltning, så skall den, med hänsyn till att lagstiftningsrätten i vattnerättsliga angelägenheter tillkommer landskapet, omhändertas av landskapsorganen.

Det kanske väsentligaste momentet och det primära syftet i den rättskipande verksamheten är att fastställa vad som i det enskilda fallet skall anses vara rätt, d.v.s. förenligt med lag (skipa "rätt"). Förslaget att definitionen av rättskipningen skall innehålla uttryck som "rättstvist" och "rättssenligheten av ... avgörande" är avsett att klargöra detta förhållande.

Gäller den förhandenvarande tvisten inte en rättsfråga eller grundar sig besvär över myndighets avgörande inte på påstådd rättsstridighet, är det förfarande varigenom tvisten respektive besvären avgörs inte att betrakta som rättskipning utan som förvaltning. Vanligen brukar tvisten eller besvären i dylika fall ha sin grund i olika uppfattningar rörande lämpligheten av den ena eller den andra förvaltningsåtgärden.

Det är viktigt att dra en klar gräns mellan å ena sidan rättstvister och rättsbesvär och å andra sidan lämplighets- (ändamålsenlighets-)tvister och -besvär. Ett väsentligt drag i den självstyrelse som tillkommer landskapet är nämligen rätten för landskapsorganen att, inom de ramar autonomilagstiftningen (och landskapslagstiftningen) ställer, i den förvaltande verksamheten fritt få avgöra vilket av flera tänkbara alternativ som är mest förenligt med landskapets intressen och således lämpligast. I själva verket torde det inte vara alldeles obefogat att säga att just denna rätt är ett grundläggande karakteristikon för självstyrelse.

Att begreppet "förvaltningsrättskipning" särskilt definieras motiveras av de bestämmelser som föreslagits ingå i 1 mom. 4 punkten och 3 mom. I sammanhanget kan ytterligare observeras att det inom rättsvetenskapen råder oenighet därom huruvida ådömande av disciplinstraff skall betraktas som rättskipning eller förvaltning. Att verksamheten här betraktas som rättskipning föranleds därav att det förefaller ändamålsenligt att i systematiskt hänseende behandla all verksamhet som avser ådömande av straff på samma sätt. Vid tillämpningen av den gällande självstyrelselagen har disciplinär bestraffning av tjänstemän av allt att döma betraktats som en förvaltningsåtgärd. Sålunda har landskapet inte endast ansetts ha rätt att lagstifta om de disciplinstraff som kan komma i fråga inom landskapsförvaltningen (jfr 13 § 1 mom. 11 punkten gällande självstyrelselag) utan det har även ansetts vara möjligt att anförtro utförandet av de härvid ifrågakommande upp-

gifterna åt landskapsorgan (jfr landskapslagen om disciplinära åtgärder mot Ålands landskapsförvaltning underlydande tjänstemän, AFS 27/73). Med hänsyn till de bestämmelser som föreslagits ingå i 1 mom. 4 punkten så kommer den föreslagna omtolkningen av verksamheten "ådömande av disciplinStraff" inte att behöva innebära någon skillnad i praktiken.

3 mom. Även om avvikande åsikter förekommer, uppfattas inom rättsvetenskapen den verksamhet som avser genomförande av beslut som rättskipande organ fattat vanligen som förvaltning. För den gällande självstyrelselagens del går det inte att med säkerhet säga om någon skillnad görs mellan den egentliga rättskipande verksamheten och verksamhet som avser genomförande av beslut som fattats vid rättskipningen. Med hänsyn till att skillnad görs mellan lagstiftningen rörande "rättegångsväsendet" och lagstiftningen rörande "verkställighet av domar och straff" (11 § 2 mom. 13 punkten), förefaller det dock sannolikt att en sådan separation är åsyftad. I fråga om den myndighetsverksamhet som kan tänkas äga rum på grund av lagstiftning inom de bägge ifrågavarande rättsområdena, så förefaller det nämligen uteslutet att de uppgifter som handläggs på grund av lagstiftning inom det sistnämnda området skulle kunna inordnas under den verksamhet som avses i självstyrelselagens 4 kap. (där behörighetsfördelningen i fråga om rättskipningsuppgifterna anges). Däremot förefaller de - liksom även vissa slag av uppgifter som föränleds av lagstiftning inom det förstnämnda rättsområdet - kunna hänföras dels till den myndighetsverksamhet som faller under begreppet "justitieförvaltningen" (19 § 1 mom. 2 punkten) och dels till annan i 19 § avsedd verksamhet.

Vad gäller behörighetsfördelningen i fråga om uppgifter av ovan nämnd art så är det uppenbart att de ankommer på rikets myndigheter även i fråga om rättsområden där landskapet äger behörighet att lagstifta, såvitt gäller genomförande av

beslut som fattats av allmänna domstolar. Uppfattas verksamheten som en rättskipningsuppgift så följer denna slutsats direkt av bestämmelserna i 4 kap. gällande självstyrelselag och uppfattas den som en administrativ uppgift så följer den av det förhållandet att lagstiftningsrätten beträffande "ut-sökningsväsendet" samt beträffande "verkställighet av domar och straff" enligt 11 § 2 mom. 13 punkten är anförtrodd rikets lagstiftande organ, varav på grund av den i 19 § angivna huvudregeln följer att de förvaltningsuppgifter som föränleds av lagstiftningen i fråga handläggs av rikets myndigheter.

Vad gäller genomförandet av beslut som fattats av förvaltningsdomstolar (och andra myndigheter som utövar förvaltningsrättskipning) är behörighetsfrågan i någon mån mer komplicerad. I motsats till vad som vanligen gäller i fråga om beslut som fattats av allmänna domstolar så gäller i fråga om förvaltningsrättskipningen som huvudregel att särskilda verkställighetsåtgärder genom "utomstående" myndigheters försorg inte blir aktuella. I fråga om den vanligast förekommande formen av förvaltningsrättskipning, handläggning av besvär över myndighets beslut hos högre myndighet eller hos förvaltningsdomstol gäller sålunda att verkställighetsåtgärder genom tredje myndighets försorg på basen av besvärinstansens avgörande sällan kommer i fråga utan ärendet återgår, om beslutet befinns oriktigt, normalt för ny behandling till den myndighet som ursprungligen handlagt ärendet och ett nytt beslut fattas, varefter eventuella verkställighetsåtgärder sker på basen av det nya beslutet genom den beslutande myndighetens försorg. (Befinns det tidigare beslutet vid besvärsprövningen riktigt så sker verkställigheten givetvis utan fattande av något nytt beslut). Men hänsyn härtill uppfattas sannolikt de administrativa momentet som ett sammanhängande helt, vilket endast tillfälligt avbryts p.g.a. besvärsförfarandet. Det rättskipande momentet är här således av endast sekundär natur under det att det i fråga om förfarandet vid de allmänna

domstolarna (samt i den s.k. förvaltningsprocessen) är av primär natur. På grund härav har åtgärder vilka syftar till genomförande av beslut som fattats vid förvaltningsrättskipning ansetts vara av administrativ natur, beträffande vilka behörigheten skall fördelas med ledning av de regler som gäller för den förvaltande verksamheten i allmänhet.

Som av det ovensagda framgår är genomförandet av de beslut som rättskipande organ fattat att betrakta som förvaltning. Eftersom den grundläggande principen i den föreslagna lagen är att lagstiftning och förvaltning skall följas åt sålunda att förvaltningsåtgärder som erfordras på grund av landskapslagstiftning ombesörjs av landskapsmyndigheterna och förvaltningsåtgärder i anledning av rikslagstiftning av riksmyndigheterna, så borde i konsekvens härmed verkställigheten av rättskipande instansers avgöranden till den del de grundar sig på landskapslagstiftningen ankomma på landskapsmyndigheterna. Av olika skäl är dock en sådan lösning inte önskvärd. Dels är det inte ändamålsenligt att först sammanföra behandlingen av ärenden hos rättskipande organ utan hänsynstagande till om de föranleds av riks- eller landskapslagstiftning och därefter, på anförd grund, separera dem i verkställighetsskedet. Dels är det inte motiverat att pålägga landskapet skyldighet att upprätthålla egna organ för verkställighet av domar i civila mål och brottmål vid sidan av de organ som staten redan upprätthåller i samma syfte. Det här sagda gäller främst genomförandet av beslut som fattats vid allmänna domstolar. Som av det som ovan anförts framgår är det sagda i allmänhet inte tillämpligt i fråga om verkställighetsåtgärder p.g.a. förvaltningsrättskipningen, vilket även är anledningen till att dessa åtgärder i behörighets-hänseende föreslås bli bedömda enligt huvudregeln; härigenom skulle de regler som i förevarande avseende föreslås införda i huvudsak komma att överensstämma med de principer som gäller enligt den nuvarande självstyrelselagen.

De i 4 mom. föreslagna bestämmelserna är avsedda att möjliggöra inrättandet av en förvaltningsdomstol i landskapet i vilken skulle ingå såväl av landskapet som av staten utsedda ledamöter och vilken skulle ha till främsta uppgift att i första instans handlägga från landskapsförvaltningen samt från den statliga och den kommunala förvaltningen i landskapet härflytande besvärsärenden.

3 kap. Rikets behörighetsområde.

L a g s t i f t n i n g

20 § 1 punkten. Bestämmelserna i lagrummet är avsedda att helt eller delvis ersätta de bestämmelser rörande reglering av statsförvaltningen som finns i 11 § 1 mom. samt i 11 § 2 mom. 1, 2, 6, 13, 16, 17 och 18 punkterna gällande självstyrelselag. Bestämmelserna utgör för statsförvaltningens del en motsvarighet till det som i 10 § 1 punkten är föreskrivet beträffande landskapsförvaltningen. Såsom av motiveringen till sagda lagrum analogt framgår, så är det i och för sig självklart att lagstiftningsrätten rörande den verksamhet som staten ordnar för fullgörandet av uppgifter inom riket förbehållna ämnesområden skall tillkomma rikets lagstiftande organ, varför de föreslagna bestämmelserna närmast har förtydligande syfte.

Något motiv för att inta så utförliga bestämmelser rörande statsförvaltningen som i den gällande självstyrelselagen kan inte anses föreligga. Avsikten med lagen är ju att fastställa gränserna för landskapets autonomi och inte att därjämte reglera formerna för den statliga förvaltningen. Ramarna för landskapets självstyrelse och den förvaltningsapparat som behövs för att bära upp självstyrelsen skall således framgå ur självstyrelselagen; däremot behöver några detaljer rörande den statliga förvaltningen inte intas i lagen, eftersom

den regleras genom andra grundlagar och övrig rikslagstiftning.

Ordet "förvaltning" skall här uppfattas i vidast möjliga bemärkelse. Härmed avses således samtliga de tre funktioner, lagstiftning, förvaltning och rättskipning, i vilka man av idéhistoriska skäl indelar statens verksamhet. Innebörden av den föreslagna bestämmelsen är således att det ankommer på rikets lagstiftande organ att inrätta sådana organ som behövs för lagstiftnings-, förvaltnings- och rättskipningsuppgifter som ankommer på staten samt att fastställa regler för handläggningen av ärenden därstädes. I paragrafens 2-23 punkter anges de ämnesområden där, såvitt landskapet Åland är i fråga, lagstiftningen ankommer på rikets lagstiftande organ. Av 21-25 §§ framgår att även förvaltnings- och rättskipningsuppgifterna inom de områden där lagstiftningen tillkommer riket skulle omhändershas av riksorganen. Ytterligare framgår av 19 § att rikets rättskipande organ i regel skulle handha rättskipningsuppgifterna även inom de områden som är anförtrödda landskapet och av samma paragraf att rikets administrativa organ undantagsvis skulle handha förvaltningsuppgifter inom samma områden.

2 punkten. I 11 § 1 mom. gällande självstyrelselag föreskrivs bl.a. att det ankommer på rikets lagstiftande organ att lagstifta i ärenden angående stiftande, ändring, förklaring och upphävande av samma avvikelser från de grundlagar som hör till rikets statsförfattning. I paragrafens 2 mom. föreskrivs att lagstiftningsbehörigheten tillkommer rikets lagstiftande organ bl.a. vid stiftande av "allmän" lag, när ärendet rör de i punkterna 1-20 särskilt angivna angelägenheter. En jämförelse mellan 1 och 2 mom. visar att definitionen av behörighetsområdet i 1 mom. är formell, d.v.s. däri anges endast att vissa slag av lagar, vilka tillkommer på särskilt sätt, stiftas av riksorgan utan att hänsyn tas till lagarnas

innehåll, medan definitionen av behörighetsområdet i 2 mom. (i huvudsak) är materiell, d.v.s. hänsyn tas till lagarnas innehåll och inte till sättet för deras tillkomst eller andra omständigheter med anknytning till lagarnas form.

Den inkonsekvens som i systematiskt hänseende råder mellan 1 och 2 mom. i 11 § bidrar till att göra självstyrelselagen mersvårtillämpad. Detta gäller särskilt 1 mom., vilket måste ges ett materiellt innehåll för att få en rationell funktion. Det står nämligen klart att uttrycket "lagstiftning i ärenden angående stiftande ... av ... grundlagar" inte rimligen kan förstås så att landstinget i materiellt hänseende har fria händer att inom de i 13 § självstyrelselagen angivna rättsområdena lagstifta rörande bl.a. de rättigheter som skyddas genom regeringsformen blott man i formellt hänseende iakttar att benämningen "grundlag" undviks.

I praxis har man givetvis inte fattat bestämmelserna i 11 § 1 mom. efter bokstaven utan tolkat dem så att lagstiftningsbehörigheten beträffande de angelägenheter som vid självstyrelselagens ikraftträdande reglerades genom grundlagarna tillhör riket. De angelägenheter som kommer i fråga är av två slag: 1) vissa grundrättigheter som tillförsäkras medborgarna gentemot det allmänna och 2) statsskickets grunder. I fråga om statsskickets grunder kan konstateras att regleringen därav utgör en fråga som är att hänföra till ämnesområdet "statsförvaltningens organisation och funktion", vilket område anges i förevarande paragrafs 1 punkt. Någon anledning att införa ytterligare en bestämmelse härom finns inte.

På grund av det ovan sagda har det inte i lagen föreslagits någon bestämmelse som direkt skulle motsvara 11 § 1 mom. gällande självstyrelselag. I stället förslås även beträffande grundlagarna en materiell reglering med hänsyn till det ämnesområde de avser, sålunda att - såsom angivits - frågor rörande statsskickets grunder faller under den regle-

ring som avses i 1 punkten medan frågor rörande skapande av, förändring av och beståndet av s.k. grundrättigheter regleras genom bestämmelserna i förevarande punkt. Härvid skulle något avseende inte fästas vid den omständigheten huruvida rättigheten i fråga åtnjuts i förhållande till det allmänna eller i förhållande till enskilda.

Att förändringar av grundrättigheterna inte skulle kunna åstadkomma någon inskränkning av självstyrelsen framgår av lagförslaget 11 §.

I 11 § 3 mom. gällande självstyrelselag föreskrivs bl.a. att ändring av rikslag vad gäller enskilds rätt att äga fastighet inte har giltighet i fråga om fastigheter i landskapet med mindre landstinget givit sitt samtycke därtill. Här åsyftas uppenbart den möjligheten att bestämmelsen i 6 § 1 mom. regeringsformen vad gäller rätten att äga fast egendom genom ändring eller "avvikelse" sätts ur kraft. Huruvida samtycke erfordras till själva ändringen eller avvikelsen eller om det räcker att samtycke inhämtas till en lag varigenom enskilda tillhöriga fastigheter allmänt överförs i samhällets ägo är däremot oklart.

Någon exakt motsvarighet till ovannämnda bestämmelse har inte intagits i lagförslaget. Anledningen härtill är att landstinget föreslagits erhålla lagstiftningsrätten såvitt gäller tvångsöverlåtelse av egendom. Eftersom tvångsmässigt samhällsövertagande av egendom i landskapet, oavsett om äganderätten åtnjuter grundlagsskydd eller inte, således inte skulle kunna ske genom rikslagstiftning, så föreligger inte längre något behov av en bestämmelse av ifrågavarande art.

3 punkten. Landets inre och yttre säkerhet utgör inte i den gällande självstyrelselagen något självständigt rättsområde. Däremot anges i lagen i olika sammanhang indirekt att frågor med dylika aspekter i huvudsak regleras genom

rikslagstiftning. Som exempel kan nämnas 11 § 2 mom. 4 punkten ("försvarsväsendet"), samma moments 3 punkt ("utlänningars övervakande"), 13 § 1 mom. 12 punkten ("ordningsmaktens verksamhet till tryggnad av statens säkerhet") samt samma moments 13 punkt (statens säkerhet i fråga om eldfarliga oljor och explosiva ämnen).

Det ovan sagda utgör det huvudsakliga motivet för intagande av de bestämmelser som föreslagits ingå i förevarande lagrum. Av intresse i sammanhanget är emellertid även den bestämmelse i 11 § 2 mom. 1 punkten gällande självstyrelselag enligt vilken till rikets behörighetsområde hänförs lagstiftning rörande "sådana inskränkningar i finska medborgares allmänna rättigheter samt sådan reglementering av näringslivet, som under rådande av ekonomisk kristid framkallade undantagsförhållanden äro nödvändiga och förutsätta enhetlig reglering i hela riket". Ordalydelsen är inte entydig men man har sannolikt dock avsett sådana speciella och svåra undantagsförhållanden som var rådande under de år närmast efter andra världskrigets slut då självstyrelselagen var föremål för beredning och riksdagsbehandling ävensom med dessa undantagsförhållanden jämförbara samhällsförhållanden, då betydande inskränkningar i finska medborgares allmänna rättigheter eller genomgripande reglementeringar av näringslivet undantagsvis måste anses påkallade.

4 punkten. De i punkten föreslagna bestämmelserna motsvarar i huvudsak bestämmelserna i 11 § 2 mom. 3 punkten gällande självstyrelselag.

I fråga om angelägenheter som "medborgarskap i Finland" och "förhållandet till utländska makter" så är motivet för att de särskilt omnämns främst av klarläggande natur. I fråga om medborgarskap i landet så är det nämligen utan särskilt omnämnande klart att det i självstyrelsen inte kan inne-

ligga en rätt att reglera förhållandet mellan å ena sidan dem som vistas inom statsterritoriet och å andra sidan staten själv. Likaså är det utan särskilt omnämnande klart att det i självstyrelsen inte kan inneligga en rätt att reglera förhållandet mellan å ena sidan republiken Finland och å andra sidan andra suveräna stater. De nämnda angelägenheterna ligger bägge klart utanför det kompetensområde som en autonom landsdel kan tänkas ha.

Beträffande landskapets medverkan vid slutandet av mellanstatliga fördrag finns bestämmelser i 37 och 38 §§.

5 punkten. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar delvis bestämmelserna i 11 § 2 mom. 2 punkten gällande självstyrelselag. Att någon motsvarighet till bestämmelserna rörande riksflaggans användning på landskapets offentliga byggnader och vid offentliga tillfällen inte föreslås beror dels på att det bör ankomma på landskapets egna myndigheter att bestämma om flaggningen på de byggnader landskapet äger och dels på att dylika bestämmelser kan komma att uppfattas som inskränkningar i rätten att använda landskapsflaggan på ifrågavarande platser och vid ifrågavarande tillfällen. Den förordning om flaggning med riksflaggan som gäller f.n. (383/78) innehåller för övrigt inte några regler beträffande flaggning vid offentliga tillfällen.

6 punkten. Den föreslagna bestämmelsen innebär vissa ändringar i jämförelse med det som gäller enligt den nuvarande självstyrelselagen. En närmare redogörelse för ändringarna ingår i motiveringen till 10 § 9 punkten.

7 punkten. Som framgår av 10 § 19 punkten utgör förevarande bestämmelser ett undantag från regeln att lagstiftningsbehörigheten i fråga om trafikväsendet skall tillkomma landskapet. Vad gäller särskilt områdena "handelssjöfart"

och "farleder för handelssjöfarten och regleringen av trafiken därstädes" kan observeras att de är avsedda att i stora drag motsvara rättsområdena "privat sjörätt" (11 § 2 mom. 8 punkten gällande självstyrelselag) samt "lots- och fyrväsendet samt annan offentlig sjörätt" (11 § 2 mom. 17 punkten gällande självstyrelselag). Reglering avseende förutsättningarna och sättet för att bedriva handelssjöfart skulle således vara en uppgift för rikets vederbörande organ.

Som av motiveringen till 10 § 19 punkten framgår och som motsatsvis framgår av uttrycket "handelssjöfart", så skulle regleringen av nöjestratiken vara en angelägenhet för landskapet. Att även regleringen av handelssjöfarten, till den del fråga är om rätten att utöva dylik sjöfart förvärvsmässigt, skulle undantas från rikets behörighetsområde motiveras av att frågor rörande näringsutövning allmänt förts till landskapets behörighetsområde och att behörigheten i ifrågavarande avseende redan enligt den gällande självstyrelselagen ankommer på landskapet. För övrigt följer redan av de allmänna reglerna i lagförslagets 7 § att rätten till näringsutövning är beroende av landskapslagstiftning, såvitt gäller person som inte åtnjuter åländsk hembygdsrätt, en bestämmelse som, på samma sätt som motsvarande bestämmelse i den gällande självstyrelselagen (4 § 2 mom.), har särskild betydelse i fråga om utomåländska redares möjligheter att förvärvsmässigt bedriva trafik på hamnar i landskapet.

De regler som föreslås i fråga om behörigheten beträffande regleringen av lufttrafiken överensstämmer i huvudsak med bestämmelserna i den gällande självstyrelselagen (11 § 2 mom. 17 punkten). I fråga om rätten att upprätthålla lufttrafik som näringsfång så gäller i dag det förhållandet att lagstiftningsrätten ankommer på rikets vederbörande organ (inom de gränser som självstyrelselagens allmänna bestämmelser

beträffande rätt till näringutövning i landskapet medger). Att behörigheten nu föreslås övergå till landskapet motiveras av principen att frågor rörande näringsutövning i allmänhet bör föras till landskapets behörighetsområde.

Förslaget att regleringen av stödet till sjöfartsnäringen och följaktligen även kostnadsansvaret skulle ankomma på riket motiveras av att den åländska handelsflottan har stor betydelse för landet som helhet bl.a. därigenom att den tillför landet betydande valutaintäkter och i stor utsträckning ger sysselsättning även åt personer som är bosatta utanför landskapet; dessutom kan stödet i framtiden komma att orsaka så stora kostnader att det är oskäligt att låta landskapet bära dem ensamt.

Som framgår av bestämmelserna i 10 § 25 punkten skulle det, oaktat det ovan sagda, finnas möjlighet för landskapets vederbörande organ att lagstifta om stöd till bl.a. sjöfartsnäringen utöver de stödformer som eventuellt kommer i fråga p.g.a. rikslagstiftningen.

Det finns anledning att i vissa avseenden ge landskapsorganen möjlighet att ta del i förvaltningen i fråga om de angelägenheter som nämns i förevarande lagrum. Bestämmelser härom föreslås ingå i 17 § 5 punkten samt i 21 § 1 mom. 3 och 4 punkterna.

8 punkten. Det i den föreslagna bestämmelsen angivna ämnesområdet motsvarar det rättsområde som i den gällande självstyrelselagen betecknas med uttrycket "utrikeshandelns enhetliga ordnande". (11 § 2 mom. 17 punkten). Den innebörd denna bestämmelse ansetts ha, nämligen att fråga är om reglering med handelspolitiskt syfte, föreslås nu klart uttalande i lagtexten. Hinder för utförsel från eller införsel till landskapet av egendom som uppställs utan att några handelspolitiska motiv primärt föreligger, exempelvis som ett medel

att nå effektivast möjliga tillämpning av lag rörande annan angelägenhet, skulle alltså i behörighetshänseende inte vara att hänföra till förevarande rättsområde utan till något av de övriga i lagen angivna områdena.

Det är i och för sig inte ovanligt att införsel och utförsel förbjuds av andra än handelspolitiska orsaker. Sålunda förekommer införselförbud t.ex. som ett medel att förhindra att undermåliga animaliska produkter (jfr 11 § 2 mom. 15 punkten gällande självstyrelselag där införselförbud i fråga om djur och djurprodukter hänförts till rikets behörighetsområde) och olika slag av materiel som i tekniskt hänseende inte fyller uppställda säkerhetskrav förs in i landet (t.ex. 36 § ellagen, 319/79; 2 § lagen om handel med trafikförnödenheter, 570/78). Utförselförbud åter används som ett medel i kulturpolitiken för att förhindra att föremål som sett från kulturhistorisk synpunkt är värdefulla förs ut ur landet (t.ex. 3 § lagen om begränsning av utförseln av kulturföremål, 445/78). I de angivna exemplen och därmed jämförbara fall skall således tillämpligheten i landskapet av införsel- respektive utförselförbud som ett (bland eventuellt flera) medel att uppnå det med lagstiftningsåtgärden eftersträfvade syftet ses mot bakgrunden av vem som äger rätt att lagstifta inom det rättsområde som lagstiftningsåtgärden i sakligt hänseende närmast rör.

9 punkten. Det i den föreslagna bestämmelsen angivna rättsområdet har motsvarigheter i 11 § 2 mom. 10 och 17 punkterna gällande självstyrelselag ("bank-, sparbanks... rörelse"; "penningväsendet samt sedelutgivningsrätten").

10 punkten. Det i den föreslagna bestämmelsen angivna rättsområdet motsvarar det rättsområde som i den gällande självstyrelselagen betecknas med uttrycket "mått, mål och vikt" (11 § 2 mom. 17 punkten.).

11 punkten. Grunderna för den i förevarande lagrum föreslagna regleringen anges i motiveringen till 10 § 7 punkten.

12 punkten. De i den föreslagna bestämmelsen angivna rättsområdena motsvarar de rättsområden som i 11 § 2 mom. 9 punkten gällande självstyrelselag betecknas med uttrycken "skifteslagstiftningen; fastighetsregister; tomtmätning i stad".

13 punkten. De i den föreslagna bestämmelsen angivna rättsområdena motsvarar de rättsområden som i den gällande självstyrelselagen betecknas på följande sätt: "familje- och förmynderskaps-, arvs- och testamentsrätt" (11 § 2 mom. 8 punkten). Liksom enligt den gällande självstyrelselagen skulle således regleringen av familje- och arvsrättsliga frågor hänföras till rikets behörighetsområde, med undantag för regleringen beträffande namn, vilken föreslås ankomma på landskapets vederbörande organ (10 § 12 punkten).

14 punkten. Det i den föreslagna bestämmelsen angivna rättsområdet motsvarar närmast det rättsområde som i den gällande självstyrelselagen betecknas med uttryck som "bolags- och aktierätt" och "andelslag" samt "prokura" (11 § 2 mom. 8 punkten). De nuvarande reglerna har ansetts innebära att genom rikslagstiftning utfärdade bestämmelser rörande olika slag av sammanslutningar med privaträttslig karaktär (aktiebolag, öppna bolag, andelslag, föreningar) samt rörande stiftelser är gällande i landskapet, varav följt att dessa organiserats och, med hänsyn till "inre" verksamhetsformer (t.ex. beslutsfattande på sammanslutningens vägnar, sättet för företrädande av sammanslutningen), fungerat enligt rikslagstiftningen. Vad gäller sammanslutningars "yttre" verksamhetsformer - främst näringsutövning och därmed

jämförbar verksamhet - så har däremot regler från andra rättsområden än de angivna ansetts tillämpliga (t.ex. regler av näringsrättslig natur).

Sammanslutningar av offentligrättslig natur, d.v.s. sammanslutningar som företer väsentliga likheter med de ovan nämnda såväl vad gäller inre som yttre verksamhetsformer men vilka skapats genom lagstiftning för fullföljande av syften där det allmänna intresset är framträdande, har ansetts kunna skapas även genom landslagslagstiftning. Sammanslutningar av offentligrättslig natur kan sägas inta en mellanställning mellan sammanslutningar av privaträttslig natur och rena förvaltningsorgan. Och eftersom avsikten inte är att ändra de behörighetsgränser som ansetts gälla, annat än vad gäller föreningar, så bör landstinget lagstiftningsrätt vad gäller skapande av sammanslutningar av offentligrättslig natur i fortäcstningen anses stöda sig på 10 § 1 och 2 punkterna.

Eftersom regleringen av "rent" privaträttsliga sammanslutningar med endast ett undantag skulle vara förbehållen rikets lagstiftande organ, så skulle rikslagstiftningen även i fortsättningen i huvudsak vara tillämplig i fråga om sådana sammanslutningar som tillkommit genom avtal och där landskapet är delägare; dylika sammanslutningar har nämligen privaträttslig karaktär.

15 punkten. Det i lagrummet angivna rättsområdet motsvarar de rättsområden som i den gällande självstyrelselagen betecknas med uttrycken "upphovsmannarätt; uppfinnar- och patenträtt" (11 § 2 mom. 8 punkten). I den mån rättsområdet "varumärke" (11 § 2 mom. 8 punkten) skall anses innefatta frågor rörande rätt till varumärke, så är även det att hänföra till förevarande rättsområde. Till rättsområdet skall även hänföras regleringen av rätten till mönster.

16 punkten. Med rättsområdet "försäkringsavtal" avses

reglering som gäller formerna för och innehållet i försäkringsavtal. Reglering som avser försäkringsrörelse skulle däremot på grund av bestämmelserna i 10 § 25 punkten ske genom landskapslagstiftning.

17 punkten. Det i den föreslagna bestämmelsen angivna rättsområdet hör redan enligt den gällande självstyrelselagen till rikets behörighetsområde (11 § 2 mom. 1 punkten, hänvisningen till 83 § regeringsformen).

18 punkten. I lagrummet uttrycks den jämväl enligt nuvarande självstyrelselag (11 § 2 mom. 9 punkten) gällande principen att lagstiftningsbehörigheten inom arbetsrättens område tillkommer riket. Grunderna för de undantag från huvudregeln som föreslås i 10 § 26 punkten anges i motiveringen till samma lagrum.

19 punkten. Grunden för det undantag från den i 10 § 24 punkten angivna huvudregeln som här föreslås anges i motiveringen till sagda lagrum.

20 punkten. Som i motiveringen till 10 § 17 punkten redan angivits skulle vissa angelägenheter rörande hälso- och sjukvården som f.n. hör till rikets behörighetsområde överföras till landskapets kompetensområde. Vad gäller lagstiftningsbehörigheten föreslås dock mindre genomgripande ändringar än i fråga om förvaltningskompetensen (jfr 17 § 3 och 4 punkterna). I fråga om de angelägenheter inom förevarande rättsområde som skulle kvarstå inom rikets kompetenssfär är följande att observera.

Att regleringen i fråga om behörighetskraven för dem som verkar inom hälso- och sjukvården skulle ankomma på rikets vederbörande organ innebär att de fordringar på yrkeskunskap som förutsätts för utövande av bl.a. läkar-, veterinär- och apotekaryrkena skulle regleras genom rikslagstiftning.

Den omständigheten att regleringen i fråga om gifter skulle ankomma på rikets vederbörande organ, såvitt gäller framställningen därav och fastställandet av användningsändamålet, innebär att övrig hantering av dessa medel, bl.a. försäljning, förvaring och användningssätt skulle regleras genom landskapslagstiftning. I fråga om mediciner skulle däremot även det s.a.s. praktiska handhavandet, bl.a. frågor rörande receptbeläggning och användningen i övrigt regleras genom rikslagstiftning.

När det gäller den reglering som i fråga om mediciner och gifter görs från strikt näringsrättslig synpunkt, t.ex. beträffande tillståndstvång för yrkesmässig försäljning (reglementering) eller skyldighet att förse medicinförpackningar med varudeklarationer och dylikt skulle kompetensen dock tillhöra landskapets lagstiftande organ.

I begreppet "rättsmedicinsk undersökning" inbegrips även rättsmedicinsk obduktion, som också är en form av undersökning. Till den delen avses således ingen ändring av den f.n. gällande regleringen. Ordet "rättsmedicinsk" ges ingen definition i den gällande självstyrelselagen. Inte heller föreslås här någon form av definition, eftersom det utan något närmare klarläggande torde stå klart att med rättsmedicinsk undersökning avses undersökning av medicinsk art som kan ha betydelse när det gäller att ta ställning till fråga av rättslig karaktär. Den föreslagna behörighetsfördelningen innebär att föreskrifter om utförande av medicinska undersökningar för bedömande av rättsfrågor (således även rättsfrågor inom landskapslagstiftningens ram) kan utfärdas enbart genom rikslagstiftning.

I 11 § 2 mom. 15 punkten gällande självstyrelselag föreskrivs att lagstiftningsbehörigheten tillkommer rikets vederbörande organ i fråga om "sinnessjuklagstiftningen, såvitt angår den del av lagstiftningen, som innefattar trygghet för den personliga okränkbarheten och oantastligheten eller äger sam-

band med straffprocessen eller straffverkställigheten" samt i fråga om "den legala skyldigheten för kommunerna i fråga om stads- och kommunalläkares avlöning, så ock å dessa överförda, på staten ankommande medicinska uppgifter inom områden, hänförda till rikets lagstiftningsbehörighet". Ingendera av de bägge nämnda angelägenheterna föreslås få någon egentlig motsvarighet i den föreslagna lagen. I fråga om den förstnämnda angelägenheten är orsaken härtill dels att den personliga integriteten liksom andra grundlags-skyddade rättigheter inte genom landskapslagstiftning skulle kunna inskränkas mer än vad som är fallet enligt rikslagstiftningen (jfr 2 punkten förevarande paragraf samt 11 §) och dels att regleringen av rättskipningen och straffverkställigheten (med undantag för verkställigheten av disciplin-straff) föreslås utgöra en angelägenhet för rikslagstiftningen även när fråga är om brott mot landskapslag (19 § och 20 § 1 punkten). För övrigt så förefaller ifrågavarande bestämmelse inte behövlig ens i den gällande självstyrelselagen, eftersom rättegångs- och straffverkställighetsförfarandet samt skyddet av den personliga integriteten av allt att döma bör regleras genom rikslagstiftning även i fråga om andra land-skapets behörighetsområde tillhörande angelägenheter än sinnessjukvården (jfr 11 § 1 mom. och 2 mom. 13 punkten samt 19 och 21 §§ gällande självstyrelselag).

Anledningen till att reglerna beträffande kommunalt anställda läkares avlöning och skyldigheter inte föreslås få någon motsvarighet i den nya självstyrelselagen är det förhållandet att en behörighetsförskjutning föreslås äga rum så att kommunernas skyldigheter vad gäller betalningen av löner till läkare i deras tjänst skulle regleras genom landskapslagstiftning. Vad gäller rätten för staten att pålägga kommunerna skyldigheter inom den del av hälso- och sjukvården som faller inom rikets behörighetsområde skulle givetvis den allmänna principen som gäller härför utan särskilt

omnämmande vara tillämplig (jfr motiveringen till 10 § 2 punkten).

21 punkten. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar i sak de f.n. gällande reglerna (11 § 2 mom. 13 punkten gällande självstyrelselag).

22 punkten. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar delvis bestämmelserna i 11 § 2 mom. 12 punkten gällande självstyrelselag. Grunderna för de föreslagna avvikelserna anges närmare i motiveringen till 10 § 14 punkten.

23 punkten. I 11 § 2 mom. 11 punkten gällande självstyrelselag ingår en regel vars principiella innebörd är att bestämmelser som kan anses vara "av privaträttslig natur" skall utfärdas genom rikslagstiftning även till den del fråga är om rättsområde där lagstiftningsbehörigheten anges tillkomma landstinget. Som ovan redan framhållits (s. 4) så görs i förevarande lagförslag ingen delning av behörigheten efter rättssatsernas natur utan delningen görs i möjligaste mån enligt materiella grunder. Eftersom det dock är ogörligt och f.ö. av olika skäl inte önskvärt att ange rättsområdenas omfattning så detaljerat att alla företeelser som kan vara föremål för rättslig reglering uttryckligen beaktas, så kommer det att uppstå situationer då det antingen är oklart till vilket av flera möjliga områden viss företeelse skall hänföras eller då det inte förefaller att finnas något enda område dit den kan hänföras. Det är att vänta att särskilt frågor som rör de mångahanda slag av rättsligt relevanta relationer som förekommer mellan enskilda kan komma att orsaka problem härvidlag. Sannolikt kommer här närmast i fråga olika slag av rättigheter och skyldigheter som enskilda människor har i förhållande till varandra, i praktiken således frågor av s.k. civilrättslig karaktär och,

vid en ännu längre gående uppdelning, i första hand frågor av s.k. obligationsrättslig och s.k. sakrättslig natur.

Avsikten är att förevarande bestämmelse, med de begränsningar som följer av de ändrade principerna för delning av behörigheten, närmast skall utgöra en ersättning för bestämmelserna i 11 § 2 mom. 11 punkten gällande självstyrelselag. I sammanhanget bör dock observeras att bestämmelsen har en utpräglat sekundär karaktär sålunda att dess tillämpning kan komma i fråga först sedan det fastställts att den förhandenvarande angelägenheten inte kan anses hänförlig till något av de i förevarande paragraf eller i 10 § särskilt nämnda rättsområdena och inte heller anses konstituera sådant nytt rättsområde som avses i 10 § 29 punkten.

F ö r v a l t n i n g o c h r ä t t s k i p n i n g .

21 §. I paragrafen uttalas i fråga om rikets behörighetsområde den huvudregel enligt vilken lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten följs åt. Grunderna för de undantag som tillika föreslås är följande.

1 mom. 1 punkten. Bestämmelsen har en motsvarighet i 11 § 2 mom. 1 punkten gällande självstyrelselag. Tillägget beträffande begränsning av arbetsplikten till syssla som är nödvändig för upprätthållande av samhällsfunktionerna motiveras av att det kan finnas ett behov av att klarare än f.n. utsäga att ålänningarna skall kunna åläggas enbart arbetsuppgifter av civil karaktär.

2 punkten. Den föreslagna bestämmelsen motiveras av ålänningarnas särskilda nationella status. I lagen rörande Färöarnas självstyrelse finns en motsvarande bestämmelse i fråga om pass som utfärdas för färinger (lag nr 137/1948, 10 § 1 mom.).

3 punkten. I den gällande självstyrelselagen finns en bestämmelse med innebörd att samråd skall äga rum i fråga om "samtrafiken mellan landskapet Åland och fastlandet" (19 § 1 mom. 8 punkten). Bestämmelsen har i praktiken vunnit tillämpning enbart i fråga om sjötrafiken, trots att dess ordalag inte antyder någon sådan begränsning och trots att det av motiveringen till bestämmelsen framgår att den är avsedd att gälla de administrativa befogenheterna i fråga om alla slag av kommunikationer mellan landskapet och fastlandet. Med hänsyn härtill så bör den nu föreslagna bestämmelsen betraktas närmast som ett förtydligande av de regler som i förevarande avseende gäller enligt den nuvarande självstyrelselagen.

I förevarande lagrum tas inte hänsyn till möjligheten att landtrafik mellan landskapet och landet i övrigt anordnas någon gång i framtiden. Å andra sidan utgör en sådan möjlighet inget problem vad gäller landskapets möjligheter till inflytande, eftersom lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten i fråga om landtrafiken, i motsats till vad som gäller för sjötrafiken (handelssjöfarten) och lufttrafiken, tillkommer landskapet, såvitt fråga är om trafik inom landskapet.

Den i förevarande lagrum och i 20 § 7 punkten föreslagna regleringen innebär ingen ändring i fråga om tillämpligheten av landskapslagstiftningen ombord på fartyg som rör sig inom landskapets område samt ombord på i landskapet registrerat fartyg i internationell trafik (jfr s.12).

4 punkten. Begränsningarna i fråga om rätten att inrätta nya farleder för handelssjöfarten motiveras av det förhållandet att dylika farleder kan inverka dels på lokala farleder för småbåtstrafiken och dels naturen och miljön i övrigt, ifråga om vilka angelägenheter lagstiftnings- och förvaltningskompetensen ligger hos landskapets organ.

5 och 6 punkterna. Grunderna för de föreslagna bestämmelserna anges i motiveringen till 10 § 7 punkten.

7 punkten. Förslaget att statsrådet skulle samråda med landskapsstyrelsen i frågor rörande den evangelisk- lutherska kyrkans församlingsindelning i landskapet föranleds därav att fråga är om en angelägenhet som är av visst intresse även för självstyrelsemyndigheterna. Bestämmelsen reglerar formerna för utövande av till statsförvaltningen hörande uppgift, varför den kan införas utan sådant hörande av kyrkomöte som anges i 15 § 3 mom. kyrkolagen.

2 mom. De föreslagna bestämmelserna motsvarar bestämmelserna i 19 § 3 mom. gällande självstyrelselag. Förutsättningar och formerna för den handräckning som lämnas landskapsmyndigheterna regleras för närvarande i förordningen angående skyldighet för de till centralförvaltningen hörande fackmyndigheterna att lämna handräckning åt Ålands landskapsnämnd (250/23).

22 §. De föreslagna bestämmelserna motsvarar i huvudsak bestämmelserna i 20 § gällande självstyrelselag. Förslaget att landskapslag som innebär ändring av överenskommelseförordning utan hinder av förordningen skulle få träda i kraft till de delar den inte strider mot förordningen och inte, som i gällande lag, först sedan förordningen efter uppsägning ändrats eller upphävts, motiveras av det förhållandet att förfarandet vid uppsägning av överenskommelseförordning är relativt tidsödande. Dessutom förbises lätt, på grund av åtgärdens exceptionella karaktär, möjligheten att som förberedande åtgärd uppsäga förordningen, varför diskrepans mellan en föreslagen landskapslag och en överenskommelseförordning vanligen observeras först i ett mycket sent skede. Möjlighet finns givetvis även att i lagen uttryckligen före-

skriva att vissa av dess bestämmelser tillsvidare inte får tillämpas.

De föreslagna reglerna hindrar givetvis inte att överenskommelseförordning p.g.a. avtal ändras. I dylika fall skulle någon formell uppsägning inte äga rum.

Överenskommelseförordningsinstitutet (liksom kommunernas och sammanslutningars förvaltningskompetens) kan ses som ett undantag från den huvudregel enligt vilken förvaltning som grundar sig på normer utfärdade genom landskapslagstiftning handhas av landskapsmyndigheter och förvaltning som grundar sig på normer i rikslagstiftningen av riksmyndigheter. Institutet är väl ägnat att lösa de praktiska problem som kan uppstå när närstående förvaltningsuppgifter på grund av självstyrelselagens kompetensfördelning skall handläggas dels av självstyrelsemyndigheterna och dels av riksmyndigheterna.

Ett alternativ till överenskommelseförordningsinstitutet vore att ge respektive lagstiftande organ allmän rätt att inom det egna behörighetsområdet anförtro förvaltningsuppgifter inte endast åt de egna förvaltande organen utan även åt organ som ligger utanför den egna förvaltningsapparaten sålunda att landskapets lagstiftande organ skulle kunna pålägga riksmyndigheter förvaltningsuppgifter inom landskapets behörighetsområde och vice versa. Lösningen vore dock knappast praktiskt genomförbar, eftersom olika hänsyn fordrar att det görs någon form av begränsningar i en sådan uppgiftsoverföringsrätt, begränsningar som det bl.a. på grund av uppgifternas artskillnad och mångfald, från lagteknisk synpunkt sett är ytterligt svåra att ange.

Från förenämnda alternativa förfarande är att skilja den praxis enligt vilken det är möjligt att genom landskapslag ålägga riksmyndigheter uppgifter som hör till rikets kompetensområde. En förutsättning är härvid att rikslagstiftningen förutsätter att myndigheten i fråga handhar uppgifter av den art varom är fråga. I praktiken rör det sig om förvalt-

ningsuppgifter av närmast accessorisk karaktär, t.ex. registrering av beslut som landskapsstyrelsen fattat i olika slag av register bl.a. för vinnande av offentlighet. Den praxis som härvid iakttagits har stött sig på 14 § 4 mom. självstyrelselagen. Eftersom sagda lagrum inte förutsätter att några särskilda rättsverkningar skall kunna inträda till följd av landskapslagstiftning som äger rum med stöd därav, är det dock oklart om de rättsverkningar som registrering av ifrågavarande art eventuellt föranleder skall anses grunda sig på den recipierade rikslagstiftningen eller uppfattas som en följd av landskapets egen lagstiftningsbehörighet.

23 §. De föreslagna bestämmelserna motsvarar i huvudsak bestämmelserna i 12 § gällande självstyrelselag. Att något uttryckligt omnämnande av det förhållandet att fråga är om föreskrifter som rör angelägenheter vilka är att hänföra till rikets behörighetsområde inte föreslås, beror på att detta förhållande redan framgår av lagens systematiska uppbyggnad. Att ett dylikt omnämnande görs i den gällande lagen beror f.ö. därpå att det under den första självstyrelselagens giltighetstid rådde delade meningar i frågan om republikens president på grund av bestämmelserna i 28 § regeringsformen var berättigad att reglera självstyrelseförvaltningen.

Förslaget att landskapsstyrelsen skall beredas tillfälle att avge yttrande inte endast när föreskrifterna i fråga uteslutande gäller landskapet utan även när de har särskild betydelse för landskapet, utan att beträffande giltigheten fördenskull vara begränsade till landskapet, motiveras av att de gällande reglerna möjligen kan ges den - inte avsedda - helt formella innebörden att landskapsstyrelsen inte behöver höras inför utfärdandet av t.ex. en förordning innehållande föreskrifter av särskild betydelse för landskapet, om förordningen jämväl innehåller föreskrifter av mer allmängiltig

natur. Fråga är således närmast om ett förtydligande av rättsläget.

Den omständigheten att hörande skulle ske när föreskriften utfärdas i administrativ ordning innebär att grunden för rätten att utfärda föreskriften och föreskriftens "natur" saknar betydelse i sammanhanget.

24 §. De i paragrafen föreslagna bestämmelserna motsvarar i huvudsak bestämmelserna i 17 § gällande självstyrelselag. De ändringar som föreslås beträffande föredragningen från finansministeriet motiveras närmast av önskemålet att åstadkomma större konsekvens i reglerna rörande föredragning av åländska frågor i statsrådet.

Att landskapsstyrelsen skulle höras inför utnämmandet av föredragandena i fråga motiveras av att det bör anses skäligt att ge självstyrelsemyndigheterna möjlighet att uttala sig i fråga om främst de föreslagna personernas insikter i frågor som rör självstyrelsen men även vad gäller deras insikter i svenska språket, vilken sistnämnda omständighet är av särskild betydelse med hänsyn till att vederbörande föredragande i praktiken inte kan undgå att ha muntliga och skriftliga kontakter med självstyrelsemyndigheterna och Ålandsdelegationen.

25 §. Bestämmelserna i paragrafen motsvarar, vad gäller rättskipningsuppgifterna inom rikets behörighetsområde, 21 och 22 §§ gällande självstyrelselag. Handläggningen av rättskipningsuppgifterna inom landskapets behörighetsområde regleras i 19 § lagförslaget.

4 kap. Bestämmelser om språket.

26 §. Bestämmelserna i paragrafens 1 och 2 mom. motsvarar i huvudsak reglerna i 35 § gällande självstyrelselag, vilka i

sin tur leder sitt ursprung ända till Ålandsöverenskommelsen (2 punkten) och lagen innehållande särskilda stadganden rörande landskapet Ålands befolkning (189/22, 2 §).

Några regler rörande statens undervisningsanstalter föreslås inte ingå i paragrafen, vilket beror på det förhållandet att undervisningsväsendet, liksom enligt den gällande lagen, skulle vara en till landskapets behörighetsområde hänförlig angelägenhet. De i 3 mom. föreslagna reglerna tar därför närmast sikte på sådan intern utbildning som de olika statliga myndigheterna anordnar för sina anställda.

Användningen av begreppet "läropliktsskola" i stället för begrepp som "folkskola" eller "grundskola" motiveras av strävandena att göra lagens terminologi oberoende av den terminologi som för tillfället är gångbar.

Grunderna för bestämmelserna i 4 mom. är det förhållandet att man vid landskapets skolor på grund av landskapets enspråkighet kan avlägga examina med ämneskombinationer där finska språket saknas. Syftet med de föreslagna bestämmelserna är att förhindra att landskapets enspråkighet leder till en sådan utveckling att ålänningarna inte kan erhålla högre undervisning inom landets gränser. Avsikten är att man, sedan landskapsstyrelsens yttrande inhämtats, genom förordning skulle fastställa särskilda till det åländska skolväsendet anpassade inträdesfordringar till statens och statsunderstödda högre läroanstalter för inträdessökande som avlagt examen i landskapets skolor.

27 §. De föreslagna bestämmelserna motsvarar i stort sett de regler som gäller enligt 37 och 38 §§ nuvarande självstyrelselag. En skillnad av kanske mer principiell än praktisk betydelse utgör dock det förhållandet att den nu föreslagna regleringen uttryckligen är avsedd att gälla enbart riksmyndigheter. I fråga om självstyrelseorganens och de kommunala organens ämbetsspråk är bestämmelserna i förevarande

paragrafen således inte tillämpliga (med undantag för bestämmelserna i 2 mom.) utan denna till landskaps- och kommunalförvaltningen hörande fråga regleras med stöd av 10 § 1 mom. 1 och 2 punkten genom landskapslag.

Med myndighet avses här "förvaltningsmyndigheter" och domstolar samt - oberoende av organisationsformen - överhuvud organ som utövar offentligt uppdrag.

Innebörden av bestämmelserna i 1 mom. är i huvudsak att de i lagrummet avsedda myndigheterna i inre och yttre förvaltning skall använda svenska språket; bl.a. skall svenska språket användas vid kommunikation inom och med myndigheter vid protokollföring. Lagrummet motsvaras i den gällande självstyrelselagen delvis av bestämmelserna i 37 § första meningen och i 38 § 2 mom. I fråga om domstolarna överensstämmer de föreslagna bestämmelserna delvis med de i 14 § 2 mom. regeringsformen uttalade principerna.

Bestämmelserna i 2 mom. är närmast avsedda att reglera förhållandet myndigheterna emellan. Samtliga riksmyndigheter vilkas förvaltande verksamhet innefattar landskapet skulle enligt bestämmelserna i lagrummet i sin skriftväxling med myndigheter i landskapet använda sig av svenska språket. Lagrummet motsvaras i den gällande självstyrelselagen närmast av 38 § 1 mom.

Bestämmelserna i 3 mom. är närmast avsedda att i andra än i 1 mom. nämnda fall i fråga om språket reglera förhållandet mellan statens myndigheter och enskilda i landskapet. Lagrummet saknar någon exakt motsvarighet i den gällande självstyrelselagen men ansluter sig i sakligt hänseende nära till de regler som gäller enligt den allmänna språklagen (148/22).

Bestämmelserna i 4 mom. rörande likställighet i förevarande avseende mellan självstyrelsemyndigheterna och de kommunala myndigheterna saknar motsvarighet i den gällande självstyrelselagen. Motivet för införandet av en regel av föreslagen art är det förhållandet att de kommunala myndigheterna enligt den

i lagförslaget tillämpade systematiken utgör en särskild grupp vid sidan av landskaps- och riksmyndigheterna; nämns inget om de åländska kommunala myndigheternas förhållanden till riksmyndigheterna i förevarande avseende, så uppstår det oklarhet om vilka regler som gäller. Vad gäller den föreslagna regelns innehåll kan sägas att det bör anses logiskt och rimligt att de kommunala myndigheterna i ifrågasvarande hänseende behandlas på samma sätt som landskapsmyndigheterna. Den ansluter sig f.ö. i sakligt hänseende nära till de regler som f.n. gäller enligt den allmänna språklagen

28 §. De föreslagna bestämmelserna motsvarar delvis 39 § gällande självstyrelselag, vari stadgas att i statens tjänst i landskapet får anställas endast den som styrkt att han fullständigt behärskar svenska språket såväl i tal som i skrift. Bestämmelserna såsom de nu föreslås utformade kan ses som en påbyggnad av de regler som f.n. gäller, i avsikt att precisera dem.

De i 1 mom. föreslagna reglerna är de som närmast motsvarar reglerna i 39 § gällande självstyrelselag. Formuleringen "verksamhet som staten ... upprätthåller" är avsedd att klargöra det förhållandet att bestämmelserna skulle vara tillämpliga på all slags verksamhet som staten upprätthåller i landskapet, oavsett dess yttre former. Frågan huruvida person som staten sysselsätter i landskapet står i offentlig-rättsligt eller privaträttsligt anställningsförhållande till staten skulle således sakna betydelse.

Med "sammanslutning där staten äger avgörande inflytande" avses bolag, förening, eller därmed jämförbar sammanslutning där staten på offentlig-rättsligt eller civilrättsligt grund har faktisk bestämmanderätt. Som exempel kan nämnas rundradiobolaget och alkoholbolaget, samt Finnair.

Förslaget att staten och ovan avsedd sammanslutning för tjänstgöring i landskapet i första hand skulle använda sig

av personer som är bosatta i landskapet motiveras därav att det för upprätthållandet av självstyrelsens centrala syften är nödvändigt att ålänningarna bereds utkomstmöjligheter inom landskapets gränser och att inflyttningen till Åland hålls på skälig nivå. Visserligen försöker de statliga verk som är företrädare på Åland redan nu att så långt det är möjligt anställa ålänningar men eftersom den främsta garanten för upprätthållandet av självstyrelsens syften är just statsmakten, så ter det sig naturligt att denna strävan uttryckligen kommer till synes i lagtexten.

Innebörden av bestämmelserna i 1 mom. rörande dem som nyttjas i statlig verksamhet i landskapet är bl.a. att frågan om den egentliga förläggningssorten saknar betydelse; bestämmelserna i lagrummet är således tillämpliga även på den som tillfälligt utför förvaltningsuppgift i landskapet.

De i 2 mom. föreslagna bestämmelserna förordas av reglerna i 27 § 1 mom. beträffande rätt att använda finska språket inför domstol.

Avsikten med bestämmelserna i 3 mom. är att förbättra möjligheterna för ålänningarna att få arbete inom landskapet. De föreslagna bestämmelserna skulle få särskild betydelse när det gäller att skapa sysselsättning för ålänningar som erhållit teoretisk utbildning i något av de övriga nordiska länderna; på grund av att de statliga kompetensfordringarna bygger på nationella examina, med undantag för de relativt få fall då annat överenskomits mellan de nordiska länderna, innehar nämligen dessa ålänningar inte formell kompetens för statstjänster även om den utbildning de erhållit utomlands är likvärdig med motsvarande utbildning inom landet. Avsikten är att den i lagrummet angivna förordningen skulle utarbetas i samråd med landskapsmyndigheterna.

29 §. De i förevarande paragraf föreslagna bestämmelserna saknar motsvarighet i den gällande självstyrelselagen. Inte

desto mindre kan det sägas att uppfyllandet av de krav som däri utsägs utgör en förutsättning för att självstyrelsen skall fylla de syften för vilka den tillkommit. I längden blir det nämligen svårt att upprätthålla ålänningarnas nationella identitet om åländska näringsidkares och konsumenters möjligheter att komma tillrätta på sitt eget språk när det gäller införskaffande från landet i övrigt av varor och tjänster som de behöver försvåras eller försvinner. Även om sådana möjligheter fortfarande finns så är det uppenbart att de var större då självstyrelsen infördes samt att de särskilt under senare år har minskat, bl.a. genom nedgång av den svenska befolkningens numerär i landet som helhet men även på grund av samhällets alltmer tilltagande komplexitet, som redan i sig utgör en hämmande faktor när det gäller att tillgodose minoritetens intressen. Det sist sagda återspeglas bl.a. i det förhållandet att principen att av myndigheter utfärdade generella regler som är avsedda att utgöra handlingsnormer för medborgarna skall utfärdas på bägge nationalspråken (22 § regeringsformen) inte kunnat upprätthållas i full utsträckning vad gäller normer på lägre nivå och inte heller ifråga om normer av privat natur (t.ex. kollektivavtal) som genom lagstiftning gjorts bindande för personer utanför avtalsparternas krets.

Att det föreslås ankomma på staten att se till att servicen på svenska språket upprätthålls beror delvis på att uppgiften är övermäktig för landskapsmyndigheterna men framförallt på det förhållandet att upprätthållandet av ålänningarnas nationella identitet garanterats av statsmakten.

Hur de föreslagna bestämmelserna rent praktiskt skall kunna fås att fungera är en fråga som inte kan lösas i förevarande sammanhang utan den måste bli föremål för närmare överväganden när lagen trätt i kraft. Det är givet att någon form av samhällsreglering av näringslivet i förevarande avseende måste ske, om inte de funktioner som kommer i

fråga ordnas genom statens egna organ eller på annat sätt. En möjlighet är även att medge landskapet eller någon organisation i landskapet särskilda rättigheter i fråga om import av förnödenheter från Sverige, t.ex. sålunda att en viss kvot av varor årligen skulle kunna införas under samma former som gäller för varuutbytet inom landet, d.v.s. utan iakttagande av det särskilda kontroll- och beskattningsförfarande som gäller vid import av varor från utlandet.

Förslaget i 2 mom. att vissa uppgifter av förevarande art skulle kunna utföras genom landskapets försorg på statens bekostnad föranleds av behovet att i särskilda situationer kunna handla med en snabbhet som i det förhandenvarande fallet eventuellt inte kan uppnås i den statliga beslutsprocessen.

30 §. Motivet för den i paragrafen föreslagna bestämmelsen är det förhållandet att självstyrelselagens bestämmelser är okända för många riksmyndigheter, vilket kan föranleda att tillämpning av bestämmelserna oavsiktligt underlåts. En aktiv upplysning om självstyrelselagens regler kan således vara av behovet och uppgiften kan lämpligen anförtros riksbudsmannen, en med självstyrelsen förtrogen auktoritativ företrädare för statsmakten.

5 kap. Landskapets hushållning.

Den gällande självstyrelselagen ger staten rätt att förfoga över alla skatter av betydelse även såvitt landskapet är i fråga (11 § 2 mom. 5 punkten). De skatter som landskapet förfogar över - närings- och nöjesskatter (23 § 1 mom.) - är av endast ringa betydelse. Den omständigheten att huvuddelen av skatteinkomsterna från landskapet tillfaller staten trots att självstyrelseorganen handhar ett stort antal uppgifter som i övriga delar av landet omhänderhas av stats-

organ har nödvändiggjort det system för transferering av statsmedel till landskapet som regleras i 27-32 §§ självstyrelselagen. Grundtanken bakom systemet är att kostnaderna för självstyrelseförvaltningen skall utjämnas med statsmedel till den del de hänför sig till landskapets behörighetsområde, avser ändamål som även staten, vad gäller övriga delar av landet, stöder ekonomiskt, och beräknats i enlighet med de grunder som staten tillämpar i motsvarande fall. Från det statsanslag som framräknats enligt de anförda grunderna dras de inkomster som landskapet haft av närings- och nöjesskatter, beräknade enligt i riket gällande grunder.

Utgångspunkterna har i praktiken lett till att statsbudgeten fått en normerande inverkan på landskapsbudgeten. Härigenom har möjligheterna att beakta de speciella anslagsbehov som kan gälla för landskapets del försvårats. Visserligen medger reglerna att avvikelser från grundprinciperna kan göras när landskapets "särförhållanden" ger anledning därtill men delas inte landskapsmyndigheternas bedömning härvidlag av Ålandsdelegationen, på vilken det ankommer att verkställa utjämnningen, kan följden bli att utjämnning vägras beträffande redan beslutade utgifter. Utgifter i fråga om vilka utjämnning vägrats måste finansieras över landskapets s.k. enskilda budget, vilken står utanför utjämningsförfarandet och balanseras med bl.a. inkomster från landskapets jordegendomar samt vid behov med en särskild landskapsskatt som påläggs landskapets invånare utöver de ordinarie skatterna till staten och landskapet.

Mot bakgrunden av det sagda är det uppenbart att den fria budgeteringsrätt som tillkommer landstinget enligt 27 § 2 mom. gällande självstyrelselag, på grund av bindningarna till statsbudgeten, i praktiken är ytterst begränsad. De svårigheter som denna bundenhet orsakar när det gäller att beakta landskapets speciella behov och den reella inskränkning

av självstyrelsen som bundenheten utgör är de främsta motiven för den nyordning som föreslås i fråga om landskapets hushållning.

Utgångspunkten för den revision av grunderna för landskapets hushållning som föreslås är att de från landskapet härflytande skatteinkomsterna skall komma landskapet självt tillgodo och att landskapet i normala fall skall komma tillrätta med dessa inkomster. För uppnåendet av reformens syfte skulle beskattningen bli en angelägenhet för självstyrelsen. I förhållande till den gällande självstyrelselagen innebär det föreslagna systemet mer eller mindre en total nyordning. Däremot finns vissa likheter med 1920 års självstyrelselag, vari förutsätts att landskapet normalt skall komma tillrätta med de inkomstkällor som anvisats för dess behov.

Eftersom de från landskapet härflytande skatteinkomsterna avses tillfalla landskapet, så skulle landskapet delta i de kostnader som föranleds av statlig lokalförvaltning i landskapet och i de överföringsutgifter som hänför sig till landskapet. Fråga skulle således bli om ett slags utjämnning i omvänd riktning mot den nu gällande.

Även om självstyrelseförvaltningen normalt skulle komma tillrätta med de skatter som inflyter från landskapet kan det dock inträffa situationer då staten i eget intresse önskar medverka finansiellt i angelägenheter där förvaltningsbehörigheten tillkommer landskapet eller då statens medverkan, t.ex. på grund av dess särskilda åtaganden gentemot landskapet, för undvikande av oskäligen bördor på landskapets befolkning, bör anses nödvändig. För täckande av dylika behov föreslås det vara möjligt att erlægga bidrag ur statsmedel till landskapet.

Eftersom det föreslagna finansiella systemet innebär en radikal nyordning så erfordras en rätt lång övergångsperiod. För att underlätta övergången så föreslås den kunna ske stegvis enligt vad som föreskrivs i övergångsbestämmelserna (54-

58 §§).

31 §. I paragrafen uttalas principen att beskattningen i landskapet är en angelägenhet för självstyrelsen. Förslaget att skattelagar inte skulle underkastas granskning överensstämmer med de regler som f.n. gäller i fråga om sådana av landstinget fattade beslut rörande beskattningen som inte har form av lag (23 § 3 mom. självstyrelselagen).

Någon motsvarighet till bestämmelserna i 24 § gällande självstyrelselag rörande möjlighet för riksorgan att i vissa fall förbjuda verkställigheten av beslut rörande beskattning föreslås inte ingå i den nya lagen. Motivet härför är dels det förhållandet att självbeskattningen som finansieringskälla avses komma att få en helt avgörande betydelse för landskapet, varför eventuella förbud mot upptagande av skatt kan få svåra följder för landskapets ekonomi, och dels den omständigheten att verkställighetsförbud av ifrågavarande art inte kan anses förenliga med den högre form av självstyrelse som landskapet åtnjuter. Bestämmelserna i 24 § gällande självstyrelselag har för övrigt aldrig kommit i tillämpning.

De i paragrafen föreslagna reglerna innebär en genomgripande förändring av de bestämmelser som gäller f.n. och fordrar med hänsyn till bl.a. behovet av omorganisering av skatteförvaltningen en relativt lång övergångsperiod, under vilken landskapet stegvis övertar de med beskattningen sammanhörande uppgifterna. Övergången regleras närmare i 54-58 §§.

32 §. I paragrafen uttalas principen att även den statliga lokalförvaltningen i landskapet skall betalas med skatter som härflyter från landskapet. Emellertid fyller statsförvaltningen i landskapet inte endast lokala behov utan i själva verket tjänar den i stor utsträckning intressen som är gemensamma för hela riket. Sålunda är det inte i första hand för tillgodoseende av åländska intressen som staten i landskapet

upprätthåller förvaltning t.ex. inom gränsbevakningsväsendet samt inom lots- och fyrväsendet. Detta förhållande gör att det inte kan anses skäligt att pålägga enbart landskapet den kostnadsbörda som den lokala statsförvaltningen i landskapet utgör. Den föreslagna fördelningsgrunden - folkmängdsrelationen - är att anse som den mest rättvisa och den medför tillika att landskapets kostnadsandel kan räknas ut med relativ lätthet.

Eftersom de olika slag av avgifter som statliga myndigheter uppbär för tjänsteförrättningar och expeditioner fortfarande skulle uppbäras för statens räkning även såvitt avser landskapet, så måste inkomsterna av ifrågakommande lokala förvaltningsverksamhet avdras från utgifterna innan beloppet av landskapets kostnadsandel fastställs.

Stämpelskatt som uppbärs av myndighet i samband med tjänsteförrättning är i ifrågavarande sammanhang inte att betrakta som en avgift utan som en i 31 § avsedd skatt.

Eftersom den statliga lokalförvaltningen normalt inte kan förutsättas gå med vinst har den situationen inte beaktats i lagtexten. Skulle så undantagsvis bli fallet, så bör emellertid av de i lagen fastslagna principerna anses följa att även landskapet skall äga del däri på samma sätt som i utgifterna.

Principen att endast sådant slag av lokalförvaltning som staten upprätthåller i landskapet vid lagens ikraftträdande skulle beaktas vid fastställandet av landskapets kostnadsandel, om inte landskapsstyrelsen medger annat (4 mom.), motiveras av den omständigheten att landskapets kostnadsansvar i motsatt fall genom ensidiga åtgärder från statens sida skulle kunna ökas.

Enligt de regler som föreslås skulle kostnadsansvaret för den del av statsförvaltningen som inte är förlagd till landskapets område bäras av staten ensam. Det är givet att en dylik regel måste gälla när fråga är om sådan förvaltning som

på grund av bestämmelserna i denna lag ankommer på självstyrelseorganen; den service som bekostas med skattemedel upprätthålls i detta fall av landskapet. I fråga om de områden där landskapet på grund av den i denna lag förutsatta kompetensfördelningen inte upprätthåller motsvarande slag av förvaltning så erbjuder riksorganen däremot service även åt landskapets invånare. Sålunda drar landskapet nytta av viss del av den verksamhet som utövas av ministerier, ämbetsverk, högre domstolar, universitet, m.fl. Å andra sidan utjämnas denna fördel av att självstyrelsens utgifter, på grund av förvaltningsenheternas ringa storlek och de särskilda kostnader som skärgårdsförhållandena föranleder, stiger till proportionsvis högre belopp än vad som gäller för statsförvaltningen. I utjämnande riktning verkar även det förhållandet att landskapets undervisningsanstalter och andra inrättningar i betydande grad betjänar även medborgare från övriga delar av landet.

De merkostnader i förhållande till de genomsnittliga kostnaderna i riket som p.g.a. ovansagda omständigheter förorsakas landskapet är omöjliga att ens med någorlunda exakthet bestämma. Eftersom självstyrelsen inte är enbart ett åländskt intresse utan även ett riksintresse, så är det samtidigt uppenbart att dessa merkostnader inte kan påläggas den åländska befolkningen ensam. Mot denna bakgrund har det framstått som mest ändamålsenligt och skäligt att föreslå en lösning som innebär att de merkostnader som föranleds av att statliga organ utanför landskapet betjänar landskapets invånare kvittas mot rikets andel av merkostnaderna för självstyrelseförvaltningen.

När det gäller rena överföringsutgifter, t.ex. transferringar av skattemedel i inkomstutjämnande syfte, så är det uppenbart att landskapet måste delta i dessa utgifter till den del de kommer landskapets invånare tillgodo, d.v.s. under förutsättning att åtgärderna i fråga faller inom rikets be-

hörighetsområde och att de till sina faktiska verkningar rör landskapet. Eftersom det även i fråga om dessa utgifter är praktiskt ogörligt att åstadkomma en någorlunda exakt beräkning, så skulle de - liksom landskapets andel av statens lokalförvaltningskostnader - beräknas enligt folkmängdsrelationen.

33 §. Lagförslaget bygger på principen att landskapet skall komma tillrätta med sina egna skatteinkomster. Int desto mindre kan det inträffa situationer där det ter sig befogat att staten bidrar finansiellt till självstyrelseförvaltningens upprätthållande. Två principiellt olikartade situationer kan särskiljas. Antingen motiveras stödet främst av riksintressen eller också motiveras det främst av landskapsintressen. Den förstnämnda situationen regleras i 1 mom. och den andra i 2 och 3 mom.

Bestämmelserna i 1 mom. skulle komma i tillämpning t.ex. när fråga är om uppförande av en undervisningsanstalt som är avsedd att motta elever från hela landet. Någon skyldighet för staten att lämna bidrag skulle inte föreligga utan eventuella bidrag skulle vara beroende av om något avtal i frågan kommer till stånd.

De anslag som skulle komma i fråga på grund av reglerna i 1 mom. är närmast att jämföra med sådana extraordinarie anslag för utgifter av engångsnatur som avses i 30 § gällande självstyrelselag.

Anslag som avses i 2 mom. skulle inte vara beroende av prövning med hänsyn till ändamålsenligheten utan de skulle utgå så snart de i lagrummet angivna förutsättningarna är för handen. Anslagen skulle antingen vara ändamålsbestämda, d.v.s. avsedda att inom ramen för reglerna i lagrummet användas för visst mer eller mindre noggrant angivet ändamål, eller generella, d.v.s. ändamålet skulle inte vara exaktare angivet än vad som följer av lagtexten.

Innebörden av 2 mom. 1 punkten är att åtgärder av särskild betydelse för upprätthållandet av landskapets nuvarande språkliga och kulturella bas skall bekostas med statsmedel. Bestämmelsen skulle vara tillämplig dels när fråga är om ändamål som stöds såväl med stats- som med landskapsmedel, om kostnaderna för landskapets befolkning proportionsvis blir högre än motsvarande kostnader för befolkningsmajoriteten i landet och dels när fråga är om utgift som saknar motsvarighet i landet i övrigt men vilken med hänsyn till lagens syfte bör anses erforderlig. Ett exempel på merkostnader i fråga om vilka förevarande bestämmelse skulle vara tillämplig utgör kostnaderna för anskaffning av läromedel på svenska, vilka på grund av mindre upplagor blir dyrare än läromedel på finska språket; sistsagda förhållande gäller normalt även när fråga är om läromedel som anskaffas från Sverige.

Motivet för att staten skulle stå för de särskilda kostnader som avses i förevarande lagrum är den omständigheten att upprätthållandet av det svenska språkets och den svenska kulturens ställning i landskapet, bl.a. på grund av de internationella förpliktelser som åvilar Finland, utgör ett riksintresse.

Bestämmelserna i 2 mom. 2 punkten rörande bidrag till förhindrande av rubbning i samhällsekonomin eller till återställande av jämvikten däri motiveras av det förhållandet att landskapet på grund av sin ringa folkmängd, avskilda läge, vidsträckta skärgård och starka beroende av vissa näringsgrenar i ekonomiskt hänseende är mycket sårbart. Det är givet att staten måste gripa in om landskapet på grund härav råkar eller löper risk att råka i ekonomiska svårigheter. Bidragsskyldigheten enligt förevarande lagrum skulle dock inträda endast om svårigheterna är begränsade till landskapet eller drabbar landskapet särskilt hårt. I fråga om orsakerna till svårigheterna skulle däremot endast krävas att de inte

åstadkommits genom landskapsmyndigheternas egna åtgöranden. Förändringar som föranleds av statliga åtgärder, vilka kanske totalekonomiskt sett är ändamålsenliga men vilka för landskapets del är mindre önskvärda, skulle således kunna föranleda en tillämpning av ifrågavarande bestämmelser.

Grunden för den bidragsform som anges i 2 mom. 3 punkten är densamma som gäller för 2 punkten. I sistsagda lagrum är emellertid fråga om ekonomiska svårigheter som föranleds närmast av konjunkturförändringar medan det i förevarande lagrum är fråga om ekonomiska svårigheter som uppkommer p.g.a. oförutsedda händelser av fysisk art vilka förorsakas av antingen naturkrafterna eller mänsklig verksamhet. Som exempel kan nämnas oljekatastrofer av större omfattning, då det vanligen inte kan anses skäligt att landskapet ensamt står för kostnaderna, särskilt inte om de av landskapsmyndigheterna vidtagna åtgärder förhindrat att verkningarna av olyckan sträckt sig till andra delar av landet.

34 §. Bakgrunden till den "trygghetsgaranti" som bestämmelserna i förevarande paragraf avses utgöra är det förhållandet att avsikten vid införandet av självstyrelsen var att de särskilda kostnader som orsakas av landskapets särskilda förhållanden, d.v.s. dess avskilda läge, sårbara näringsliv samt vidsträckta rand- och skärgårdsområden, vid behov skulle bestridas med statsmedel. Detta syfte har kommit till uttryck i de regler som föreskriver att landskapets behov och inte dess skattekraft är avgörande för storleken av det belopp som genom den skattefinansiella utjämningen skall erläggas till landskapet. Eftersom det således inte existerar någon bindning mellan ifrågavarande förpliktelse och storleken av de skatteinkomster som härflyter från landskapet, så kvarstår förpliktelsen, oberoende av vem skatteinkomsterna från landskapet tillfaller. En annan sak är att de ändrade förhållandena gör att formerna för infriande av förpliktelsen

måste förändras.

Den föreslagna utformningen av trygghetsgarantin är en följd av att landskapets inkomster enligt de nya bestämmelserna i huvudsak skulle utgöras av skatteintäkter. Om landskapet har infört egna skatteskalor, är det vid tillämpningen av garantin nödvändigt att beräkna landskapets skatteinkomster enligt de i riket gällande grunderna för att ett möjligast rättvisande resultat skall nås.

Vid fastställandet av den minimiandel av skatteintäkterna i hela landet som bör anses erforderlig för landskapets behov måste hänsyn tagas till landskapets särförhållanden, såsom ju också sker när landskapet beviljas statsanslag enligt den nuvarande självstyrelselagen. Bland de omständigheter som gör att landskapets förvaltning räknat efter folkmängden blir avsevärt kostsammare än motsvarande förvaltning i hela riket bör i främsta rummet nämnas landskapets insulära läge samt dess vidsträckta skärgård och glesbygd med utpräglad u-områdeskaraktär. Särskilt trafiken och skolväsendet i skärgården drar dryga kostnader.

Utredningar angående statens skatteinkomster från Åland har utförts av bägge de landskapskommittéer som arbetat med en revision av den nuvarande självstyrelselagen. Utredningarna visar att de från Åland härrörande statsskatterna under senare delen av 1970-talet uppgick till omkring 0,6 % av statens totala skatteinkomster under motsvarande år och att skatterna från Åland ungefärligen skulle ha täckt landskapets utgifter (inklusive bidraget till staten) ifall den föreslagna nyordningen redan då hade tillämpats.

Under den nyssnämnda tiden har landskapets folkmängd utgjort cirka 0,47 % av hela landets folkmängd. Det är sålunda uppenbart att den minimiinkomst som landskapet borde garanteras rimligtvis måste vara större än den befolkningsmässiga andelen av statens skatteinkomster. Det föreslagna tillägget om 13 % motsvarar nära de merkostnader som enbart

nettoutgifterna för upprätthållandet av skärgårdstrafiken har åsamkat landskapet i medeltal under åren 1978-1980. Härvid har förutsatts att landskapet övertagit driften av den statsägda färjan m/s "Kumlinge".

Folkmängdsrelationen förhöjd med 13 % blir omkring 0,53 %. Detta relationstal är mer än 10 % lägre än den statsskatteandel som Åland enligt utredningarna svarar för under normala år. Om skatteunderlaget i landskapet nedgår så starkt att trygghetsgarantin skall tillämpas, kommer med all sannolikhet även statens skatteintäkter att ha sjunkit väsentligt. Härigenom minskas tillika det inkomstbelopp som landskapet tillförsäkras genom trygghetsgarantin. Den föreslagna förhöjningen av folkmängdsrelationen i garantiparagrafen måste därför anses fullt motiverad, eftersom ändamålet med den är att också i kristider säkerställa upprätthållandet av den för skärgårdsbefolkningen livsviktiga trafiken.

Eftersom de olika bidragsformer som skall kunna komma i fråga enligt föregående och förevarande paragraf har olika ändamål, så skall de olika slagen av bidrag kunna utbetalas parallellt. Sålunda skall t.ex. i 33 § avsedda bidrag kunna utbetalas, oaktat bidrag med stöd av trygghetsgarantin samtidigt utgår. Rätten till bidrag enligt 33 § är inte avhängig av om bidrag enligt trygghetsgarantin utgår eller inte utan enbart av om de förhållanden som enligt bestämmelserna i paragrafen ger rätt till bidrag är förhanden eller inte.

Bidrag av den natur som anges i 33 § avses vara bundna till mer eller mindre preciserade ändamål samt underkastade prövning i laglighets- eller lämplighetshänseende. I fråga om det slag av bidrag som avses i förevarande paragraf skulle någon ändamålsbundenhet eller prövning inte komma i fråga utan bidraget skulle utfalla så snart den i lagrummet angivna förutsättningen är förhanden utan att några villkor för dess användning skulle kunna uppställas.

35 §. Bestämmelserna i paragrafen motsvarar delvis reglerna i 26 § gällande självstyrelselag. Att någon motsvarighet till gällande lag inte föreslås vad gäller bestämmelserna om förutsättningarna för upptagande av obligationslån inom landet motiveras av att några särskilda riksintressen inte är förknippade därmed.

Varken den gällande självstyrelselagen eller de regler som gäller för Finlands Banks låneverksamhet hindrar landskapet att anhålla om lån hos banken eller banken att bevilja sådana. I praktiken har landskapet dock aldrig anhållit om lån hos Finlands Bank. Eftersom den föreslagna finansiella nyordningen innebär att landskapets ekonomi blir rörligare är det möjligt att kreditbehovet ökar. Den omständigheten föranleder att möjligheten att upptaga lån i Finlands Bank beaktas. Förslaget att landskapet härvid skulle åtnjuta samma kreditvillkor som staten motiveras av att självstyrelseförvaltningen inom landskapets område omhänderhar angelägenheter som i andra delar av landet ankommer på staten.

36 §. I den gällande självstyrelselagen regleras Ålandsdelegationens uppgifter i fråga om finansärenden i 28 och 30-32 §§. På grund av den omläggning av finansförvaltningen som föreslås, så kommer det i förevarande avseende inte att i den nya lagen finnas någon direkt motsvarighet till den gällande lagens regler, förutom vad gäller reglerna om stadfästelse av delegationens beslut. Å andra sidan så kommer verksamheten till sin grundläggande natur att vara likartad, såtillvida att huvuduppgiften från att ha varit att fastställa statens andel av landskapets utgifter nu i stället blir att fastställa landskapets andel av statens utgifter.

Av bidrag som avses i 33 § 1 mom. inte skulle bli föremål för prövning i Ålandsdelegationen beror på att förutsättningen för dess utbetalande är att det finns ett avtal mellan staten och landskapet. Frågor rörande bidrag av ifrågavarande

art skulle därför kunna handläggas av finansministeriet utan föregående behandling i Ålandsdelegationen (men delegationen skulle få avgörande inflytande för det fall tvister rörande avtalets innebörd uppkommer). Å andra sidan är det ingenting som hindrar att ministeriet inbegär yttrande från delegationen i dess egenskap av sakkunnigorgan.

6 kap. Bestämmelser rörande mellanstatliga förhållanden.

37 §. Enligt 11 § 2 mom. 19 punkten gällande självstyrelselag fordras landstingets "bifall till lag, genom vilken fördrag med främmande makt bringas i kraft inom landskapet för såvitt i fördraget ingår bestämmelser, som innebära upphävande eller ändring eller avvikelse från stadganden i självstyrelselagen". Tillika utsägs emellertid i lagrummet att "området som är reglerat genom internationella fördrag" är att hänföra till rikets behörighet. Bestämmelserna bör förstås så att angelägenhet som regleras genom internationellt fördrag, oavsett vilket rättsområde som är i fråga, faller under rikets behörighet såväl vad gäller det skede när folkrättslig bundenhet inträder som det skede när inomstatlig bundenhet inträder, dock så att bundenhet för myndigheter och enskilda i landskapet, såvitt gäller rättsområde där landstinget äger behörighet att lagstifta, inte inträder med mindre landstinget godkänt den rikslag, varigenom fördraget ges inomstatlig giltighet.

Såvida ingånget fördrag inte hör till "området för lagstiftningen" behöver riksdagens godkännande i regel inte inhämtas (33 § 1 mom. regeringsformen) utan fördraget ges inomstatlig giltighet genom förordning. Huruvida samtycke även i detta fall skall inhämtas från landstinget för att fördraget inom rättsområde där lagstiftningsbehörigheten tillkommer landstinget skall binda myndigheter och enskilda i landskapet är oklart. Riktigast synes vara att uppfatta

bestämmelserna så att samtycke skall krävas; avsikten kan ju knappast ha varit att tillåta avvikelser från självstyrelselagen genom förordning men inte genom lag.

Den främsta nackdelen med de i förevarande avseende gällande reglerna är från landskapets sida sett den omständigheten att man inte har någon lagstadgad rätt att få delta i de förhandlingar som förs i samband med ingående av fördrag ens i de fall då fråga är om avtal som har stor betydelse för landskapet; följden är ofta att landstinget med kort varsel ställs inför valet att förkasta eller godkänna ett fördrag vars verkningar ej särskilt beaktats för landskapets del. Avsikten är att man skall komma tillrätta med dessa olägenheter genom de regler som föreslås i 38 §.

En annan nackdel för landskapet vad gäller de nuvarande reglerna är det förhållandet att landskapet inte har någon rätt att säga upp ett fördrag till vars ikraftträdande i landskapet man givit sitt samtycke; uppsägning av fördrag kan ske endast av de folkrättsliga subjekt, vanligen suveräna stater, som är fördragsslutande parter. Svårigheten härvid är att uppsägning av ett fördrag inte - om inte annat avtalats - kan ske med verkan endast för viss del av ett lands territorium utan uppsägning måste ske för landet i dess helhet.

De ovan nämnda nackdelarna kommer att avhjälpas åtminstone delvis genom de ändringar som föreslagits i förevarande lagrum. De föreslagna reglerna innebär två större förändringar.

1. Såsom tidigare skulle enbart staten utåt framstå som subjekt i folkrättsligt hänseende och fördragen skulle slutas genom statens försorg; dock skulle det i fortsättningen ankomma på landstinget inte att ta ställning till ett riksdagen förelagt lagförslag utan till fördraget som sådant. Härav följer även att fördragets giltighet inom landskapet skulle bli beroende av de lagstiftningsakter landstinget självt utför och inte följa av det samtycke till ikraftträdande av rikslag som förutsätts enligt den gällande självstyrel-

selagen. Det sagda innebär tillika att landskapet i begränsad utsträckning erhåller ställningen av folkrättsligt subjekt.

2. En uttrycklig bestämmelse rörande rätt för landskapet att uppsäga fördrag skulle införas. I ifrågakommande fall skulle fördrag efter anhållan från landskapets sida kunna uppsägas genom vederbörande riksmyndigheters försorg. Huruvida fördraget skulle kunna uppsägas enbart såvitt det berör landskapet eller om det måste sägas upp helt och hållet skulle vara beroende av vilka villkor som i detta hänseende eventuellt avtalats vid fördragets ingående.

38 §. Den gällande självstyrelselagen innehåller inga bestämmelser om deltagande från landskapsmyndigheternas sida i förhandlingar rörande ingående av internationella fördrag. I praktiken förekommer det dock visst informationsutbyte mellan vederbörande riksmyndigheter och landskapsstyrelsen inför ingåendet av fördrag som har särskild betydelse för landskapet. Det förekommer t.o.m. att landskapsstyrelsen är representerad vid förhandlingar som föregår slutandet av dylika fördrag.

De i förevarande lagrum föreslagna bestämmelserna är med tanke på det ovan sagda närmast att uppfatta som ett lagfästade och ett vidareutvecklande av den praxis som delvis redan existerar. Förslaget utgår från den principiella ståndpunkten att landskapsstyrelsen skulle ha rätt att vara representerad när fråga är om förhandlingar med nordiskt land, oavsett om fråga är om angelägenhet inom eller utanför landskapets kompetensområde, medan deltagande i förhandlingar med andra stater skulle förutsätta att angelägenheten i fråga tillhör landskapets kompetensområde eller eljest har väsentlig betydelse för landskapet.

Förslaget att landskapet alltid skulle ha rätt att delta i förhandlingar med de nordiska länderna föranleds av

den position som landskapet numera har inom det nordiska samarbetets ram. Förslaget att rätt till representation vid förhandlingar med utomnordiska länder skulle föreligga även i det fall fråga är om angelägenhet utanför landskapets behörighetsområde, såvitt angelägenheten har väsentlig betydelse för landskapet, motiveras av att det inom detta område kan uppkomma frågor som till sina faktiska verkningar har den största betydelse för landskapet; att av formella skäl vägra landskapsmyndigheterna rätt till medverkan i dylika situationer vore oskäligt.

Det är givet att möjligheten till representation för landskapsmyndigheterna inte i och för sig innebär att dessa skulle vara representerade varje gång förhandlingar förs rörande ingående av internationella fördrag beträffande angelägenhet som hör till landskapets behörighetsområde. Det är tvärtom att vänta sig att landskapsmyndigheterna önskar vara representerade endast när fråga är om angelägenheter av speciellt intresse för landskapet. I sammanhanget kan även konstateras att det vanligen är fördrag som ingås med de nordiska länderna som är av betydelse för landskapet.

Den i sista satsen föreslagna bestämmelsen har närmast betydelsen när fråga är om reglering som uteslutande eller huvudsakligen rör landskapets intressen. Bestämmelsen äger motsvarighet i de lagar som reglerar Färöarnas och Grönlands självstyrelse. Även om den - liksom de övriga bestämmelserna i paragrafen - ger landskapet en viss status i folkrättsligt hänseende, så kan landskapet dock inte uppträda som ett med suveräna stater likställt folkrättsligt subjekt. Härav följer att eventuella fördrag som utgör resultatet av förhandlingar som förts med stöd av förevarande lagrum måste ingås mellan Finland och den främmande staten och att förhandlingarna således skall ske under medverkan av vederbörande riksmyndigheter.

39 §. De i 1 mom. föreslagna bestämmelserna är att uppfatta som ett komplement till bestämmelserna i 37 och 38 §§. De är avsedda att utgöra en garanti för att de materiella reglerna i de konventioner som rör landskapets demilitarisering, vilka av givna skäl är av särskilt stor betydelse för landskapets invånare, skall äga fortsatt inomstatlig giltighet i förhållandet riket-landskapet även i det fall den mellanstatliga bundenheten tilläventyrs upphör.

De konventioner som kommer i fråga i förevarande sammanhang är främst konventionen den 20 oktober 1921 om Ålandsöarnas icke-befästade och neutralisering (Finlands fördragsserie nr 1/1922) samt det fördrag rörande Åland som avslutades med de Socialistiska Rådsrepublikernas Förbund den 11 oktober 1940 (Finlands fördragsserie nr 24/1940).

De i 2 mom. föreslagna bestämmelserna motsvarar i sak de regler rörande internationella garantier för självstyrelsen som föreslogs införda genom den år 1946 avlåtna propositionen rörande ny självstyrelselag (46 §, prop. nr 100/1946 rd). Avsikten var då - liksom nu - att få någon form av ersättning för de garantier som gällde enligt lagen innehållande särskilda stadganden rörande landskapet Ålands befolkning (189/22), vilka garantier sannolikt blivit betydelselösa genom Nationernas Förbunds upplösning. Frågan om nya garantier förföll då av olika orsaker. Att frågan åter har väckts beror inte på att man i landskapet skulle hysa något misstroende mot riksorganen vad gäller deras vilja att följa självstyrelselagen utan på den av Ålands landsting omfattade principiella inställningen att den folkrättsliga grunden för självstyrelsen inte får rubbas och att de tidigare garantierna därför måste ersättas med nya garantier av motsvarande slag så snart förhållandena på det mellanfolkliga området medger detta.

7 kap. Särskilda bestämmelser.

40 §. Paragrafens bestämmelser motsvarar i sak bestämmelserna i 43 § gällande självstyrelselag. I sammanhanget kan uppmärksammas den ur 1 mom. motsatsvis framgående regeln att någon rätt att vägra tillämpa landskapslag inte föreligger.

Någon konflikt med rikslagstiftningen är givetvis inte för handen när en landskapsförordning rör angelägenhet som i sig är av rikslagstiftningskaraktär, om förordningen stöder sig på landskapslag som inte förordnats att förfalla, trots att den reglerar till rikslagstiftningen hänförbar angelägenhet.

41 §. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar i sak 41 § gällande självstyrelselag. Anledningen till att lantrådet inte särskilt omnämns är det förhållandet att den föreslagna lagen inte anger vilken tjänstebeteckning ordföranden i landskapsstyrelsen skall ha (jfr 4 §). Föreskriften i senare delen av 41 § gällande självstyrelselag rörande forum för tjänsteåtal mot andra än föredragande tjänstemän är, med hänsyn till att den inte anger annat än vad som motsatsvis redan framgår av paragrafens förra del, överflödig; fördensskull föreslås den inte erhålla någon motsvarighet i den nya lagen.

42 §. Genom 1920 års självstyrelselag (23 §) erhöll landskapet nyttjanderätt till den staten tillhöriga fasta egendom i landskapet som inte nyttjades för statsverkets behov. Den gällande självstyrelselagen åter föreskriver att äganderätten till den staten tillhöriga fasta egendom (och byggnader) i landskapet som vid lagens ikraftträdande inte används eller reserverats för statsverkets behov vid sagda tidpunkt skall övergå till landskapet (25 §). Syftet bakom de gällande bestämmelserna är att landskapet skall erhålla äganderätten till fast egendom i landskapet som staten inte kan anses ha behov av. Eftersom detta syfte inte kommit till positivt uttryck i lagtexten annat än vad gäller de förhållanden som rådde när lagen trädde i kraft, så har bestämmelserna i fråga

dock inte kommit att tillämpas i enlighet härmed. Sålunda har egendom som blivit obehövlig för statliga förvaltningsändamål efter tidpunkten för lagens ikraftträdande förblivit i statens ägo.

De nu föreslagna bestämmelserna är avsedda att klarare uttrycka det syfte som ligger till grund för de gällande reglerna. Motivet för att staten skulle ha endast nyttjanderätt till de fastigheter som behövs för förvaltningsändamål medan äganderätten skulle tillkomma landskapet är den omständigheten att man då får ett smidigare förfarande när det gäller att till landskapet överlämna sådana fastigheter som inte längre behövs för statens förvaltningsbehov.

Med egentlig statsförvaltning avses här utförandet av uppgifter tillhörande vad man kan kalla den "yttre" förvaltningen, d.v.s. verksamhet som riktar sig utåt. Som egentlig statsförvaltning skulle således inte betraktas den "inre" förvaltningen, d.v.s. de dispositioner av olika slag som görs inom ämbetsverken för att den "yttre" förvaltningen skall kunna skötas på bästa möjliga sätt. Hithörande behov, t.ex. de statsanställdas behov av semesterhem och dylikt skulle således landskapet inte vara skyldigt att fylla.

Alla frågor som kan uppkomma i samband med tillämpningen av de i paragrafen föreslagna reglerna kan inte regleras i detalj. Fördensskull är det möjligt att tvister rörande bestämmelsernas tillämpning kan uppstå. Förslaget att det skulle ankomma på Ålandsdelegationen att slita dylika tvister motiveras av att den såsom ett skiljemannamässigt sammansatt sakkunnigorgan är lämpligast för uppgiften.

Av praktiska skäl har vissa för lagens övergångsskede erforderliga regler intagits i förevarande paragraf.

43 §. Den i lagrummet föreslagna bestämmelsen rörande danaarv av fastighet i landskapet motiveras av den ur 44 § 2 mom. framgående principen att landskapet i vissa avseenden

skall träda i statens ställe när fråga är om förhållandena på Åland.

44 §. Grunden för de i paragrafen föreslagna bestämmelserna är det förhållandet att landskapsmyndigheterna på grund av den autonomi som tillkommer landskapet i många avseenden utövar sådan offentlig makt som på andra håll i landet utövas av statens myndigheter. Fördenskull är det logiskt att de förmåner som staten åtnjuter på offentligrättslig grund även skall tillkomma landskapet.

I praktiken har landskapet i förenämnda hänseende, trots avsaknad av uttryckliga regler härom, vanligen behandlats på samma sätt som staten. Emellanåt så har det dock förekommit situationer där riksmyndigheter på grund av avsaknaden av uttryckliga lagregler inte ansett sig kunna jämställa staten och landskapet, trots att fråga varit om på landskapsmyndigheterna ankommande angelägenheter vilka i övriga delar av landet handhåfts av statsorgan.

Förevarande bestämmelser skulle ha praktisk betydelse bl.a. när fråga är om olika slag av undantagsreglering i beskattningen, t.ex. i fråga om skattefrihet för obligationer som landskapet låtit utge. Bestämmelserna rörande identifikation mellan staten och landskapet när fråga är om monopolisering av viss näringsutövning skulle på grund av fördelningen av behörigheten i fråga om näringslagstiftningen ha praktisk betydelse närmast i det fall staten förbehålls ensamrätt att utöva bankverksamhet.

45 §. Den i lagrummet föreslagna bestämmelsen saknar motsvarighet i den gällande självstyrelselagen. Avsikten med bestämmelsen är att göra det möjligt att införa den s.k. nordiska kommunala rösträtten i landskapet, varvid motsvarande förmån tillika skulle medges sådan finsk medborgare som saknar åländsk hembygdsrätt.

46 §. I 22 § regeringsformen föreskrivs bl.a. att lagar som riksdagen stiftat skall avfattas på finska och svenska språken. Något företräde i tolkningssituationer ges inte åt vare sig den finska eller den svenska versionen. I praktiken är det dock så att tolkningsföreträde ges åt den finska versionen, beroende på att den svenska versionen är en översättning av denna. I fråga om vissa äldre lagar är förhållandet omvänt och i dessa numera fåtaliga fall ges den svenska versionen således i praktiken tolkningsföreträde. Anledningen till att den svenska versionen av självstyrelselagen föreslås erhålla tolkningsföreträde är dels den omständigheten att lagen beretts på svenska och att således i detta fall den svenska texten utgör grundtext samt dels det förhållandet att det är i dess svenska lydelse som lagen godkänns av landstinget.

47 §. De föreslagna bestämmelsernas närmaste motsvarighet finns i 44 § gällande självstyrelselag. Den främsta grunden för de ändringar av den gällande regleringen som föreslås är strävandena att ge landstinget en mer jämbördig ställning än för närvarande i förhållande till riksdagen när fråga är om stiftande, ändring eller upphävande av självstyrelselagen. Grunden för dessa strävanden är det förhållandet att självstyrelselagen inte enbart är en lag varigenom riksdagen delegerar vissa befogenheter till landskapsorganen utan att den dessutom utgör ett slags konstitution för landskapet i dess egenskap av autonomt område. Sagda förhållande utgör motivet för förslaget att ändringar av självstyrelselagen skall kunna åstadkommas endast genom samfälliga lagstiftningsakter av riksdagen och landstinget. I praktiken skulle överensstämmelsen mellan de bägge lagstiftningsakterna åstadkommas på samma sätt som f.n., d.v.s. så att som grund för riksdagsbehandlingen skulle ligga antingen en proposition från regeringen eller en motion från landstinget, varvid

ytterligare medverkan från landstingets sida i det sistnämnda fallet skulle erfordras endast om ändringar sker under riksdagsbehandlingen.

Anledningen till att några regler rörande avvikelser från självstyrelselagen inte föreslås är det förhållandet att landstingets bifall till lagar rörande bringande i kraft av internationella fördrag inte längre skulle innebära en behörighetsförskjutning sålunda att i riket utfärdade regler inom område där landstinget äger lagstiftningsrätten genom landskapets samtycke blir gällande i landskapet utan att självstyrelselagen tillika ändras, utan fördragsreglerna skulle bringas i kraft internt i landskapet genom s.k. transformeringslagstiftning som äger rum i enlighet med självstyrelselagens regler för landskapslagstiftningen. Inte heller i övrigt skulle det vara möjligt att företa sakliga ändringar av självstyrelselagen utan att formella ändringar därav samtidigt görs.

Att något omnämnande av möjligheten till auktoritativ förklaring av lagen inte görs beror därpå att institutet förklaring av lag inte längre existerar självständigt; i den mån dylika förklaringar behövs så ges de i form av lagändringar.

Anledningen till förslaget att ändringar av benämningarna på självstyrelseorganen skulle kunna göras genom landskapslag är det förhållandet att det är enbart ett landskapsintresse hur dessa organ benämns och att det med hänsyn härtill ter sig mindre ändamålsenligt att belasta riksorganen med arbete när enbart en dylik ändring är för handen. Med självstyrelseorgan avses här enbart landskapets egna organ och således inte t.ex. riksbudsmannen.

8 kap. Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser.

A l l m ä n n a b e s t ä m m e l s e r .

48 §. Genom den gällande självstyrelselagen (ikraftträdelse-

sebestämmelsernas 1 mom.) upphävdes 5 § lagen den 6 maj 1920 angående bringande i verkställighet av lagen om självstyrelse för Åland (125/20). Eftersom fråga är om en verkställighetslag avsedd att tillämpas under ett övergångsskede, så är det givet att de flesta av lagens bestämmelser vid den gällande självstyrelselagens ikraftträdande, trots att de inte formellt upphävdes därigenom, inte hade någon tillämpning i praktiken. Emellertid har med stöd av verkställighetsförordning (förordning angående bringande i verkställighet av lagen om självstyrelse för landskapet Åland, 5/22), riksmyndigheterna pålagts vissa uppgifter i anslutning till genomförandet av val till landstinget. Att dessa uppgifter lades på rikets myndigheter är naturligt, eftersom det då inte fanns några fungerande självstyrelseorgan. Trots att förevarande regler var avsedda att gälla temporärt under övergången från stats- till landskapsförvaltning anses de emellertid fortfarande delvis tillämpliga. I 1 mom. föreslås att de nu skulle upphävas. Anledningen till förslaget är den omständigheten att fråga är om sådana regler rörande självstyrelseorganens funktion som bör regleras genom landskapslagstiftning.

Innebörden av bestämmelserna i 2 mom. är att reglerna i 14 § rörande rätt till kompetensutvidgning i fall av behov skulle vara direkt tillämpliga på sådana bestämmelser i landskapslagar som intagits med stöd av 14 § 4 mom. gällande lag.

Bestämmelserna i 5 mom. äger tillämpning i fråga om sådana rättigheter som det varit möjligt att förvärva direkt med stöd av den gällande lagens bestämmelser, t.ex. hembygdsrätt och rätt att utöva näring.

49 §. Innebörden av bestämmelserna i 1 mom. är att den rätt till reglering i fråga om verksamheten inom fiskezonen och på kontinentalsockeln invid landskapets område som f.n.

tillkommer rikets lagstiftande organ (lag om Finlands fiskezon, 839/74, lag om kontinentalsockeln, 149/65) överförs till landstinget.

50 §. I paragrafen anges de organisatoriska förändringar av statsförvaltningen i landskapet som omedelbart nödvändig görs genom den nya lagen.

51 §. I paragrafens 1 mom. anges principen att de handlingar och register som landskapsmyndigheterna behöver för att fortsätta sådan av staten bedriven verksamhet som övertas skall överföras från vederbörande statsorgan till landskapsmyndigheterna.

Bestämmelserna i 2 mom. föranleds bl.a. av reglerna i 10 § 14 punkten.

52 §. Bestämmelserna i paragrafen föranleds av reglerna i 6 §.

53 §. På grund av de särskilda problem som sammanhänger med överförandet av lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten i fråga om socialförsäkringsväsendet, arbets- och olycksfallspension samt post-, telefon-, telegraf- och radioväsendet fordras en särskilt lång övergångsperiod vad gäller de härvid berörda funktionerna. Att övergången avses kunna ske stegvis innebär att ett område (t.ex. postfunktionen) skulle övertas som första steg och de övriga funktionerna därefter, antingen en åt gången eller alla på en gång. Lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten i fråga om bokföring bör lämpligen övergå samtidigt som motsvarande befogenheter i fråga om beskattningen.

Bestämmelserna i 2 mom. anknyter till reglerna i 10 § 28 punkten rörande lagstiftning med kreditpolitiskt syfte. Anledningen till förslaget att de ifrågakommande förvalt-

ningsuppgifterna tillsvidare skulle ankomma på vederbörande riksorgan, närmast Finlands Bank, är det förhållandet att någon omedelbar beredskap att överta uppgifterna vid lagens ikraftträdande sannolikt inte kommer att finnas.

S ä r s k i l d a b e s t ä m m e l s e r b e t r ä f f a n d e h u s h å l l n i n g e n .

54 §. De föreslagna övergångsreglerna beträffande den ordinarie utjämnningen är erforderliga för undvikande av osäkerhet vad gäller frågan när betalningen av det årliga förskottet på utjämningsbeloppet skall upphöra och betalning av förskott enligt 57 § skall vidta.

I fråga om extraordinarie anslag råder ofta det förhållandet att hela anslaget inte är disponibelt omedelbart utan anslaget utgår i delposter under en följd av år. Eftersom fråga är om anslag som redan beviljats är det dock ingen tvekan om att dylikt anslag, för det fall det inte tillfullo betalats före lagens ikraftträdande, skall utbetalas i enlighet med det stadfästa beslutet härom. Då däremot det sagda inte utan vidare är uppenbart vad gäller eventuellt erforderliga förhöjningar av anslaget, förslås en uttrycklig bestämmelse härom.

55 §. Eftersom det föreslagna nya systemet för finansiering av landskapets utgifter innebär en genomgripande ändring av de förhållanden som gäller f.n., är det svårt att genomföra det i ett slag. Någon form av övergångsbestämmelser är därför nödvändiga. Av de i förevarande paragraf föreslagna övergångsbestämmelserna följer att de genom beskattningen influtna medlen i enlighet med reglerna i 31 § visserligen skulle tillfalla landskapet men större delen av lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten skulle fortfarande ankomma på riksorganen. Sålunda skulle i övergångsskedet rikets veder-

börande förvaltningsorgan för landskapets räkning och i enlighet med de i riket gällande reglerna uppbära huvuddelen av de från landskapet härflytande skatteintäkterna.

Förslaget att lagstiftnings- och förvaltningskompetensen beträffande vissa slag av skatter omedelbart vid lagens ikraftträdande skulle övergå till landskapet innebär visserligen en avvikelse från den grundläggande principen att endast skattesubjektet skall ändras under det första övergångsskedet och att lagstiftning och förvaltning i ifrågavarande hänseende tillsvidare skall kvarbli hos rikets vederbörande organ men de skatteformer som föreslås övertagna omedelbart är i lagstiftnings- och förvaltningshänseende så lätta att överta att övergången kan ske utan mer omfattande förberedelser. Av den anledningen föreligger det ingen orsak att skjuta upp övertagandet.

Förslaget att nya skatteformer inte skulle få introduceras i landskapet utan landstingets medverkan motiveras av det förhållandet att ett av lagens centrala syften är att landskapet i alla avseenden skall äga bestämmanderätt i fråga om beskattningen ; uppnåendet av detta mål kan försvåras, om nya slag av skatter obehindrat införs i landskapet. Förslaget att landskapet självt skulle kunna besluta om nya skatter, oavsett om de äger motsvarighet i andra delar av landet eller inte, motiveras av samma syfte. Landskapet har f.ö. även enligt gällande självstyrelselag rätt att uppbära särskilda landskapsskatter.

Att avgöra om fråga är om skatt "av helt nytt slag" eller inte kan möjligen i vissa situationer erbjuda problem. I praktiken är det dock relativt sällan som helt nya slag av skatter införs. Det slag av nya skatter som man kan tänka sig att kommer att införas är närmast sådana som i en eller annan form riktar sig mot konsumtionen.

Förslaget att stämpelskatt till staten tillsvidare skulle utgå i enlighet med de i riket gällande reglerna men att

influtna stämpelbelopp skulle tillfalla landskapet, antingen genom användande av landskapets stämpelmärken eller genom direkt inbetalning till vederbörlig landskapsmyndighet, motiveras av att det under det första övergångsskedet inte kan anses nödvändigt att landskapet övertar lagstiftningsrätten, medan det är ändamålsenligt att såtillvida anförtro förvaltningen åt landskapet att stämpelintäkterna får tillfalla landskapet direkt.

De i 2 mom. föreslagna bestämmelserna är avsedda att underlätta övergången i fråga om de skatteformer beträffande vilka behörigheten övergår direkt vid lagens ikraftträdande. I sammanhanget bör observeras den grundsatsen att skatter som hänförs till tiden före lagens ikraftträdande uppbärs enligt då gällande regler av den som då är skattetagare.

I paragrafens 3 mom. regleras den fortsatta övergången av lagstiftnings- och förvaltningskompetensen i beskattningsfrågor. Av praktiska skäl bör övertagandet ske så att lagstiftning och förvaltning normalt övergår samtidigt. Lagens allmänna regler rörande fördelningen av förvaltningsuppgifterna medger dock givetvis att avtal i form av överenskommelseförordning träffas rörande uppgiftsfördelningen, oavsett om lagstiftningsrätten kvarblir hos riket eller övergår till landskapet.

Förslaget att övergången, med beaktande av det ovan sagda, skulle kunna ske stegvis motiveras av det förhållandet att det är svårt för landskapet att på en gång bygga upp en fullständig skatteförvaltning. Sker övertagandet stegvis, kan man tänka sig t.ex. det förfaringsättet att den direkta beskattningen först övertas och därefter den indirekta. Vad gäller den direkta beskattningen, så finns det en färdigt utbyggd statlig organisation i landskapet. Personalen vid förvaltningsenheten bör vid övertagandet överföras till landskapets tjänst. Förfarandet därvid regleras efter behov närmare genom riks- och landskapslagstiftning och genom

överenskommelseförordning.

Att övergångstiden vid övertagande av lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten i beskattningsfrågor föreslås bli minst ett kalenderår motiveras därav att staten behöver viss tid för avvecklande av sådan verksamhet som landskapet övertar. Övergångstiden skulle beaktas så att landskapslagar varigenom beskattningen helt eller delvis övertas skulle kunna få de avsedda verkningarna tidigast inom ett år från utgången av det år då de publiceras.

Motivet för förslaget att antagande av landskapslag rörande övergång till det i självstyrelselagen förutsatta finansiella systemet skulle kräva kvalificerad majoritet (4 mom.) är den omständigheten att fråga blir om genomgripande förändringar.

56 §. Bestämmelserna i paragrafen är avsedda att reglera bl.a. det förfarande som skall iakttas när det gäller att fastställa vilken del av de skatteinkomster som staten uppburit som härflyter från landskapet och vilken alltså, efter avdrag för landskapets andel i statens förvaltnings- och överföringskostnader, skall transfereras dit. Förfarandet kommer att bli i viss mån komplicerat. Undersökningar visar dock att beloppet kan fastställas med relativt stor säkerhet till rimliga kostnader. Särskilt gäller detta landskapets andel av de direkta skatterna liksom även huvuddelen av de indirekta skatterna (t.ex. omsättningsskatten). I fråga om vissa slag av indirekta skatter är det dock inte ändamålsenligt att försöka göra någon mer exakt bedömning utan skatteandelen måste uppskattas, t.ex. med det från Åland härrörande omsättningsskattebeloppets relation till all uppburen omsättningskatt som grund.

Trygghetsgarantin i 34 § skulle äga giltighet även under övergångstiden. Dess tillämpning är enkel till den del fråga är om skatter som staten uppbär för landskapets räkning.

57 §. Liksom enligt den gällande självstyrelselagen skulle staten betala förskott på de uppburna skatterna. Förslaget att ändringar i de beräknade skatteinkomsterna under året skulle beaktas motiveras av skälighetssynpunkter. I den mån landskapet övertar lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten upphör givetvis avräkningarna och därmed även förskottsbetalningarna.

I 2 mom. regleras frågan om upptagande av anslag för förskott under det år då det nya finansiella systemet första gången tillämpas. Eftersom det vid den tidpunkt då anslags storlek skall fastställas ännu inte kommer att finnas några tillförlitliga uppgifter för Ålands del beträffande omfattningen av inkomsterna av de indirekta skatterna, så är det motiverat att för det första året av den nya lagens giltighetstid lägga relationen mellan i landskapet senast debiterade direkta statsskatter av ifrågavarande slag och i hela landet debiterade skatter av samma slag till grund för beräkningen av landskapets andel av inkomster från andra slag av skatter.

58 §. Naturligast är att Ålandsdelegationen handlägger förvaltningsuppgifterna i fråga om det avräkningsförfarande som skall äga rum under övergångsperioden samt att dess beslut i förevarande hänseende skall vara underkastade stadfästelse på samma sätt som de i 36 § avsedda besluten. Förslaget att beslut rörande förskott inte skulle vara underkastade stadfästelse motiveras därav att de endast är av förberedande natur samt att verkställigheten måste ske i brådskande ordning.

Med stöd av vad ovan anförts föreläggs Riksdagen till antagande följande lagförslag.

S j ä l v s t y r e l s e l a g f ö r Å l a n d

I enlighet med Riksdagens beslut, tillkommet på det sätt 67 § riksdagsordningen föreskriver, stadgas med Ålands landstings bifall som följer:

1 kap.

Självstyrelsens grunder.

1 §.

För bevarande av den åländska befolkningens svenska språk och kultur tillkommer landskapet Åland självstyrelse såsom i denna lag stadgas.

I administrativt hänseende är landskapet enspråkigt svenskt.

2 §.

Landskapet omfattar det område som vid ikraftträdandet av lagen om självstyrelse för Åland (124/20) utgjorde Ålands län.

Utvidgas framdeles rikets område, skall landskapets område på motsvarande sätt anses utvidgat i fråga om område som gränsar till landskapet. Uppkommer härvid oklarhet beträffande sträckningen av landskapets gräns mot övriga delar av riket, bestäms gränsen med iakttagande av de regler som gäller för bestämmande av gränser i vatten och på land.

Utsträcks rikets överhöghet i visst avseende till område som förblir utanför riket, skall det som i 2 mom. är sagt äga motsvarande tillämpning

3 §.

Den åländska befolkningen företräds av Ålands landsting, som utövar den lagstiftande makten. Landstingets ledamöter utses genom omedelbara och hemliga val där rösträtten är allmän och lika för alla röstberättigade.

Landstinget öppnas och avslutas av republikens president, om inte riksombudsmannen för visst fall förordnats utföra uppgiften.

Republikens president har rätt att efter samråd med landstingets talman upplösa landstinget och förordna om nyval.

4 §.

Landskapets styrelse och förvaltning omhänderhas av landskapsstyrelsen och under denna lydande myndigheter.

5 §.

Regeringen företräds i landskapet av riksombudsmannen, som utnämns av republikens president efter överenskommelse med landstingets talman eller, vid förfall för talmannen, av den person som ersätter honom. I händelse samförstånd inte uppnås skall presidenten till riksombudsman utse någon bland fem av landstinget föreslagna kandidater.

Vid förfall för riksombudsmannen, eller då riksombudsmannaämbetet är obesatt, kan republikens president efter överenskommelse med landstingets talman förordna lämplig person att tillsvidare upprätthålla ämbetet.

Uppkommer fråga om entledigande av riksombudsmannen, oaktat han inte anhallit därom, skall landstingets talman höras innan beslut i frågan fattas.

6 §.

För att utföra i denna lag särskilt angivna uppgifter tillsätts ett för landskapet och riket gemensamt organ, benämnt Ålandsdelegationen.

Ordförande i Ålandsdelegationen är riksombudsmannen eller annan person som efter överenskommelse med landstingets talman förordnats av republikens president. Till ledamöter i delegationen utser landstinget och statsrådet vardera för

fyra år i sänder två personer. För ordföranden utses en och för varje ledamot två ersättare. Vid utseende av ersättare äger bestämmelserna rörande utseende av ordförande och ledamöter motsvarande tillämpning.

7 §.

Den som innehar åländsk hembygdsrätt åtnjuter särskilda rättigheter i enlighet med vad nedan stadgas.

Innehav av åländsk hembygdsrätt utgör förutsättning för deltagande i val för utseende av ledamöterna i landstinget, kommunernas fullmäktige och övriga förtroendemän inom landskaps- och kommunalförvaltningen samt för valbarhet till här avsett uppdrag. Innehav av åländsk hembygdsrätt utgör även förutsättning för rätt att utan inskränkningar utöva näring och yrke i landskapet och för rätt att utan inskränkningar förvärva och besitta fast egendom i landskapet.

Den som åtnjuter åländsk hembygdsrätt är befriad från värnplikt och annan tjänstgöringsskyldighet till staten som anordnas i stället för eller jämsides med värnplikten. Det sagda gäller dock inte den som inflyttat till landskapet från annan ort i landet sedan han fyllt tolv år och inte tidigare innehaft åländsk hembygdsrätt.

Om de övriga rättigheter och skyldigheter som är anknutna till innehavet av åländsk hembygdsrätt samt om de inskränkningar i rätten att utöva näring och yrke och i rätten att förvärva och besitta fastighet i landskapet som kan gälla för den som inte åtnjuter åländsk hembygdsrätt, stadgas i landskapslag. För att beslut om antagande av landskapslag rörande här avsedda inskränkningar skall anses fattat, skall beslutet ha omfattats av minst två tredjedelar av dem som röstat.

8 §.

Förvärv och innehav av åländsk hembygdsrätt förutsätter

innehav av finskt medborgarskap. För förvärv av hembygdsrätt på ansökan fordras dessutom insikter i svenska språket.

Närmare bestämmelser om insikterna i svenska språket, om grunderna i övrigt samt om sättet för förvärvande och förlust av åländsk hembygdsrätt utfärdas genom landskapslag.

9 §.

Vid val till riksdagen och val av republikens president utgör landskapet en valkrets. Om dessa val är särskilt stadgat.

2 kap.

Landskapets behörighetsområde.

L a g s t i f t n i n g

10 §.

Med iakttagande av bestämmelserna i 20 § 2 punkten tillkommer landstinget behörighet att lagstifta när fråga är om

- 1) landstingets och självstyrelseförvaltningens organisation och funktion;
- 2) kommunindelningen, kommunernas förvaltning, kommunalbeskattningen;
- 3) landskapets flagga och andra symboler för landskapet samt användningen av dem i landskapet och på landskapet tillhöriga fartyg samt på fiske-, nöjes- och därmed jämförbara farkoster vilka är hemmahörande i landskapet;
- 4) utövandet av yttrande-, församlings- och föreningsfriheten;
- 5) folkbokföringen;
- 6) firma-, förenings- och fartygsregistrering, affärsbokföring;
- 7) statistik för landskapets behov;

8) tvångsinlösen, annat tvångsöverförande samt tvångsnyttjande av egendom och rättigheter;

9) påföljd vid överträdelse av föreskrift som utfärdats genom landskapslagstiftning, dock så att de allmänna bestämmelser beträffande straff och andra påföljder som gäller enligt rikslagstiftningen skall iakttas;

10) allmän ordning och säkerhet med det undantag som anges i 20 § 3 punkten;

11) undervisningsväsendet, kultur och idrott;

12) släkt- och förnamn;

13) fornminnen;

14) arkiv-, biblioteks- och museiväsendet med det undantag som anges i 20 § 22 punkten;

15) socialvård och socialförsäkring;

16) alkoholhaltiga drycker;

17) hälso- och sjukvård för människor och djur med de undantag som anges i 20 § 20 punkten;

18) djurskydd;

19) trafikväsendet med de undantag som anges i 20 § 7 punkten;

20) post-, telefon-, telegraf- och radioväsendet;

21) brand- och räddningsväsendet;

22) byggnads- och planväsendet;

23) natur- och miljövård;

24) jord- och skogsbruk med det undantag som anges i 20 § 19 punkten, jakt och fiske;

25) närings- och yrkesverksamhet med de undantag som anges i 20 § 7, 8, 9 och 19 punkterna, dock sålunda att landstinget i dessa fall tillkommer behörighet att jämsides med rikets vederbörande organ lagstifta om främjande av närings- och yrkesverksamhet;

26) sysselsättningens främjande, arbetsavtal, arbets- och olycksfallspension, kollektivavtal för landskapets och kommunernas anställda, arbetarskydd och anställdas medbestäm-

mande i företag;

27) hyra och arrende med beaktande av att genom landskapslagstiftning, oberoende av vad i 11 § 1 mom. och 20 § 2 punkten är föreskrivet, kan stadgas om skyldighet att även för enskilt behov, genom landskapets förmedling, upplåta fast egendom och därtill anknutna rättigheter på arrende samt om tvångsinlösen för samma behov av sålunda upplåten egendom; för att beslut om antagande av lag rörande här avsedd tvångsöverlåtelse skall anses fattat skall beslutet ha omfattats av minst två tredjedelar av dem som röstat;

28) kreditinrättningarnas in- och utlåningsverksamhet, såvitt fråga är om annat än räntesatserna och sådana allmänna förutsättningar för utövande av verksamheten som uppställs i likviditets- och soliditetsfrämjande syfte; samt

29) område som hittills inte förutsatts i lagstiftningen.

11 §.

Skär inskränkning i skydd som viss rättighet åtnjuter enligt grundlag, kan rättigheten, om förutsättningar föreligger enligt 10 §, inskränkas genom landskapslagstiftning, högst i den utsträckning grundlagsskyddet avlägsnats. Landskapslag som här avses förblir i kraft även om grundlagsskyddet återinförs.

I fråga om behörigheten att reglera rättigheter i andra än i 1 och 3 mom. nämnda fall gäller vad i 10 och 20 §§ är föreskrivet. Inskränkning av grundlagsskydd för rättighet kan dock, vad gäller landskapet, i inget fall ske utan landstingets samtycke.

Införande av grundlagsskydd för rättigheter som inte tidigare är skyddade genom grundlag eller ändring av befintligt grundlagsskydd ändrar inte de i denna lag fastställda behörighetsgränserna mellan rikets och landskapets organ.

För att beslut om inskränkning och samtycke till inskränkning som avses i 1 och 2 mom. skall anses fattat av

landstinget, skall beslutet ha omfattats av minst två tredjedelar av dem som röstat.

12 §.

Landskapsstyrelsen äger rätt att genom landskapsförordning meddela föreskrifter rörande landskapsförvaltningens organisation och funktion, rörande verkställighet och tillämpning av lag och, om bemyndigande givits i landskapslag, rörande annan till landskapets behörighetsområde hörande angelägenhet.

I landskapsförordning får inte intas bestämmelse som innebär ändring av lag, om inte landstinget uttryckligen givit bemyndigande därtill.

Behörighet för landskapsstyrelsen att meddela föreskrifter i visst ämne utgör inte hinder för landstinget att genom landskapslag meddela föreskrifter i samma ämne.

Bemyndigande som avses i 1 mom. kan även ges kommun.

13 §.

Beslutad landskapslag utfärdas av landskapsstyrelsen utan dröjsmål om inte annat följer av 15 § 4 mom. Har landstinget inte beslutat om särskild ikraftträdelsedag för lagen, skall landskapsstyrelsen fatta beslut härom.

Lagar skall kungöras så snart det kan ske. Kungörandet sker genom landskapsstyrelsens försorg.

14 §.

Landskapslagarna skall underkastas granskning såsom i 15 § föreskrivs. Befinns det vid granskningen av landskapslag att landstinget i väsentligt avseende överskridit sin rätt till lagstiftning eller att landskapslagen rör rikets inre och yttre säkerhet, kan den förordnas att förfalla. Såsom överskridning av lagstiftningsrätten skall inte anses det förhållandet att landskapslagen innehåller bestämmelser

som reglerar angelägenheter inom rättsområde där lagstiftningsrätten tillkommer rikets lagstiftande organ, om bestämmelserna i sak överensstämmer med motsvarande bestämmelser i rikslagstiftningen eller om de eljest står i överensstämmelse med grunderna för rättsordningen och om de kan anses behövliga för uppnåendet av lagens syfte.

15 §.

Beslutad landskapslag skall för granskning tillställas Ålandsdelegationen. Delegationen har rätt att inom två månader från dagen då landskapslagen delgavs delegationen besluta om lagen kan förordnas att förfalla eller inte. Finner delegationen att landskapslagen kan förordnas att förfalla, skall den ofördröjligen översända lagen jämte sitt beslut i ärendet till republikens president. Republikens president har rätt att inom två månader från dagen då landskapslagen delgavs honom besluta att lagen skall förfalla. Innan sådant beslut fattas, skall högsta domstolen avge yttrande i ärendet.

Landskapsstyrelsen skall ofördröjligen underrättas om beslut som Ålandsdelegationen och republikens president fattat med stöd av 1 mom. Har beslut inte fattats innan frist som anges i sagda moment utgått, skall landskapsstyrelsen underrättas även härom.

Förordnar republikens president att landskapslag som redan trätt i kraft skall förfalla, återgår lagens rättsverkningar. Det åligger landskapsstyrelsen att ofördröjligen, i den ordning som för kungörande av landskapslagar är föreskriven, till allmän kännedom meddela när lag som redan kungjorts förfallit.

Landstinget kan besluta att landskapslag skall underställas republikens president för granskning. Har sådant beslut fattats får lagen utfärdas först när det framgått att republikens president inte förordnat att den skall förfalla. I fall som här avses gäller för granskningsförfarandet i

tillämpliga delar bestämmelserna i 1 och 2 mom.

16 §.

Landstinget äger rätt att väcka initiativ i sådan angelägenhet som har särskild betydelse för landskapet och som hör till rikets behörighetsområde att genom regeringens försorg föreläggas riksdagen.

F ö r v a l t n i n g o c h r ä t t s k i p n i n g.

17 §.

Handläggningen av administrativ uppgift vilken föranleds av ärende som hänförts till landskapets lagstiftningsbehörighet ankommer på landskapsstyrelsen eller annan landskapsmyndighet, om inte uppgiften anförtratts kommunalt organ, med beaktande av följande:

1) statistiska uppgifter som landskapsmyndighet har tillgång till skall på begäran tillhandahållas statsmyndighet,

2) åtgärder av alkoholpolitisk natur som kan få återverkningar även utanför landskapet eller vilka i annat avseende kan ha mer vittgående betydelse kan vidtas först sedan samråd med vederbörlig riksmyndighet ägt rum,

3) uppgifter som på grund av lagstiftningen rörande bekämpandet av smittosamma sjukdomar hos människor och husdjur samt uppgifter som på grund av lagstiftningen rörande mediciner och framställning av preparat innehållande hälsofarliga ämnen och rörande användningen därav ankommer på statlig myndighet, skall i landskapet omhändertas av landskapsstyrelsen eller av annan genom landskapslagstiftning bestämd myndighet,

4) på landskapsstyrelsen ankommer att avgöra huruvida person som erhållit behörighet i annat nordiskt land uppfyller kraven på behörighet för verksamhet inom hälso- och sjukvården i landskapet; härvid skall iakttas att den som god-

känts i av landskapsstyrelsen anordnat prov rörande den i landskapet på området gällande lagstiftningen skall förklaras behörig för verksamhet i landskapet,

5) på landskapsstyrelsen ankommer att handlägga frågor rörande lufttrafiken inom landskapet, såvitt fråga är om trafik som tjänar sjukvårdens och turismens behov, samt

6) på vederbörande landskapsmyndigheter ankommer att beivra överträdelser av inom landskapet tillämplig rikslagstiftning.

18 §.

I landskapets och kommuns tjänst kan anställas person som saknar finskt medborgarskap men som är medborgare i något av de övriga nordiska länderna.

19 §.

Handläggningen av rättskipningsuppgift vilken föranleds av ärende som hänförts till landskapets behörighetsområde ankommer på myndighet som avses i 25 §, med beaktande av följande:

1) ändring i beslut som fattats av landskapsstyrelsen underlydande myndighet söks hos landskapsstyrelsen,

2) ändring i beslut som fattats av landskapsstyrelsen söks hos högsta förvaltningsdomstolen,

3) rätten till ändringssökande enligt 1 eller 2 punkten kan inskränkas genom landskapslag, när fråga är om beslut som fattats med stöd av sådan lag samt

4) uppgift som är hänförbar till förvaltningsrättskipningen kan genom landskapslag anförtrors landskapsmyndighet eller kommunal myndighet.

Med rättskipning avses sådan myndighetsutövning som har till syfte att avgöra rättstvist, ådöma straff eller pröva rättsenligheten av myndighets avgörande. Med förvaltningsrättskipning avses rättskipning bestående av prövning av

rättsenligheten av förvaltningsmyndighets avgörande, ådömande av disciplinstraff eller avgörande av tvist rörande rättsförhållande av offentlighetsrättslig natur.

Det som i 1 mom. sagts om rättskipningsuppgift gäller även i tillämpliga delar uppgift som är av administrativ natur och innefattar verkställighet av beslut som fattats vid annan än förvaltningsrättskipning.

Oavsett vad ovan i denna paragraf stadgas, kan genom lag, till vars utfärdande landstingets samtycke inhämtats, för förvaltningsrättskipningen i landskapet inrättas en särskild underdomstol.

3 kap.

Rikets behörighetsområde.

L a g s t i f t n i n g

20 §.

Rikets lagstiftande organ tillkommer behörighet att lagstifta när fråga är om

- 1) statsförvaltningens organisation och funktion;
- 2) instiftande, ändring, förklaring och upphävande av samt avvikelse från enskildas genom grundlag skyddade rättigheter med beaktande av bestämmelserna i 11 §;
- 3) landets inre och yttre säkerhet;
- 4) medborgarskap i Finland, förhållandet till utländska makter, inflyttning till landet, utflyttning från landet, utlämning för brott, pass;
- 5) användningen av riksflaggan och andra symboler för statsmakten på byggnad som används av statens ämbetsverk, anstalt eller inrättning samt användningen av riksflaggan som handels- och sjöfartsflagga i andra än i 10 § 3 punkten nämnda fall;
- 6) påföljd vid överträdelse av föreskrift som utfärdats

genom rikslagstiftning;

7) handelssjöfart och lufttrafik dock inte vad gäller rätten till näringsutövning, farleder för handelssjöfarten och regleringen av trafiken därstädes, stöddet av sjöfartsnärigen;

8) handeln med utlandet, såvitt fråga är om tryggheten av landets näringsliv;

9) bank- och penningväsendet med det undantag som anges i 10 § 28 punkten;

10) måttenheter, mätredskap och mätmetoder;

11) statistik för rikets behov;

12) fastighetsbildning och fastighetsregistrering;

13) dödförklaring, förmynderskap, barns ställning, äktenskap och familjeförhållanden i övrigt samt arv;

14) organisation och inre verksamhetsformer hos sammanslutningar som bildas genom avtal med det undantag som anges i 10 § 4 punkten;

15) upphovsmäns rättigheter och skyldigheter;

16) försäkringsavtal;

17) religion;

18) förhållandet mellan arbetsgivare och anställd med de undantag som anges i 10 § 26 punkten;

19) främjandet av exporten av lantbruksprodukter;

20) smittosamma sjukdomar hos människor och husdjur, kastrering och sterilisering, avbrytande av havandeskap, rättsmedicinska undersökningar, behörighetskrav för dem som verkar inom hälso- och sjukvården, mediciner; framställning av preparat innehållande hälsofarliga ämnen och fastställande av deras användningsändamål;

21) benådning;

22) arkivalier som härrör från statsmyndigheter; samt

23) enskildas rättigheter och skyldigheter i andra än i denna paragraf och i 10 § angivna fall.

F ö r v a l t n i n g o c h r ä t t s k i p n i n g

21 §.

Handläggningen av administrativ uppgift vilken föranleds av ärende som hänförs till rikets lagstiftningsbehörighet ankommer på riksmyndighet, om inte uppgiften anförs till kommunalt organ, med beaktande av följande:

- 1) person som åtnjuter åländsk hembygdsrätt kan, för fullgörande av arbetsplikt som allmänt åläggs medborgarna då krigstillstånd råder, utan eget samtycke förordnas till arbete endast inom landskapet och härvid endast till sådan syssla som är nödvändig för upprätthållandet av samhällsfunktionerna,
 - 2) i pass som utfärdas åt den som åtnjuter åländsk hembygdsrätt skall antecknas ordet "ålänning" på alla de språk på vilka passet är avfattat
 - 3) vid handläggningen av frågor rörande hastighetsbegränsningar i för handelssjöfarten avsedda farleder inom landskapet samt vid handläggningen av övriga frågor rörande luft- och sjötrafiken som är av särskild betydelse för landskapet skall samråd äga rum med landskapsstyrelsen,
 - 4) ny farled för handelssjöfarten kan inrättas i landskapet endast med landskapsstyrelsens samtycke samt
 - 5) vid statistiska undersökningar som statens myndigheter låter utföra i landskapet skall samarbete äga rum med landskapets vederbörande myndigheter,
 - 6) statistiska uppgifter som statens myndigheter har tillgång till skall på begäran tillhandahållas landskapets vederbörande myndigheter,
 - 7) sådan prövning och sådant avgörande av kyrkostyrelsens beslut förande församlingsindelningen som enligt kyrkolagen ankommer på statsrådet sker, vad gäller landskapet, i samråd med landskapsstyrelsen.
- Riksmyndighet är skyldig att, när särskild sakkunskap är

erforderlig, inom gränserna för sin allmänna befogenhet, på anhållan bistå landskapsmyndighet vid handhavandet av till självstyrelsen hörande uppgift. Om sådan handräckning gäller i övrigt vad genom förordning är närmare stadgat.

22 §.

Med landskapsstyrelsens samtycke kan handläggningen av till riksförvaltningen hörande uppgift för viss tid eller tillsvidare genom förordning överföras till landskapsmyndighet ävensom till landskapsförvaltningen hörande uppgift överföras till riksmyndighet. För sålunda överförd uppgift gäller, intill dess återförande sker, i behörighets-hänseende samma regler som för övriga uppgifter vilkas handläggande ankommer på den berörda myndigheten.

Uppsägs förordning som avses i 1 mom., skall förordning om upphävandet utfärdas inom ett år, räknat från dagen för uppsägningen. Landskapslag som innebär ändring av förordningen får till den delen inte tillämpas innan förordningen ändrats eller upphävts.

23 §.

Föreskrift som utfärdas i administrativ ordning av republikens president, statsrådet, ministerium eller centralt ämbetsverk och som uteslutande gäller landskapet eller som i övrigt har särskild betydelse för landskapet skall föredraganden föreläggas landskapsstyrelsen för yttrande.

24 §.

Republikens president fattar beslut i ärenden som rör landskapet på sätt i 34 § regeringsformen föreskrivs.

Ärenden som rör landskapets självstyrelse föredras i statsrådet från finansministeriet när fråga är om landskapets hushållning och i övriga fall från justitieministeriet.

Till föredragande i ärenden som avses i 2 mom. förordnar

statsrådet efter landskapsstyrelsens hörande vid ettvarvt av de i momentet nämnda ministerierna någon med landskapets självstyrelse förtrogen person.

25 §.

Handläggningen av rättskipningsuppgift vilken föranleds av ärende som hänförs till rikets behörighetsområde ankommer på riksmyndighet, om inte uppgiften anförtrotts kommunalt organ.

4 kap.

Bestämmelser om språket.

26 §.

Landskapet och de åländska kommunerna är inte skyldiga att upprätthålla eller lämna bidrag till skolor med annat undervisningsspråk än svenska.

Utan vederbörande kommuns samtycke får undervisning i annat språk än svenska inte meddelas i läropliktsskola som erhåller bidrag ur allmänna medel.

Vid utbildning som staten anordnar skall undervisningsspråket vara svenska, om det förutsätts att även i landskapet bosatta personer skall delta i utbildningen.

Den som avlagt examen vid läroinrättning i landskapet kan, i enlighet med vad i förordning närmare stadgas, vinna inträde till och avlägga examen vid svensk- eller tvåspråkig undervisningsanstalt som upprätthålls av staten eller som åtnjuter understöd av staten, oaktat han inte fyller de fordringar på insikter i finska språket som för inträde och avläggande av examen möjligen gäller.

27 §.

Riksmyndigheternas i landskapet samt Ålandsdelegationens ämbetsspråk är svenska. Dock äger finsk medborgare som har

finska till modersmål rätt att i egen sak inför domstol använda sitt eget språk. Högsta domstolens i denna lag förutsatta yttranden och avgöranden skall avfattas på svenska.

Skrivelser och andra handlingar som utväxlas mellan landskapsmyndigheterna och riksmyndigheterna i landskapet skall vara avfattade på svenska. Detsamma gäller utväxlingen av skrivelser och andra handlingar mellan å ena sidan nämnda myndigheter och å andra sidan statsrådet, de centrala riksmyndigheterna samt sådana överdomstolar och andra riksmyndigheter vilkas ämbetsdistrikt innefattar landskapet eller del därav.

Expeditioner som utges av riksmyndigheter som avses i 1 och 2 mom. skall utfärdas åtminstone på svenska språket, omden omständigheten att landskapet eller del därav innefattas i myndighetens ämbetsdistrikt utgör anledningen till att ärendet handläggs därstädes.

Det som i 2 mom. sägs om landskapsmyndighet gäller även kommunal myndighet i landskapet.

28 §.

I verksamhet som staten eller sammanslutning där staten äger avgörande inflytande upprätthåller i landskapet får anlitas endast person som fullständigt behärskar svenska språket såväl i tal som i skrift. I verksamheten skall om möjligt anlitas enbart personer som vid anställningsförhållandets inledande är bosatta i landskapet.

Som kompetenskrav för anställning inom verksamhet som avses i 1 mom. kan, såvida fråga är om sådan tjänst inom rättegångsväsendet för vilken fordras examen från högskola, uppställas insikter i finska språket. Om landskapsstyrelsen samtyckt därtill, kan även för annan i 1 mom. avsedd anställning fordras insikter i finska språket.

Inhemsk examen som utgör kompetenskrav för anställning som avses i 1 mom. kan ersättas med jämförbar examen som avlagts i annat nordiskt land, i enlighet med vad genom förordning närmare stadgas.

29 §.

Genom statens försorg skall tillses att den åländska befolkningen har möjlighet att erhålla betjäning på svenska vid inköp av behövlige varor och tjänster som inte finns att tillgå i landskapet. Likaledes skall tillses att föreskrifter, vilka inte är av den art som avses i 22 § regeringsformen men vilka på grund av de däri angivna föreskrifterna eller annat myndighetspåbud bör följas, skall finnas tillgängliga på svenska språket.

Översättnings- och tolkningsuppgifter som möjligen föranleds av bestämmelserna i 1 mom. kan även utföras genom landskapets försorg, om landskapsstyrelsen anser det befogat. Kostnaderna härför täcks såsom i 33 § är stadgat.

30 §.

Det ankommer på riksombudsmannen att tillse att bestämmelserna i detta kapitel efterföljs.

5 kap.

Landskapets hushållning.

31 §.

Om inte annat följer av denna lag, skall beträffande beskattningen i landskapet beslutas genom landskapslag. Här avsedd landskapslag skall inte underkastas i 15 § avsedd granskning.

32 §.

Det åligger landskapet att delta i de kostnader som föransleds av statens lokalförvaltning i landskapet samt i de kostnader som utgör bidrag vilka ur statsmedel betalas till i landskapet hemmahörande personer.

Landskapets andel av nettokostnaderna för statens lokalförvaltning bestäms så att den till beloppet kommer att stå i samma förhållande till de totala kostnaderna i hela landet för statlig lokalförvaltning av det slag som upprätthålls

i landskapet som landskapets folkmängd står till landets hela folkmängd. På motsvarande sätt fastställs landskapets andel av de bidrag vilka ur statsmedel betalas till personer som är hemmahörande i landskapet.

Landskapets andel av de kostnader som avses i 1 mom. betalas i efterskott för ett kalenderår i sänder.

Det ankommer på landskapsstyrelsen att besluta om landskapet skall delta i kostnaderna för ny myndighet som för utövande av statens förvaltning inrättas i landskapet.

33 §.

Till landskapet kan i enlighet med överenskommelse mellan vederbörliga stats- och landskapsmyndigheter betalas bidrag ur statsmedel för upprätthållande av verksamhet som till betydande del tjänar riksintressen.

Till landskapet skall betalas bidrag ur statsmedel

1) för täckande av merkostnader som föransleds av lagens i 1 § angivna syfte,

2) till förhindrande eller undanröjande av sådana av landskapsmyndigheternas åtgärder oberoende väsentliga rubbningar i samhällsekonomin som drabbar enbart landskapet eller som drabbar landskapet särskilt hårt samt

3) för täckande av kostnader som föransleds av natur- eller därmed jämförbar katastrof, om ersättning inte skall utgå med stöd av 2 punkten och om det inte skäligen kan fordras att landskapet ensamt skall bära kostnaderna.

Ges bidrag som avses i 2 mom. för visst ändamål, kan det förenas med villkor för säkerställande av att bidragets syfte uppnås.

34 §.

Understiger landskapets skatteinkomster, beräknade enligt i riket gällande grunder, en mot folkmängdsrelationen svarande andel av statens inkomster av skattenatur förhöjd med tretton procent, skall, för uppnående av ett sådant förhållande

mellan landskapets på nyssnämnt sätt beräknade skatteinkomster och statens skatteinkomster, ur statsmedel erläggas bidrag till landskapet. Bidrag som här avses betalas i efter-skott för ett kalenderår i sänder.

35 §.

För landskapets behov kan upptas lån. Vid upptagande av lån hos Finlands Bank skall tillämpas de kreditvillkor som vid varje särskild tidpunkt gäller i fråga om jämförbart lån som staten upptagit hos banken. För upptagande av lån i utlandet erfordras samtycke av republikens president.

36 §.

Det ankommer på Ålandsdelegationen

1) att fastställa storleken av landskapets i 32 § avsedda andel i statens utgifter,

2) att pröva huruvida bidrag som avses i 33 § 2 mom. skall beviljas och, om bidrag beviljas, besluta om dess storlek samt om de villkor som möjligen bör förenas med bidraget samt

3) att fastställa storleken av bidrag som avses i 34 §.

Eventuella tvister rörande innebörden av överenskommelse som avses i 33 § 1 mom. avgörs av Ålandsdelegationen.

Beslut som Ålandsdelegationen fattat i fråga som avses i 1 mom. skall för att vinna bindande kraft stadfästas av republikens president. Beslutet skall stadfästas oförändrat eller lämnas utan stadfästelse.

6 kap.

Bestämmelser rörande mellanstatliga förhållanden.

37 §.

Fördrag som ingås mellan Finland och främmande makt blir, i fråga om angelägenhet som faller under landskapets behörighet, bindande för landskapet sedan fördraget godkänts av landstinget.

Önskar landstinget uppsäga fördrag som avses i 1 mom. ombesörjer rikets vederbörande organ uppsägningen på landskapets vägnar.

38 §.

Landskapsstyrelsen har rätt att ta initiativ till och vara representerad vid förhandlingar rörande ingående av fördrag med nordiskt land. Vid förhandlingar om ingående av fördrag med annat än nordiskt land har landskapsstyrelsen här avsedd rätt när fråga är om angelägenhet som faller under landskapets behörighet eller vilken eljest kan ha väsentlig betydelse för landskapet. Landskapsstyrelsen kan även, om så befinns erforderligt, berättigas att själv föra förhandlingar rörande här avsedd angelägenhet.

39 §.

Förpliktelser avseende landskapets demilitarisering, vilka åvilar Finland enligt internationella fördrag, fortfar att gälla till de delar de möjligen förlorar sin mellanstatligt bindande verkan, om inte landstinget samtyckt till annat.

Regeringen åligger att, så snart möjlighet därtill föreligger, försöka utverka internationella garantier för tillämpningen av denna lag, såvitt angår bestämmelserna om svenska språkets ställning, den åländska hembygdsrätten och därtill anslutna rättigheter, utnämning av riksombudsman samt grunderna för de finansiella relationerna mellan riket och landskapet ävensom angående rätt för landskapet att genom förmedling av regeringen få sådan fråga underställd internationellt forum.

7 kap.

Särskilda bestämmelser.

40 §.

Om bestämmelse i landskapsförordning står i strid med

landskapslag eller i landskapet tillämplig rikslagstiftning får den inte tillämpas av myndighet.

Eventuell tvist angående de befogenheter som i fråga om viss förvaltningsåtgärd tillkommer landskaps- respektive riksmyndighet avgörs av högsta domstolen på framställning av antingen landskapsstyrelsen eller den av frågan berörda riksmyndigheten. Innan frågan avgörs skall yttrande inhämtas från den berörda myndighet som inte anhängiggjort ärendet samt från Ålandsdelegationen.

41 §.

Åtal mot ledamot av landskapsstyrelsen och föredragande vid landskapsstyrelsen för brott i tjänsten handläggs av Åbo hovrätt.

42 §.

När denna lag träder i kraft övergår statens fasta egendom samt byggnader och andra anläggningar i landskapet Åland i landskapets ägo, dock så att byggnad och annan anläggning som då används huvudsakligen för fullgörandet av uppgifter tillhörande den egentliga statsförvaltningen förblir i statens ägo och för anläggningarna behövlige markområden i statens besittning så länge här sagda förutsättningar är för handen. Efter lagens ikraftträdande kan staten inte med äganderätt förvärva fast egendom i landskapet.

Har staten för ändamål som avses i 1 mom. behov av annan fast egendom än den som enligt momentet tillsvidare kvarblir i statens besittning, skall, såvitt möjligt, erforderliga markområden med nyttjanderätt tillhandahållas genom landskapets försorg för den tid behovet varar.

För rätten att nyttja i 1 och 2 mom. avsedd fast egendom erlägger staten ersättning endast i den mån härav uppkommer kostnader för landskapet. Byggnad eller annan anläggning som

staten låtit uppföra på markområde som avses i 1 och 2 mom. tillfaller landskapet när den blivit obehövlige för i 1 mom. avsett ändamål, om den inte bortflyttas.

Bestämmelserna i 3 mom. rörande övergång av äganderätten till byggnad och annan anläggning är tillämpliga även i fråga om sådana byggnader och andra anläggningar som staten låtit uppföra i landskapet på annan än landskapet tillhörig mark.

Tvist som kan uppkomma på grund av bestämmelserna i 1-4 mom. avgörs av Ålandsdelegationen. Ålandsdelegationens avgörande är slutligt.

Staten kan även på annat än i 2 mom. avsett sätt förvärva nyttjanderätt till fast egendom i landskapet, om behovet därav inte kan tillgodoses genom landskapets försorg.

43 §.

Arv efter person som saknar arvinge tillfaller landskapet till den del fråga är om i landskapet befintlig egendom.

44 §.

Förbehålls staten eller sammanslutning där staten äger avgörande inflytande ensamrätt till utövande av näringsverksamhet som enligt 20 § skall regleras genom rikslagstiftning och som när denna lag träder i kraft är tillåten även för enskild, får näringsutövningen i landskapet fortsätta i enlighet med tidigare gällande regler intill dess genom landskapslag bestäms att landskapet eller sammanslutning där landskapet äger avgörande inflytande skall tillkomma samma rätt såvitt gäller landskapet Åland. För att beslut om antagande av landskapslag som här avses skall anses fattat skall beslutet ha omfattats av minst två tredjedelar av dem som röstat.

Även i andra än i 1 mom. angivna fall tillkommer landskapet samma rätt som staten, när fråga är om förmåner av huvudsak-

ligen ekonomisk natur som staten på offentligrättslig grund åtnjuter eller erbjuder.

45 §.

Genom landskapslag kan, under de förutsättningar som närmare anges i lagen, finsk medborgare som saknar åländsk hembygdsrätt och medborgare i annat nordiskt land medges rösträtt och valbarhet vid val som äger rum för utseende av innehavare av kommunala förtroendeuppdrag.

För att beslut om antagande av i 1 mom. avsedd landskapslag skall anses fattat skall beslutet ha omfattats av minst två tredjedelar av dem som röstat.

46 §.

Råder i något avseende motstridighet mellan denna lags finska och svenska texter, skall lagen tillämpas i enlighet med den svenska texten.

47 §.

Denna lag gäller som grundlag. De i denna lag för självstyrelseorganen använda benämningarna kan dock ändras genom landskapslag. Till övriga delar kan lagen upphävas eller ändras endast genom överensstämmande beslut av riksdagen och landstinget, vilka fattats, för riksdagens del i den ordning som gäller vid upphävande och ändring av grundlag och för landstingets del av en majoritet uppgående till minst två tredjedelar av dem som röstat.

8 kap.

Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser.

A l l m ä n n a b e s t ä m m e l s e r

48 §.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 19.. och genom

densamma upphävs självstyrelselagen för Åland av den 28 december 1951 (670/51), nedan benämnd *d e n g a m l a* *l a g e n*, samt lagen den 6 maj 1920 angående bringande i verkställighet av lagen om självstyrelse för Åland (125/20), till de delar den fortfarande är i kraft, och med stöd av denna utfärdade bestämmelser ävensom övriga mot denna lag stridande bestämmelser.

Riksförfattningar som utfärdats under tiden före självstyrelsens införande samt under den tid lagen den 6 maj 1920 om självstyrelse för Åland (124/20) och den gamla lagen varit gällande ävensom bestämmelser i landskapslagstiftningen vilka utfärdats med stöd av 14 § 4 mom. den gamla lagen fortfar, utan hinder av de behörighetsförskjutningar som äger rum genom denna lag, att gälla intill dess de i den ordning som föreskrivs i denna lag eller som särskilt är föreskriven ändras eller upphävs. Behörighetsförskjutningar i fråga om uppgifter av förvaltnings- eller rättskipningsnatur äger dock omedelbar tillämpning, om inte av denna lag annat följer.

Beslut om antagande av landskapslag som fattats före denna lags ikraftträdande skall undergå granskning såsom i den gamla lagen är föreskrivet.

Ärende som är anhängigt hos myndighet när denna lag träder i kraft skall, oavsett de behörighetsförskjutningar som äger rum genom denna lag, fortfarande handläggas av samma myndighet, varvid även den före lagens ikraftträdande gällande behandlingsordningen skall iakttas.

Om inte annat följer av denna lag skall rättighet som någon tillkommer på grund av bestämmelse i den gamla lagen fortfarande bestå intill dess annat med stöd av denna lag föreskrivs.

Utan hinder av vad i 28 § föreskrivs är den som vid denna lags ikraftträdande innehar anställning som avses i sagda paragraf fortfarande behörig att inneha den anställningen.

Den gamla lagens bestämmelser om förvärv av åländsk

hembygdsrätt och om rätt att idka näring skall fortfarande tillämpas i fråga om den som vid denna lags ikraftträdande saknar åländsk hembygdsrätt samt har sitt egentliga bo och hemvist i landskapet.

Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till lagrum som ersatts av bestämmelse i denna lag, skall den bestämmelsen i stället tillämpas.

Förberedande åtgärder för denna lags verkställighet kan vidtas före dess ikraftträdande.

49 §.

Bestämmelserna i 2 § 2 och 3 mom. är tillämpliga även i fråga om förhållanden som gäller när denna lag träder i kraft.

Bestämmelserna i 37 § 2 mom. om uppsägande av fördrag är tillämpliga även i fråga om fördrag som är gällande när denna lag träder i kraft.

50 §.

Tjänsten som landshövding i landskapet Åland ombildas vid denna lags ikraftträdande till en tjänst som riksombudsman och landshövdingen överförs med bibehållna förmåner till riksombudsmannatjänsten. Beträffande ombildande av länsstyrelsen i landskapet Åland stadgas särskilt.

Tjänsten som häradsskrivare i Ålands härad nedläggs vid denna lags ikraftträdande. Tjänstens innehavare och övrig vid häradsskrivarkontoret anställd personal överförs med bibehållna förmåner till landskapets tjänst.

51 §.

Omedelbart efter denna lags ikraftträdande överförs registerhandlingarna beträffande landskapet hemmahörande fartyg och båtar samt föreningar och firmor till landskapsmyndigheterna. Detsamma gäller i landskapet förvarade handlingar som rör folkbokföringen.

Arkivalier som särskilt rör landskapet överförs till landskapsmyndigheterna så snart som möjligt efter lagens ikraftträdande.

52 §.

Mandattiden för de nuvarande ledamöterna av Ålandsdelegationen, ordföranden undantagen, utgår den 31 december det år landstingsval första gången hålls efter lagens ikraftträdande. Mandattiden för de ledamöter som första gången väljs med stöd av denna lag inleds den 1 januari påföljande år.

53 §.

Lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten i fråga om affärsbokföring, socialförsäkring, arbets- och olycksfalls-pension samt i fråga om angelägenheter som avses i 10 § 20 punkten övertas av landskapet, när landstinget genom landskapslag det bestämmer. Övergången kan ske stegvis. Övergångstiden utgör för varje övergångsskede minst ett kalenderår.

Förvaltningsbehörigheten i fråga om angelägenheter som avses i 10 § 28 punkten övertas av landskapet när landstinget genom landskapslag det bestämmer, dock så att åtgärder av förvaltningskaraktär intill dess, såvitt gäller landskapet, kan vidtas endast i samförstånd med landskapsstyrelsen.

Personal i statlig tjänst som berörs av den i 1 mom. avsedda övergången av lagstiftnings- och förvaltningsbehörigheten överförs i landskapets anställning med bibehållna förmåner.

S ä r s k i l d a b e s t ä m m e l s e r b e t r ä f f a n d e h u s h å l l n i n g e n .

54 §.

Ordinarie utjämning enligt den gamla lagen äger sista gången rum för år 19.. . Efter utgången av sagda år beviljas inte längre extraordinarie anslag, om inte fråga är om

tilläggsanslag för ändamål för vilket extraordinarie anslag därförinnan beviljats.

55 §.

Till dess genom landskapslag annorlunda bestäms skall, avvikande från bestämmelserna i 2 och 5 kap., i fråga om landskapets hushållning iakttagas följande:

1) i fråga om beskattningen skall de i riket vid varje särskild tidpunkt gällande bestämmelserna följas, med beaktande av

- a) att skatter av helt nytt slag inte får upptas i landskapet utan landstingets samtycke;
- b) att landstinget skall besluta om närings- och nöjes-skatter, skatt på arv och gåva, skatt på motorfordon, skatt på försäkringspremier, skatt på elektrisk ström, arbetsgivares barnbidragsavgift samt om stämpelskatt inom ramen för landskapets behörighetsområde och
- c) att landstinget kan besluta om skatter av helt nytt slag, förutsatt att fråga inte är om skatt till vars upptagande samtycke lämnats med stöd av a) punkten; samt

2) i fråga om de skatter beträffande vilka beslutanderätten enligt 1) punkten tillhör rikets behörighetsområde handhas förvaltningsuppgifterna av rikets myndigheter, med beaktande av att i landskapet utgående stämpelskatt uppbärs av landskapsmyndigheterna.

I fråga om skatter som avses i 1 mom. 1b) punkten vilka tidigare inte innefattats i landskapets behörighetsområde utövas landstingets beslutanderätt första gången för skatteåret 19.. . Förskottsdebitering som möjligen äger rum för sagda år sker i enlighet med tidigare gällande bestämmelser och därvid influtna medel redovisas till landskapet.

De lagstiftnings- och förvaltningsuppgifter som på grund av bestämmelserna i 1 mom. tillsvidare kvarblir inom rikets behörighetsområde kan överföras stegvis till landskapets

behörighetsområde. Härvid överförs viss eller vissa skatteformer och däremot svarande förvaltning. Övergångstiden utgör i ettvart fall minst ett kalenderår.

För att beslut om antagande av landskapslag som avses i 1 mom. skall anses fattat skall beslutet ha omfattats av minst två tredjedelar av dem som röstat.

56 §.

Skatter som riksmyndigheterna med stöd av 55 § uppbär för landskapets räkning erläggs till landskapet i efterskott för ettvart kalenderår. Kan landskapets andel i fråga om visst slag av skatt inte fastställas till exakt belopp eller uppkommer i anseende till förhållandena oskäligen kostnader om skatteandelen fastställs exakt, får dess storlek uppskattas.

57 §.

På landskapets i 56 § avsedda skatteandel betalas under kalenderåret förskott i tolv månatliga rater. Vid bestämmande av förskottsbeloppet skall ändringar i de beräknade skatteinkomsterna beaktas. Även ändring som sker under löpande kalenderår skall om möjligt beaktas.

För förskott som utbetalas för år 19.. skall upptas anslag i statsförslaget för samma år. Anslaget beräknas utgående från landskapets andel av den senaste fastställda inkomst- och förmögenhetsskatten samt motsvarande andel av sjömansskatten, sålunda att det kommer att motsvara det belopp som dessa andelar utgör av de skatteinkomster av ifrågavarande slag som beräknas inflyta enligt statsförslaget.

58 §.

Det ankommer på Ålandsdelegationen att fastställa storleken av landskapets i 56 § avsedda skatteandel och storleken av de förskott som avses i 57 §.

I fråga om beslut som Ålandsdelegationen med stöd av 1 mom. fattar rörande storleken av landskapets skatteandel äger bestämmelserna i 36 § 3 mom. motsvarande tillämpning.

Helsingfors den

Republikens president

Justitieminister

R E S E R V A T I O N E R

Börje Hagström och Alarik Häggblom:

Enligt vår mening står kommitténs förslag på nedan angivna punkter så klart i strid med landskapets intressen att vi inte kan omfatta dem.

29 §.

Grundtanken i denna paragraf överensstämmer med den utfästelse Finland gjorde i artikel 1 av den s.k. Ålandsöverenskommelsen den 27 juni 1921. Paragrafens första mening är emellertid enligt vår åsikt alltför vagt formulerad för att leda till önskat resultat. Så t.ex. är "behövliga varor och tjänster" ett mycket tänjbart begrepp och det kan ju föreligga olika orsaker till att varor och tjänster "inte finns att tillgå i landskapet", orsaker som kanske härrör av ålänningarna själva. Det föreligger därför risk för att de här bestämmelserna i verkligheten skall bli endast en död bokstav i den nya självstyrelselagen.

Våra farhågor får stöd av kommitténs eget förslag till paragrafens motivering, där det bl.a. heter så här: "Hur de föreslagna bestämmelserna rent praktiskt skall kunna fås att fungera är en fråga som inte kan lösas i förevarande sammanhang utan den måste bli föremål för närmare överväganden när lagen trätt i kraft". Om ålänningarna själva föreslår att regeringen skall skriva detta till riksdagen i proposition till ny självstyrelselag, så finns det nog föga hopp att frågan skall lösas inom rimlig tid. Enligt vår mening vore det ändamålsenligare att utbyta paragrafens första mening mot en bestämmelse om rätt för åländska importörer att - i viss utsträckning - ta in varor från Sverige utan hinder av sådana restriktioner som eljest kan föreligga för dylik import.

31 §.

Denna paragraf tillsammans med 55 § ger landstinget full-

makt att när så anses lämpligt ersätta de direkta och indirekta statsskatter som härrör från Åland med skatter som uppbärs av landskapet i enlighet med skatteskalor och övriga skatteregler som fastställts i landskapslagar. Övergången till det nya systemet kan visserligen enligt 55 § ske stegvis och kräver kvalificerad majoritet i landstinget, men det oaktat anser vi att förslaget i fråga medför så stora olägenheter och risker att vi inte kan omfatta detsamma.

Innan en så här genomgripande förändring av den offentliga hushållningen i landskapet genomförs, erfordras synnerligen omfattande och tidsödande utredningar, som kommittén inte haft möjlighet att utföra. Staten har för sin del anledning att - innan den önskade fullmakten ges - utreda vilka återverkningar det nya systemet kan tänkas få för riket i övrigt. Kommittémajoritetens förslag kommer därför med all sannolikhet att väsentligt fördröja beredningen av den nya självstyrelselagen. Av denna mening var även landstinget då det hösten 1979 behandlade landskapsstyrelsens meddelande i anledning av den förra revisionskommitténs betänkande. I lagutskottets betänkande nr 44/1978-79, som helt omfattades av landsstinget, heter det nämligen så här: "Lagutskottet anser likaså i princip, att skattelagstiftningen i dess helhet borde ankomma på landskapet, men är medvetet om att en sådan reform kräver ytterligare utredningar på grund av att den är ytterst svår att överblicka. Därför borde revisionen till denna del eventuellt tas upp separat för att inte fördröja revisionen i övrigt".

Om landskapet inför särskilda skatteskalor för indirekta skatter, såsom omsättningsskatt och tull, är det nödvändigt att kontrollera varuutbytet mellan Åland och det övriga riket, såväl på den åländska sidan som på rikssidan. Detta innebär inte bara olägenheter för företag och enskilda utan också merkostnader för landskapet och staten. Särskilda skatteskalor och avdragsregler för de direkta skatterna skulle visserligen

normalt innebära jämförelsevis obetydliga olägenheter men de skulle göra tillämpningen av den föreslagna s.k. trygghetsgarantin, det vill säga 34 §, avgjort mera komplicerad.

Enligt sistnämnda paragraf skall landskapet få bidrag av staten om skatteintäkterna på Åland, "beräknade enligt i riket gällande grunder", understiger en viss andel av skatteintäkterna i hela landet. För att räkna fram exempelvis inkomstskattens totalbelopp på Åland vid tillämpning av statens beskattningsregler går det inte, vid mera betydande olikheter i reglerna, att bara låta en dator bearbeta de uppgifter som erhållits vid beskattningen enligt landskapets regler, utan varje deklarant måste - om tillämpning av trygghetsgarantin kan bli aktuell - lämna särskilda uppgifter om inkomster och avdrag där statens regler skiljer sig från landskapets. Dessa uppgifter måste så efter sedvanlig behandling och justering i skattenämnderna stansas skilt för envar skattskyldig och matas in i en dator som är programmerad efter statens skatteskalor. Det ligger givetvis i statens intresse att genom ombud följa med hur beskattningen enligt statens grunder fastställs på Åland.

Om landskapet för de indirekta skatterna fastställer grunder som inte likformigt avviker från statens grunder, så kan det bli ytterst svårt, för att inte säga omöjligt, att bestämma vad inkomsten av sådana skatter skulle bli från Åland ifall statens grunder tillämpades. Höjs t.ex. omsättningsskatten här på varan A och avlyfts på varan B så kan detta inverka så starkt på konsumtionen av dessa varor, att man inte kan avgöra vad omsättningsskatten på dem skulle ha inbringat enligt statens grunder.

Om det skall vara motiverat att landskapet övertar skattelagstiftningen, måste landskapets skattegrunder framdeles i betydande grad avvika från statens skattegrunder. Som ovan framgått är ett sådant system alltför svårt att förena med den viktiga trygghetsgarantin. Och då en säker trygghetsgaranti

enligt vår uppfattning bör vara ett oeftergivligt villkor för införandet av ett friare system för landskapets hushållning, kan vi inte omfatta majoritetens förslag om rätt för landskapet att övertaga hela skattelagstiftningen.

Kommittén föreslår i 55 § att staten under en övergångstid skall på Åland uppbära för landskapets räkning huvudparten av de nuvarande statsskatterna enligt samma grunder som gäller i det övriga riket. Härigenom undviks de olägenheter som skilda skatteskalor medför, men landskapet får full frihet att bestämma om sina utgifter utan hänsyn till riksbudgeten. Tillämpningen av garantiparagrafen är härvid mycket enkel.

Vårt förslag är därför att i lagens femte kapitel bör i stället för 31 § införas de bestämmelser angående beskattningen och landskapets skatteandel, som kommittén i sjunde kapitlet föreslår att skall gälla genast då den nya självstyrelselagen träder i kraft. Härigenom skulle av övergångsbestämmelserna rörande hushållningen kvarstå endast 54 § och 57 § 2 mom.

Alarik Häggblom:

Jag anser att lagförslaget bör omarbetas även på följande punkter.

10 § 27 punkten.

Denna punkt har formulerats så att landstinget skulle kunna lagstifta om tvångsarrende och tvångsinlösen av fast egendom för enskilt behov utan några begränsningar beträffande objekten för sådana tvångsåtgärder. Av motiveringen framgår emellertid att ifrågavarande landskapslagstiftning skulle vara tillämplig endast i fråga om egendom som behövs för jordbruket och dess binäringar. Tvångsarrende och tvångsinlösen av t.ex. fritidsstugor och -tomter skulle således inte medges.

Främsta syftet med bestämmelsen är att vanhävd av åkermark

skall kunna förhindras, ungefär enligt principerna i 11 § av den numera upphävda lagen om användning av statsjord och tvångsinlösen av jord för i jorddispositionslagen avsedda ändamål (FFS 359/58). Enligt min mening bör 10 § 27 punkten utformas så att dess innehåll motsvarar motiveringen.

10 § 29 punkten.

Enligt den gällande självstyrelselagen skall område som hittills inte förutsatts av lagstiftningen hänföras till antingen rikets eller landskapets lagstiftningsbehörighet genom tillämpning av grundsatserna i 11 och 13 §§. Denna reglering av behörigheten i fråga om nya lagstiftningsområden har under de gångna trettio åren fungerat tillfredsställande.

De motiv som framförts för att alla nya lagstiftningsområden skulle hänföras till landskapets behörighet finner jag ohållbara. Någon definitiv klarhet skapas inte genom den föreslagna bestämmelsen, ty det kan vara svårare att avgöra om en antagen landskapslag verkligen gäller ett "nytt" område än att avgöra vilket tidigare lagstiftningsområde den närmast visar släktskap med. Skulle i sistnämnda avseende i framtiden uppstå meningsskiljaktighet och tvisten avgöras till förmån för rikets behörighet så kan ett sådant avgörande knappast betecknas som någon egentlig beskärning av självstyrelsen, eftersom det är fråga om en angelägenhet som idag är okänd eller om den är känd anses ha så ringa betydelse att den inte inryckts inom de ramar som den nya självstyrelselagens 10 § drar upp för landskapets lagstiftningsbehörighet.

Rent formellt sett skulle den föreslagna 29 punkten bryta det system för behörighetsfördelningen som eljest fastslås i andra och tredje kapitlet.

Som det främsta argumentet mot kommitténs förslag ser jag den ekonomiska risk det innebär om landskapet skall bära ansvaret för lagstiftningen och därmed även för förvaltningen på alla nya områden, om vars natur man ingenting vet idag.

Konsekvenserna härav är omöjliga att överblicka. Det kan i framtiden visa sig nödvändigt att reglera nya områden som på grund av naturförhållandena kan för Ålands del medföra många tiotals gånger högre kostnader än folkmängdsproportionen skulle förutsätta. Jag anser därför att 10 § 29 punkten bör utformas enligt samma grundtanke som motsvarande punkt i den nuvarande självstyrelselagen och att en liknande bestämmelse bör införas i 20 § som en ny 24 punkt.

34 §.

Av motiveringen till denna paragraf framgår på vilka grunder landskapet bör erhålla statsbidrag om skatteintäkterna på Åland understiger en viss andel av skatteintäkterna i hela landet. Enligt min mening bör huvudorsakerna härtill anges i själva lagtexten. Särskilt viktigt är det att höjningen med 13 procent anges bero på särskilda kostnader som landskapet har för sin vidsträckt skärgård. Härigenom skulle skärgårdsbefolkningen kunna känna större trygghet för att dess behov kommer att vinna nödigt beaktande även under kristider.

Jan-Erik Lindfors:

Sedan parlamentariska kommittén för revision av självstyrelselagen slutfört sitt arbete och färdigställt sitt betänkande med förslag till ny självstyrelselag för Åland, får undertecknad, som inte till alla delar omfattat de avgöranden, som kommitténs flertal fattat beslut om, anföra följande.

I 7 § 2 mom. stadgas - förutom annat - att innehav av åländsk hembygdsrätt utgör förutsättning för rätt att utan inskränkningar utöva näring och yrke i landskapet och för rätt att utan inskränkningar förvärva och besitta fast egendom i landskapet. I 7 § 4 mom. stadgas sedan ytterligare att om de övriga rättigheter och skyldigheter som är anknutna till innehavet av åländsk hembygdsrätt samt om de inskränkningar i rätten att utöva näring och yrke och i rätten att

förvärva och besitta fastighet i landskapet som kan gälla för den som inte åtnjuter åländsk hembygdsrätt, stadgas i landskapslag. Framdeles skulle alltså enligt förslaget, landstinget tillkomma rätt att, med kvalificerad majoritet, antaga landskapslagar innehållande även betydande inskränkningar i rätten för den som inte innehar åländsk hembygdsrätt inte blott att förvärva fast egendom utan även att besitta sådan egendom, som vederbörande i vissa situationer redan har förvärvat. Nugällande lag om inskränkning i rätten att förvärva och besitta fast egendom i landskapet Åland är en rikslag som uttryckligen i dess 3 § föreskriver i vilka fall fast egendom på Åland får förvärvas och besittas utan hinder av stadgandena i övrigt i den lagen. Förutom annat, föreskrivs i åsyftade 3 § att fast egendom som någon erhållit i arv (eller genom expropriation) får besittas utan hinder av stadgandena i övrigt. Jämlikt 20 § 13 punkten i förslaget till ny självstyrelselag för Åland skall rikets lagstiftande organ tillkomma behörighet att lagstifta när fråga är om arv. Närmare föreskrifter om förvärvande eller förlust av åländsk hembygdsrätt ingår inte i förslaget till ny självstyrelselag.

Ifrågavarande 7 § 4 mom. tillförsäkrar alltså landstinget möjligheter att efter egen prövning fritt lagstifta om inskränkningar för alla, som inte har åländsk hembygdsrätt att besitta fast egendom på Åland. Alltså tillkommer landstinget därmed också rätt att genom lag föreskriva att den som genom arv förvärvat en bit jord på Åland skall underställa rätten att besitta sådan ärvd egendom landskapsstyrelsens prövning och avgörande. Jag reserverar mig mot den utformning 7 § 4 mom. i förslaget fått och anser, att sådan fast egendom på Åland som i stöd av den i Finland överhuvudtaget gällande arvslagstiftningen tillfallit arvinge, hade bort klart och tydligt undantas från en framtida eventuell landskapslagstiftning angående inskränkningar i rätten att förvärva och be-

sitta fast egendom i landskapet Åland.

I 10 § 27 punkten har införts att genom landskapslagstiftning kan, oberoende av vad i 11 § 1 mom. och 20 § 2 punkten är föreskrivet, stadgas om skyldighet att även för enskilt behov, genom landskapets förmedling, upplåta fast egendom och därtill anknutna rättigheter på arrende samt om tvångsinlösen för samma behov av sålunda upplåten egendom. Det här stadgandet innebär, att landstinget skulle tillförsäkras rätt att, utan hinder av att äganderätten enligt regeringsformen är en särskilt skyddad grundrättighet och oberoende av om äganderättsskyddet i landet i övrigt är oförändrat, stifta landskapslagar som kunde tvinga medborgare - även personer fast bosatta på Åland - att till andra medborgare upplåta sin ägandes fasta egendom, till en början på arrende men därefter i följande skede till inlösen. Det här stadgandet har motiverats med önskan att tilldela landstinget möjligheter att lagstiftningsvägen förhindra att åkermark lämnas i vanhävd. I motiveringen framhålles uttryckligen att ifrågavarande landskapslagstiftning skulle vara tillämplig enbart i fråga om egendom, som behövs för jordbruket och dess binäringar men i själva lagtexten finns inga begränsningar i fråga om landstingets lagstiftningsrätt i detta avseende. Även om man emellertid skulle tillmäta motiveringen avsett värde, innebär stadgandet rätt till lagstiftning om tvångsarrende och tvångsinlösen av inte blott åkermark utan också av skogsmark och vattenområden. Eftersom turistnäringen numera otvivelaktigt kan anses höra till lantbrukets binäringar, kunde också strandområdena av eljest impedimentkaraktär samt holmar komma att inkluderas i den "angelägna reformen". Att för tvångsvis enligt 10 § 27 punkten inlösta mark- eller vattenområden skulle erläggas full ersättning sägs heller ingenting om i lagtexten.

Åtgärder för att förhindra att bebrukad åkermark, som kommit att ägas av personer som inte själva brukar jorden,

lämnas i vanhävd bör självfallet accepteras. Man kan överväga skattepolitiska åtgärder eller t.o.m. skyldighet för ägaren att under viss minimitid för normalt åkerbruk upplåta sådan mark på arrende men inte så här vittgående lagstiftningsbehovigheter för 20 medlemmar av Ålands landsting. Ågosplittringen genom främst arvskiften är förvisso ett problem som bör ägnas särskild uppmärksamhet och den allmänna arvslagstiftningen i Finland undergår för närvarande också bearbetning för att i viss utsträckning undanröja komplikationerna vid arvskiften av lantbrukslägenheter. Näringspolitiska stödåtgärder för att främja lantbruksnäringen kommer troligtvis också framdeles att vara påkallade och bland dem säkert åtgärder syftande till att tillförsäkra jordbrukarna tillräckligt stora brukningsenheter.

Jag reserverar mig mot att rättighet, som åtnjuter skydd enligt landets grundlag skall genom beslut av Ålands landsting få inskränkas i vidare utsträckning än vad samma skydd blivit i landet i övrigt inskränkt. Orden "oberoende av vad i 11 § 1 mom. och 20 § 2 punkten är föreskrivet" bör alltså utgå ur lagtexten. Det här innebär naturligtvis, att stadgandet i 10 § 8 punkten skulle vara tillräckligt för att, sedan det skydd för enskild äganderätt som regeringsformen garanterar blivit inskränkt av riksdagen under iakttagande av vad i 67 § riksdagsordningen är föreskrivet, tillförsäkra Ålands landsting möjligheter att lagstifta om tvångsvis överförande av egendom från en medborgare till en annan eller om skyldighet för en medborgare att upplåta nyttjanderätten till egendom till annan medborgare.

Vill man emellertid trots allt ändå ha kvar den särskilda möjligheten för Ålands landsting att - oberoende av det skydd för äganderätten som regeringsformen vid varje tidpunkt kan stå för - lagstifta om tvångsåtgärder ifråga om fast egendom till förmån för andras enskilda behov, så bör i ingen händelse den lagstiftningsmöjligheten utsträckas längre än

till att omfatta tvångsutarrendering för viss tid av förut bebrukad åkermark, som lämnats i vanhävd.

Lars Wiklöf:

Som företrädare för Ålands Socialdemokrater i den Parlamentariska Revisionskommittén har det inte varit möjligt att i alla frågor förena mig om de ståndpunkter kommitténs majoritet bedömt som oundgängliga vid en revidering av Självstyrelselagen för Åland och ber jag därför att som RESERVATIONER få anföra följande:

7 § 2 mom.

Kommitténs majoritet har stannat för att innehav av åländsk hembygdsrätt skulle utgöra en förutsättning för rätt att utan inskränkningar utöva inte bara näring utan även yrke. Undertecknad anser det olyckligt att även för yrkesutövning till självförsörjning lägga innehav av hembygdsrätt som avgörande kriterium och motsätter mig därför en sådan strängering.

7 § 4 mom.

Detta moment skulle leda till att arvsberättigad, men från Åland bortflyttad person skulle kunna tvingas att avstå från andel i släktens fastighet. Detta ingrepp i arvsrätten kan givetvis vara värt att diskutera. Att emellertid föra in frågan på detta sätt måste ur en stor mängd utflyttade ålänningars synpunkt närmast uppfattas som kränkande. Jag motsätter mig också stadgandets utsträckande till ärvd fastighets del.

10 § 1 mom. 4 punkten

Enligt ikraftvarande självstyrelselag för Åland tillkommer lagstiftningsbehörigheten riket vad gäller utövande av yttrande-, församlings- och föreningsfriheten. Även om ett överfö-

förande till landskapets behörighetsområde inte innebär en förskjutning vad gäller det grundlagsenliga skyddet beträffande sagda rättigheter är det ändå socialdemokraternas uppfattning att dessa för demokratin fundamentala rättigheter bör ha en enhetlig lydelse och tillämpning över hela vårt land och motsätter jag mig därför att lagstiftningsbehörigheten rörande utövandet av nämnda rättigheter överförs på landskapet. Under kommittébehandlingen har heller inte några verkligt tunga sakargument framförts som skulle motivera ett överförande. Frågan har inte vital självstyrelsepolitisk betydelse vare sig i kulturellt eller annat avseende.

10 § 1 mom. 6 punkten.

Undertecknad kan inte omfatta kommittémajoritetens förslag om att landskapet övertar lagstiftningsbehörigheten beträffande affärsbokföring. Min återhållsamma ståndpunkt inom detta lagstiftningsområde följer som naturlig konsekvens av att jag inte till alla delar kan omfatta den frigörelse från riket i ekonomiskt hänseende som kommittémajoriteten förespråkar under kapitlet om landskapets hushållning. Den modell socialdemokraterna företräder visavi landskapets framtida hushållning förutsätter ingen särskild åländsk lagstiftning på affärsbokföringens område.

10 § 1 mom. 8 punkten.

Som tvångsutnyttjande av egendom har i kommittén även betraktats den så kallade allemanrätten som tillkommer enskilda medborgare på annan tillhörig egendom. Undertecknad anser att denna hävdvunna rätt inte får inkluderas i ett landskapsövertagande av ifrågavarande lagstiftningsbehörighet. Allemanrätten, odefinierad i lag, får inte bibringas andra än redan existerande förutsättningar till regionalt åländska förändringar. Här är redan gällande möjligheter, bland annat

landskapslagstiftningen om naturskyddet, legitimt instrument som är tillfyllest. Eventuella förändringar i allemansrätten bör enligt min mening inte föranstaltas på annat sätt än att särskild rikslag om allemansrätten stiftas eller att förändringar i allemansrätten, som hittills, blir beroende av bestämmelserna i rikets strafflag.

10 § 1 mom. 15 punkten.

Socialförsäkringen bör enligt undertecknads mening fortsättningsvis vara underordnad rikets lagstiftningsbehörighet och föras in under § 20.

10 § 1 mom. 16 punkten.

Förslaget att landskapet skulle medges lagstiftningskompetens beträffande de med alkohol sammanhängande frågorna kan inte helt omfattas av undertecknad. Jag reserverar mig mot att kompetensen beträffande tillverkning av alkoholhaltiga drycker också föreslås överflyttad vilket inte kan anses ha någon central självstyrelsepolitisk betydelse. Alkoholtillverkningen bör enligt min mening fortsättningsvis återfinnas inom rikets lagstiftningsbehörighet. I övrigt finns motiv för ett ökat åländskt inflytande särskilt som reglering av hit-hörande frågor har stor betydelse för landskapet. Emellertid är det min uppfattning att i förslaget framfört samråd med vederbörande riksmyndigheter tillmäts central betydelse. Avsikten med en vidgad lagstiftningsbehörighet måste nämligen främst ses som en garanti för att inte existerande förhållanden på det alkoholpolitiska området drastiskt förändras med åtföljande svårigheter för de så dominerande sjöfarts-, turist- och servicenäringarna på Åland. Strävandena skall inte vara att genom ökad lagstiftningsbehörighet sörja för ökad alkoholförsäljning och därmed ökad konsumtion. Alkoholpolitiken bör enligt min mening vara en gemensam fråga för hela landet, för att inte säga hela Norden.

10 § 1 mom. 20 punkten.

Undertecknad reserverar sig mot att lagstiftningsbehörigheten vad gäller post-, telefon-, telegraf- och radioväsendet övertas av landskapet. Argumenten om att man härigenom kunde undvika onödig dubbelförvaltning är inte särskilt starka, för att inte säga föga trovärdiga. Snarare förefaller det sannolikt att Åland i nämnda fall skulle tvingas bygga upp en egen helt ny centralbyråkrati och detta är inte ändamålsenligt.

Strävandena att utge åländska frimärken som motiv för ett övertagande av postväsendet synes inte heller särskilt starkt då exempel från andra håll föreligger på att sådant övertagande inte är kategoriskt nödvändigt för frimärksutgivning. Det är min övertygelse att frimärksutgivning kan förverkligas utan drastisk förskjutning av lagstiftningskompetensen Riket-Åland.

Vad gäller radio- och televisionsväsendet är det min uppfattning att möjligheter föreligger att förhandlingsvägen och genom överenskommelseförordningar nå för landskapet och dess självstyrelse förmånliga lösningar. Detta torde vara en framkomligare väg än strävan till totalt landskapsövertagande av nämnda funktioner. Som stark viljeyttring över hur angelägna man i landskapet bedömer nämnda behörighetsområden kan likväl majoritetens förslag tjäna som illustrativt exempel.

10 § 1 mom. 24 punkten.

Jag kan inte omfatta och finna det ändamålsenligt att uteslutande främjandet av exporten av lantbruksprodukter kvarblir inom rikets behörighetsområde. Undertecknad anser så starka motiv föreligga att även priserna på jordbruksprodukter och -förnödenheter fortsättningsvis med fördel bör regleras genom rikslagstiftning. Strävandena till en enhetlig prisnivå är härvid mycket angelägna och min ståndpunkt tarvar därför ingen ytterligare motivering.

10 § 1 mom. 25 punkten.

Undertecknad kan omöjligt omfatta kommittémajoritetens ståndpunkt att även tillverkning och försäljning av stämpling underkastade arbeten av ädla metaller och andra sådana alster i lagstiftningshänseende överförs på landstingets behörighet. Detta är en fråga som principiellt helt saknar självstyrelsepolitisk bärvidd men som kommer att föranleda olika svårigheter. Åland behöver ingen egen byråkrati och kontrollapparat på ifrågavarande område. Åland behöver ingen egen "guldstämpel".

10 § 1 mom. 26 punkten.

Jag reserverar mig mot förslaget om kompetensförskjutning vad gäller arbets- och olycksfallspensionen samt arbetarskyddet. Arbets- och olycksfallspensionen med hithörande frågor är enligt socialdemokraternas synsätt tillfredsställande löst enligt nuvarande ordning. Vad gäller arbetarskyddet handlar detta om en mycket vittomfattande verksamhet där landskapets resurser vid ett övertagande skulle förutsätta väsentlig utbyggnad. Arbetarskyddet och dess utveckling är också avhängigt av påtaglig forskning på såväl nationell som internationell bas och det är angeläget att Åland direkt blir beroende av beslut som föranleds i politisk eller administrativ ordning på riksnivån. Det enda problem som hittills konkret kan påtalas mot nuvarande ordning är den bristfälliga informationen på svenska. Den frågan åtgärdas emellertid på annan plats i förslaget till ny självstyrelselag för Åland.

10 § 1 mom. 27 punkten.

Det föreligger motiv för att med samhällets bistånd medels tvångsarrende sörja för att den jordbrukande befolkningen erhåller behövlig tillskottsjord. Särskilt angeläget är detta i fall då näraliggande områden vanvårdas eller icke bebrukas. Ur socialdemokratisk synpunkt är ett tvångsarrendeförfarande här att tillstyrka. Samma förfarande bör också bringas i till-

lämpning vad gäller svagt hävdade vattenområden som för yrkesfiskaren utgör en lika väsentlig fråga som tillskottsjorden för jordbrukaren. Svagt hävdade eller helt outnyttjade vattenarealer i privat ägo bör således också med samhällets bistånd medels tvångsarrendeförfarande bringas i den yrkesfiskande befolkningens produktion.

Undertecknad kan emellertid i inget av fallen tillstyrka majoritetens förslag som utöver tvångsarrende även möjliggör jordöverföring ägomässigt med samhällets bistånd. Ett sådant förfarande avser inte enbart de från landskapet bortflyttade utan i riskzonen för nämnda lagrums oönskade följder finns också alla i landskapet fast bosatta som i sin ägo har jordbruksmark men som av olika orsaker inte brukar den yrkesmässigt. Även utan detta ägomässiga tvångsöverförande föreligger möjligheter för envar att på konventionellt sätt, genom frivilliga köp, förvärva sig tillskottsjord. Kommittémajoritetens mening kan väl inte ha varit att genom ägomässigt tvångsöverförande med samhällets hjälp helt förrycka jordbruksmarkens värde för de mindre besuttna av vilka många sett sig föranledda att tillfälligt eller för längre tid överge den åländska landsbygden för att klara sin utkomst i tätort inom Åland eller utanför landskapet.

10 § 1 mom. 29 punkten.

Undertecknad anser att lagstiftningsområden som hittills inte förutsatts i lagstiftningen inte kategoriskt bör anslutas till landskapets lagstiftningsbehörighet. Stadgandena i 11 § 2 mom. 20 punkten och 13 § 1 mom. 21 punkten i gällande självstyrelselag är väl balanserade och har såvitt jag förstått inte vållat irritation och slitningar mellan Riket och Åland.

11 §.

Den socialdemokratiska uppfattningen är att de fyra första meningarna i 1 mom. kan omfattas. Det övriga kan med fördel

strykas. För övrigt anser jag att Åland med fördel kunde vara betjänt av enahanda grundlagsskyddade rättigheter som i riket. Jag ser inga motiv för en utformning av § 11 enligt majoritetens förslag.

5 kap. Landskapets hushållning.

Undertecknad motsätter sig bestämt en hushållningsmodell för Åland som tar sikte på totalt självbestämmande av inkomster och utgifter. Jag föreställer mig stora svårigheter att ernå starka ekonomiska garantier från rikshåll vid en total ekonomisk frikoppling. Ålands socialdemokrater kan inte heller godkänna en ekonomisk nyordning baserad på åländska inkomster i form av en klumpsumma för fri disposition utan någon som helst koppling till rikets budgetmönster. En möjlighet skulle härvid kunna vara att finna en sammankopplande formel mellan rikets och landskapets budgethuvudtitlar under vilka landstinget skulle ha total budgeteringsfrihet visavi momenten. En sådan väg har av kommittémajoriteten bedömts som omöjlig.

Finansieringssystemet för Ålands självstyrelse borde enligt min mening utvecklas både mot en större frihet vid dispositionen av medlen, huvudtitlar och moment emellan, men med bibehållande av det skydd för en viss grundstandard som det gällande systemet innebär. Av denna orsak motsätter jag mig den del av stadgandena i kap. 5 som kan betecknas som "skede 2". När det gäller att välja mellan

- statsförskott och eftergranskning
- förhandsberäknad klumpsumma utan efterkontroll

kan jag omfatta det senare alternativet, men icke utan modifieringar och förbehåll:

- Skulle det visa sig helt omöjligt att under revisionens fortsatta gång finna en formel för huvudtitelsamband mellan rikets och landskapets budgeter med frihet för landstinget att momentbudgetera är kravet åtminstone:
 - att Ålandsdelegationen vid fastställande av klumpsumman,

tämligen detaljerat redovisar, på grund av vilka statsbudgetens kapitel delanslag framtagits och införts i den landskapet tillkommande slutsumman.

- att det åläggs landskapsförvaltningen att årligen, i samband med yrkande på följande års klumpsumma, redovisa för hur särskilda grundrättigheter för den åländska befolkningen som hälsovård, socialvård, sysselsättning med mera skötts med föregående års budgetanslag; detta för att möjliggöra för den minoritet min politiska gruppering företrädar att i budgetsammanhang kunna jämföra medborgarnas ställning på Åland jämfört med i hela riket.

Jag och den socialdemokratiska gruppen känner härvid ett mycket stort ansvar och kommer inte att godta nya ekonomiska system för Åland som kan äventyra den åländska befolkningens elementära grundrättigheter. Uppnås inte dessa garantier i strävandena efter en ny ekonomisk ordning är det inte osannolikt att socialdemokraterna vidblir gällande ordning för landskapets hushållning - ett system som binder handlingsfriheten men som ändå varit riskfritt i sin garantiform och som också medgett en hygglig utveckling för Åland och dess invånare.

44 §.

Undertecknad kan inte omfatta majoritetens formulering av § 44. Min mening är att i händelse av att samhället övertar verksamhet i riket (socialisering) sak samma omgående bör ske på Åland dock så att landskapet eller sammanslutning där landskapet äger avgörande inflytande förbehålls utövandet av ifrågasvarande näringsverksamhet på Åland.

I den Parlamentariska Revisionskommittén har jag även framfört det socialdemokratiska önskemålet att stiftade rikslagar även skulle bli gällande på Åland till dess landstinget stiftas egen lag på ifrågavarande område. Önskemålet bottnar i att ur arbetarrörelsens synpunkt väsentlig lagstiftning inte stif-

tas eller bringas i kraft inom acceptabel tidsrymd. Synpunkten har inte vunnit något gehör i kommittén. Den kommer likväl att aktualiseras på nytt vid landstingsbehandlingen.

Kdcl
Ålänslä